

Opplevelser av trygghet i norske asylmottak

*En studie basert på asylsøkeres og flyktningers
erfaringer*

Kjersti Berg Johansen

Masteroppgave i kriminologi
Institutt for kriminologi og retts sosiologi
Det juridiske fakultet
UNIVERSITETET I OSLO

Mai 2017

Opplevelser av trygghet i norske asylmottak

En studie basert på asylsøkeres og flyktningers erfaringer

Copyright Kjersti Berg Johansen

2017

Opplevelser av trygghet i norske asylmottak. En studie basert på asylsøkeres og flyktningers erfaringer.

Kjersti Berg Johansen

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Tittel: Opplevelser av trygghet i norske asylmottak

Skrevet av: Kjersti Berg Johansen

Veileder: Ragnhild Sollund

Institutt for kriminologi og rettssosiologi,

Det juridiske fakultetet

Universitetet i Oslo

Vår 2017

Denne masteroppgaven handler om asylsøkeres og flyktningers subjektive opplevelser og erfaringer av trygghet i norske asylmottak. I hvilken grad opplever de trygghet, og hvordan skaper og opprettholder de trygghet i sin livssituasjon? For å undersøke dette, er oppgaven basert på empiriske data, som er resultat av kvalitative intervjuer med 12 mannlige og kvinnelige mottaksbeboere.

Med en fenomenologisk tilnærming som utgangspunkt, ønsker jeg å oppnå en forståelse av informantenes subjektive opplevelser av et fenomen, og å kunne beskrive omverdenen slik den erfares av dem (Thagaard, 2011). Med dette som utgangspunkt har temaene som fremstod som viktige for informantene vært styrende for oppgavens struktur og valg av teoretiske begreper. Informantenes fortellinger om egne erfaringer utforskes og drøftes i lys av ulike teorier og begreper, som trygghet, migrasjonsprosesser, kultur og språk, fellesskap og tilhørighet, samt totale institusjoner.

Informantene som har bidratt til denne oppgaven har forskjellige tilpasninger til sitt mottaksopphold, og de har ulike erfaringer knyttet til trygghet. Noen av informantene forteller om en nokså problemfri hverdag i mottaket, mens andre forteller om en hverdag preget av usikkerhet og utrygghet. Deres bakgrunn fra hjemlandet, samt flukten og eventuelt medfølgende opplevelser av frykt og traumer, blir en del av informantenes forutgående

premisser. Samtidig vil nåværende omstendigheter som mottakets strukturelle betingelser, og samfunnet for øvrig, påvirke informantenes opplevelser av trygghet i en mottakstilværelse.

Det fremstår som at fysisk sikkerhet er det de fleste informantene først og fremst forbinder med trygghet. Dermed kan ankomst til asylmottaket oppleves som en befrielse fra en utrygg tilværelse de har flyktet fra. Samtidig har alle gjennomgått bytte av sosiale og kulturelle felt (Bourdieu, 1995), og til tross for at de føler seg fysisk trygge kan kombinasjonen av ukjent kultur og språk, og det at de har mistet blant annet jobb og sosiale nettverk, oppleves som vanskelig og utrygt. Det fremkommer videre at mottakets strukturelle rammeverk kan skape utrygghet, da mottakstilværelsen innebærer uforutsigbarhet og mangel på kontroll, samtidig som kontrolliden ved asylmottaket kan oppleves utrygt i seg selv.

Informantene vektlegger fellesskap og tilhørighet innad i mottaket som trygghetsskapende. Det fremkommer at de informantene som har familie i mottaket føler seg trygge fordi de er sammen med familien. De enslige derimot, finner tilhørighet eller fellesskap hos ansatte og andre beboere. Likevel er det noen som synes samhandlingen med andre beboere er vanskelig, og de uttrykker engstelse for at potensielle konflikter kan oppstå. Mottakets fysiske utforming ser også ut til å ha betydning for informantenes opplevelser av trygghet, og dette må ses i sammenheng med hvorvidt man er enslig eller har familie i mottaket.

Informantens opplevelser av trygghet i asylmottak kan ikke ses isolert fra deres erfaringer fra samfunnet for øvrig. Informantene vektlegger det norske språkets betydning i møte med majoritetsbefolkningen, og det viser seg at språket er grunnleggende for å oppleve både forståelse og trygghet. Noen av informantene forteller om møter med medlemmer av majoritetsbefolkningen hvor de opplever å ha blitt møtt med negative holdninger, og at de føler seg stigmatisert på grunn av sin status som asylsøkere. Med dette tar denne oppgaven også for seg informantenes erfaringer utenfor asylmottaket.

Både menn og kvinners erfaringer i tvungen migrasjon kan formes av kjønnete relasjoner og strukturer (Freedman, 2015). Således kan opplevelse av trygghet i asylmottak erfares ulikt av menn og kvinner. Likevel er informantenes opplevelser individuelle erfaringer, og hver enkelt vil kunne oppleve både trygghet, og sitt mottaksopphold, forskjellig fra de andre. Til tross for en vanskelig tilværelse, forteller informantene om ulike strategier de tar i bruk for å skape mening og trygghet i deres livssituasjon.

Tusen takk!

Aller først vil jeg takke mine informanter som stilte villig opp, og fortalte og delte sine opplevelser og erfaringer med meg. Jeg er veldig takknemlig for deres åpenhet, og denne oppgaven ville ikke blitt til uten dere. Takk rettes også til ledelsen ved asylmottakene, som tilrettela for at intervjuene lot seg gjennomføre.

Jeg ønsker å takke min veileder Ragnhild Sollund, for konstruktive og nyttige tilbakemeldinger underveis i prosessen. Jeg har lært mye av deg, tusen takk!

Tusen takk til min venninne Elise, for korrekturlesing av oppgaven og uvurderlig hjelp!

Takk til mamma, pappa og Jon Eirik for at dere alltid stiller opp for meg, og har tro på meg.

Takk til alle flotte medstudenter på IKRS og til mine kjære venninner som har kommet med støtte underveis. Spesielt vil jeg takke Line, som har vært en eksemplarisk mastervenn! Tusen takk for de utallige latterkulene vi har hatt i kroken vår!

Til slutt, tusen takk til Kristoffer og Potter som har holdt ut med meg, og heiet meg frem til mål. Kristoffer, til tross for at du har måttet tåle mest under motgang, har du vært min aller største motivator og det er jeg evig takknemlig for!

Oslo, 15. mai 2017

Kjersti Berg Johansen

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Problemstilling	1
1.2	Prosjektets bakgrunn og tilnærming	2
1.2.1	Asylsøkere og flyktninger	2
1.2.2	Asylmottak i Norge - historikk og utvikling	3
1.2.3	Dagens mottakssystem	4
1.3	Tidligere forskning på temaet	7
1.3.1	Oppsummering og prosjektets bidrag	12
1.4	Teoretiske begreper	13
1.4.1	Trygghet	14
1.4.2	Migrasjonsprosessen	15
1.4.3	Kultur og språk	17
1.4.4	Fellesskap og tilhørighet	18
1.4.5	Den totale institusjonen	19
1.5	Oppgavens oppbygging	20
2	Metode	23
2.1	Metodisk tilnærming	23
2.2	Kvalitative semistrukturerte intervjuer	24
2.3	Forskningsetiske hensyn	24
2.4	Kvalitetskriterier	27
2.5	Studenten og informantene	29
2.5.1	Forskerens ståsted og påvirkning	30
2.5.2	Relasjon mellom forsker og informant	30
2.5.3	Møtet med flyktninger og asylsøkere	32
2.6	Intervjuprosessen	32
2.6.1	Rekruttering	32
2.6.2	Utvalg	35
2.6.3	Gjennomføring og refleksjoner	36
2.7	Analysen	37
2.8	Mottakene og informantene	38

3	Informantenes forståelser av trygghet og omstendighetene rundt	41
3.1	Kontrasten mellom hjemlandet og Norge	41
3.1.1	Bakgrunn og forventninger	43
3.1.2	Bytte av sosialt og kulturelt felt	44
3.2	Asylmottak som levested – en trygg tilværelse?.....	47
3.2.1	Asylsøknadens betydning og den usikre fremtiden	48
3.2.2	Ventetiden og dens konsekvenser	51
3.3	Kontrollaspektet	55
3.3.1	Tap av selvbestemmelse	56
3.3.2	Mottaket avvikles	57
3.3.3	«Selvfølgelig er vi under kontroll»	59
3.4	Oppsummerende	61
4	Felleskap og tilhørighet i mottaket	63
4.1	Tilhørighet.....	63
4.1.1	Familietilhørighet.....	64
4.1.2	De ensliges relasjoner i mottaket	66
4.1.3	Verdi- og interessefellesskap	68
4.2	Mottakenes fysiske utforming.....	69
4.2.1	Betydningen av hjem	71
4.2.2	Potensielle verdi- og interessekonflikter.....	73
4.3	Oppsummerende	77
5	Faktorer utenfor mottaket	78
5.1	Språk – en forutsetning for forståelse	78
5.2	Oppfatninger av nordmenns holdninger	79
5.2.1	Historier om Stigma	82
5.3	Oppsummerende	86
6	Ikke hvordan man har det, men hvordan man tar det	87
6.1	Kjønnets trygghet	87
6.1.1	«Kvinner er fredfulle, menn er farlige»	87
6.1.2	Er kvinner mer beskyttet?	89
6.2	Trygghetsskapende strategier.....	91
6.2.1	Hverdagsrutiner skaper trygghet.....	92
6.2.2	Praktiske og mentale strategier	94

6.3	Oppsummerende	96
7	Avsluttende kommentarer	97
	Litteraturliste.....	102
	Vedlegg 1: Intervjuguide (norsk og engelsk).....	112
	Vedlegg 2: Infoskriv og samtykkeerklæring.....	118
	Vedlegg 3: NSD	123

1 Innledning

Temaet for denne masteroppgaven er asylsøkeres og flyktningers opplevelser og erfaringer av trygghet i norske asylmottak. De fleste flyktninger og asylsøkere har mistet mye - tap av det hjemlige og vante, tap av muligheter som utdanning og arbeid, og tap av trygghet (Varvin, 2003). Selv om Norge er et fredelig land å bo i, er det likevel mye usikkerhet knyttet til asylprosessen når det gjelder selve flukten, asylsøknaden og opphold på mottak. Hvordan opplever de sin livssituasjon på asylmottak, og hvilke faktorer bidrar til å skape trygghet og/eller utrygghet? Dette vil jeg undersøke ved å drøfte og analysere empiriske data som er resultat av kvalitative intervjuer med 12 mannlige og kvinnelige mottaksbeboere i alderen 21-55 år.

Da studien omhandler flyktninger og asylsøkere, blir deres bakgrunn fra hjemlandet samt flukten, med hva den innebærer av frykt og mulige traumer, en del av informantenes forutgående premisser. Samtidig vil nåværende omstendigheter som mottakets strukturelle betingelser og det norske samfunnet for øvrig, påvirke informantens opplevelser av trygghet i en mottakssituasjon. Tidlig i intervjuene opplevde jeg at det var viktig for informantene også å fortelle om erfaringer utenfor asylmottaket, og det ble dermed innlysende at informantenes erfaringer fra mottaket ikke kan ses isolert fra deres erfaringer fra samfunnet for øvrig.

Målet med oppgaven er dermed å belyse og forstå asylsøkeres og flyktningers opplevelser knyttet til trygghet og utrygghet i deres nye livssituasjon. Gjennom en fenomenologisk tilnærming og kvalitative intervjuer har jeg fått tilgang til deres beskrivelser av egne erfaringer. Særlig fire faktorer ser ut til å være fremtredende i informantenes fortellinger når det kommer til erfaringer av trygghet og utrygghet: *Uforutsigbar tilværelse, mangel på kontroll, tilhørighet og betydningen av språk*. Disse faktorene utgjør dermed utgangspunktet for oppgavens analyser og drøftinger. Aktørperspektivet er styrende for oppgaven og det er flyktingenes erfaringer, opplevelser og refleksjoner som er studiens hovedfokus.

1.1 Problemstilling

Temaet for oppgaven vil undersøkes og diskuteres i lys av følgende overordnede problemstilling:

I hvilken grad opplever asylsøkere og flyktninger trygghet i norske asylmottak? Hvordan skaper og opprettholder de trygghet i sin livssituasjon?

Jeg stiller videre disse forskningsspørsmålene som utgangspunkt for oppgavens kommende analyser og drøftinger:

- *Hvilke faktorer bidrar til å skape trygghet i asylmottak?*
- *Hvilke faktorer bidrar til å skape utrygghet i asylmottak?*
- *Hvordan kan beboernes opplevelser av trygghet knyttes til kjønn?*
- *Hvilke strategier tar beboerne i bruk for å skape og opprettholde trygghet i sin livssituasjon?*

1.2 Prosjektets bakgrunn og tilnærming

Innledningsvis vil jeg gjøre rede for begreper som er sentrale for oppgaven, fremveksten og utviklingen av det norske mottakssystemet, samt gi en kort innføring i hvordan asylmottak driftes i dag. Ved å trekke noen linjer bakover vil jeg sette problemstillingen inn i en større sammenheng – både historisk, organisatorisk og juridisk. Deretter vil jeg gjøre rede for tidligere forskning og studiens bidrag, samt teoretiske begreper som vil kunne belyse oppgavens empiri. Kapitlet avrundes med en oversikt over oppgavens oppbygging.

1.2.1 Asylsøkere og flyktninger

Ifølge Flyktninghjelpen betyr ordet asyl et ”ukrenkelig fristed” (Flyktninghjelpen, 2016). I forbindelse med flyktninger er asyl også en betegnelse på den type oppholdstillatelse som i Norge skal innvilges personer som defineres som flyktninger ifølge Flyktningkonvensjonen av 1951. Personer som har velbegrunnet frykt for forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet og/eller medlemskap av politisk oppfatning faller inn under definisjonen. Asyl gis også til de personer som står i fare for å bli utsatt for dødsstraff, tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff ved tilbakevending (NOU2011: 10; Flyktninghjelpen, 2016). Når en person på egen hånd ber myndighetene om asyl, også kalt beskyttelse, får vedkommende status som asylsøker. Personen har status som asylsøker fram til søknaden om asyl er avgjort (NOU 2011: 10). De som får endelig avslag på søknaden

regnes ikke lenger som asylsøker, og de som får positivt svar på søknaden får oppholdstillatelse som flyktning (UDI, u.å.a).

Utvalget i denne studien består av personer som har fått oppholdstillatelse, personer som har fått avslag og personer som fortsatt venter på svar på sin søknad. For enkelthets skyld omtales informantene i denne oppgaven som ”mottaksbeboere”/”beboere”, da informantene har forskjellig status på sine asylsøknader.

1.2.2 Asylmottak i Norge - historikk og utvikling

Den økende strømmen av mennesker som har søkt asyl de siste 60 årene har påvirket det norske asylsystemets organisasjonsstruktur. Mottaksordningen for asylsøkere er et relativt nytt fenomen i norsk etterkrigstid, og mottaksordningen var lenge preget av tilfeldigheter og provisoriske løsninger. Fremveksten av det statlige mottakssystemet var en konsekvens av økende asylankomster utover 1980-tallet, og oppbyggingen av det statlige mottakssystemet slik vi kjenner det i dag startet i 1987 (Berg, 2012).

Med andre verdenskrig oppsto det masseflyktsituasjoner, og som konsekvens ble det stilt nye krav til håndteringen av mennesker på flukt fra krig og overgrep. Norge ble også påvirket av flyktningstrømmene under andre verdenskrig, og privatpersoner og Røde Kors gjorde en innsats for å forbedre flyktningenes livsvilkår (NOU 2011: 10:34). Etter krigen ble mottak av flyktninger ansett som et offentlig ansvar, som skulle innebære ordninger ment for å sikre flyktningene et sted å bo, arbeid, samt tiltak som sørget for at de tilpasset seg det norske samfunnet. Sosialdepartementet fikk ansvaret for arbeidet med flyktninger, og i 1946 ble den norske innsatsen overfor flyktninger koordinert av Europahjelpen, forgjengeren til den halvstatlige organisasjonen Det Norske Flyktningeråd (DNF) (NOU 2011: 10:35).

I perioden etter krigen var de aller fleste flyktningene europeere, men dette endret seg i 70-årene, da Norge måtte håndtere overføringsflyktninger fra Uganda, Chile og Vietnam. Flyktningerådet etablerte lokale statlige mottakssentre for overføringsflyktninger, og de hadde ansvar for mottak, undervisning, sosialarbeid og arbeids- og boligformidling i en seksmåneders periode. Kommunene overtok så ansvaret og tilbød flyktningene det samme velferdstilbudet som den øvrige befolkningen hadde tilgang til (NOU 2011: 10). I 1981 ble det bestemt at flyktninger skulle etableres direkte i kommunene uten å ha noe opphold i

mottak på forhånd, og at staten skulle betale alle ytelser knyttet til flyktningarbeidet (Araldsen mfl., 1989:21). Målet var å normalisere flyktningenes tilværelse så fort som mulig. Ordningen fungerte så lenge ankomsten av flyktninger var mulig å forberede, men allerede i midten av 1980-årene endret situasjonen seg betydelig. I 1985 var det registrert 829 asylsøkere, og antallet asylankomster fortsatte å stige utover 80-tallet, og nådde en foreløpig topp i 1987 med 8613 registrerte asylsøkere. På grunn av det høye antallet asylsøkere påtok staten seg enda mer ansvar, og etter en omorganisering i 1987-1988 ble det bestemt at innkvartering av asylsøkere skulle bli et statlig ansvar (NOU 2011: 10:36). Ordningen som hadde vært med direktemottak av asylsøkere i kommunene, ble da avskaffet. I perioden før den permanente ordningen kom på plass hadde Norges Røde Kors opprettet midlertidige mottakssentre for å huse asylsøkere, bestående av både hoteller, pensjonater og båter. Særlig bruken av høyfjellshoteller ble viet offentlig oppmerksomhet, grunnet deres plassering langt unna nærmeste lokalsamfunn og mangel på aktivitetstilbud (NOU 2011: 10). Debatten den gang har paralleller til dagens situasjon, hvor fokuset er på asylsøkeres passive tilværelse og mottakenes plassering (Berg, 2012:21).

Den 1.januar 1988 ble Utlendingsdirektoratet (UDI), formelt opprettet. UDI fikk ansvar for å etablere et statlig mottaksapparat for asylsøkere, samt for bosetting av flyktninger i kommunene. UDI utarbeidet detaljerte modeller for drift av asylmottak, og mottakene ble delt inn i tre typer: *transittmottak*, et mottak hvor asylsøkere skulle oppholde seg inntil førstegangs helseundersøkelse og asylavhør var foretatt. *Permanente mottak* ble definert som mottak der driftsavtalen hadde en varighet på 3-5 år, og *spesialmottak for enslige mindreårige* (NOU 2011: 10:37).

1.2.3 Dagens mottakssystem

Utlendingsloven § 95 første artikkel, sikrer en utlending som søker beskyttelse i Norge et tilbud om innkvartering (Utlendingsloven, 2008). Loven presiserer ikke hva slags innkvartering de har rett til, heller ikke hvem som er ansvarlig for innkvarteringen. Betegnelsen ”statlig mottaksapparat” indikerer likevel at mottakene er underlagt statlige rammebetingelser, og det er UDI som har det overordnede ansvaret for mottakene. Driften reguleres ytterligere av de til enhver tid gjeldene politiske føringene i stortingsmeldinger, handlingsplaner, tildelinger og budsjett, samt andre dokumenter som gjelder statens flyktning- og innvandringspolitikk (Berg, 2012:24).

Mottakstilbudet er regulert gjennom rundskriv utarbeidet av UDI, og det mest sentrale dokumentet er *Reglement for drift av statlige mottak*, ”Driftsreglementet”. Ifølge UDIs driftsreglement skal ”mottaksapparatet utgjøre et nøkternt og forsvarlig innkvarteringstilbud, med tilknyttede midler til livsopphold” (UDI RS 2011-003). Det er vanskelig å si hva et nøkternt og forsvarlig innkvarteringstilbud innebærer, men UDI har utformet krav til innkvarteringstilbud hvor mottaket blant annet skal sørge for at beboere har en seng å sove i, tilgang til bad og toalett, tilfredsstillende hygieniske boforhold, fellesarealer for sosialt samvær og mulighet til å lage egen mat (UDI RS 2008-031). Myndighetenes målsetting om kort oppholdstid gjenspeiler deres vektlegging på ”nøkternt” innkvarteringstilbud. Dessverre blir oppholdstiden ofte vesentlig lengre enn det som var tenkt i utgangspunktet (Berg, 2012), noe også flere av informantene i denne studien ga uttrykk for i intervjuene.

Asylmottaket slik vi kjenner det i dag består av to hovedtyper mottak: transittmottak og ordinære mottak. Når asylsøkerne ankommer Norge tilbys de plass i transittmottak for gjennomføring av helseundersøkelse og asylintervju. Etter at helseundersøkelse og asylintervju er foretatt, får de tilbud om plass i ordinære mottak. Ordinære mottak har selvhushold, det innebærer at beboerne selv kjøper og tilbereder sin egen mat. Blant de ordinære mottakene finnes det også egne mottak for enslige mindreårige og forsterkede avdelinger for beboere med behov for særskilt oppfølging (NOU2011:10). I driftsreglementet står det at ordinære mottak er ment å være et mest mulig normalt bosted for personer i en unormal livssituasjon (UDI RS 2011-003). Det betyr at mottakene må tilby aktiviteter av ulike slag, slik at beboerne opplever hverdagen som ”normal”. Norskopplæring regnes som et av de viktigste tiltakene for integrering, og i dag finnes det to ordninger med norskopplæring for mottaksbeboere. Én for personer som venter på behandling av asylsøknaden, hvor kommunen der mottaket ligger kan gi tilbud om opplæring, og én hvor kommunen tilbyr opplæring i norsk og samfunnsfag for de som har fått opphold (Drangsland mfl., 2016). I tillegg til norskundervisning fastsetter UDI krav til beboermedvirkning, som innebærer at voksne beboere blant annet skal tilbys meningsfulle oppgaver knyttet til mottaksdriften (UDI RS 2008-034).

I dag er det omtrent 150 asylmottak i Norge, organisert som enten sentraliserte, delvis desentraliserte eller desentraliserte mottak (UDI, 2017). Sentraliserte mottak kjennetegnes ved at asylsøkerne bor i samme bygning, men på hvert sitt rom. De delvis sentraliserte

mottakene har et hovedkontor for ansatte, med en eller flere bygninger rundt med rom for asylsøkerne. Et fullt desentralisert mottak tilbyr et hovedkontor med ansatte, hvor asylsøkere kan få hjelp og informasjon, mens de bor i vanlige boliger i lokalsamfunnet (Grønseth mfl., 2016:40). Denne oppgaven omhandler de ordinære mottakene, og utvalget er hentet fra et desentralisert mottak og et mottak som både er sentralisert og desentralisert.

Uforutsigbarhet, mottaksindustri og motstridende hensyn

Det er særlig tre utfordringer ved dagens mottakssystem, og den første dreier seg om den varierende tilstrømmingen av asylsøkere. Ettersom det ikke er mulig å forutse hvor mange asylsøkere som vil komme fra år til år, stiller staten strenge krav til kapasitetsutnyttelse. Mottakssystemet er basert på et prinsipp om fleksibilitet hvor antall mottaksplasser følger antall asylsøkere. Det betyr i praksis at mottakene må klare raske opp- og nedbygginger (Berg, 2012). Dette kan være svært problematisk for dem som driver mottakene. Selv om UDI har det overordnede ansvaret, driver ikke direktoratet mottakene selv. I Norge legges mottaksdriften ut på anbud, og både kommuner, frivillige organisasjoner og private aktører kan drifte et asylmottak (Berg, 2012). I dag ser vi en vekst av private driftsoperatører fremfor frivillige og kommunale aktører, og det skyldes at de private er ”raskest på banen” når det er behov for oppbygging av mottak (NOU2011: 10).

Den seneste oppbyggingen så vi høsten 2015, da det var en dramatisk økning i antall asylsøkere som følge av flyktnings situasjonen i Midtøsten og spesielt Syria. Totalt kom det 31 145 asylsøkere til Norge i 2015, og fra 1. august til 31. desember etablerte UDI om lag 28 000 plasser grunnet økningen (UDI, 2015). Det er imidlertid ikke første gang Norge står ovenfor en såkalt ”flyktningskrise”. Det som er nytt denne gangen er økningen av de kommersielle aktørene i forbindelse med drift av asylmottak. Mottakssystemet opplever en voksende mottaksindustri, som presser prisene ned, og som kan resultere i lavere kompetanse blant de ansatte og færre aktivitetstilbud til beboerne (Weiss, 2013). Overskrifter i media som ”Disse tjener millioner på norske asylmottak” (Haug, 2010), kan åpne for spørsmål om de privatdrevne mottakene er for profitorienterte og derfor satser på billig drift, som videre kan gå på bekostning av beboerne. I NOU 2011: 10 går Berge-utvalget (2011) nærmere inn på statens begrunnelse for å sette bort driften av asylmottak. Poengene som framheves er at flere typer driftsoperatører gir variasjon og lokal tilpasning, og bidrar slik til å utvikle mottaksdriften. Samtidig bidrar ulike driftsoperatører til en konkurranse som fører til lavere pris (NOU 2011: 10:116-117).

Nå har imidlertid situasjonen snudd, og UDI-direktør Frode Forfang meldte i 2016 at Norge hadde en kraftig nedgang i antall asylsøkere, og rundt 4700 plasser måtte avvikles (Tjelle, 2016). Som jeg skal komme tilbake til, ble et av mottakene i denne studien lagt ned av UDI 31. desember 2016, nettopp på grunn av en nedgang i antall asylsøkere. Slike svingninger i asylankomster skyldes flere forhold, både nasjonale og internasjonale, og vil påvirke den norske mottaksordningen til enhver tid.

Den tredje utfordringen gjelder to motstridende hensyn – integrering og retur. Politisk har mottaksfeltet befunnet seg i et spenningsfelt mellom integrerings- og reguleringshensyn, hvor sistnevnte i økende grad har blitt vektlagt (NOU 2011: 10). Dersom asylsøkeren får innvilget opphold, er myndighetenes mål å sikre en effektiv integrering, men om det derimot gis avslag på søknad om asyl, får asylsøkeren en frist for å forlate landet. Staten har dermed et ansvar for å sikre et forsvarlig tilbud i venteperioden, og sikre asylsøkerne rask selvhjelpenhet etter bosetting i kommune. På den annen side må staten ta hensyn til eventuelle negative vedtak, samt unngå bruk av for mye ressurser på dem som skal returneres (NOU 2011: 10:38-39). De motstridende hensynene kan påvirke driften av asylmottakene og den enkelte asylsøker, som naturligvis er preget av en stor usikkerhet knyttet til om de får opphold eller må returneres.

Raske endringer og en voksende mottaksindustri tyder på at det er behov for videre kunnskap om mottakssystemet. I det følgende skal jeg presentere tidligere forskning på mottaksliv, som har relevans for denne oppgaven.

1.3 Tidligere forskning på temaet

Asylsøkeres og flyktningers opphold på asylmottak er et tema som har blitt beskrevet tidligere (Solheim, 1990; Sollund, 1994; Lauritsen og Berg, 1999; Berg og Sveaass mfl., 2005; Valenta og Berg, 2012; Andrews mfl., 2014). Til tross for dette, har jeg ikke funnet studier som konkret tar for seg opplevelse av trygghet i mottak. Likevel er det en rekke studier og annen forskning som berører de samme temaene som jeg tar for meg i denne studien. I det følgende vil jeg gjøre rede for tidligere forskning som hovedsakelig omhandler asylmottak som levested. Det har blant annet blitt rettet kritikk mot lang ventetid, mottakenes fysiske utforming og fravær av aktiviteter fra flere hold (Berg, 2012). Det kan tenkes at disse forholdene kan påvirke beboernes opplevelser av trygghet, og flere av de ulike

forskningsbidragene jeg vil ta for meg, omhandler disse temaene. I tillegg presenterer jeg forskningsrapporter om konflikter i mottak, og studier om asylsøkeres og flyktningers psykiske helse. Jeg vil også gjøre rede for forskning som går utover asylmottaket, nemlig studier som undersøker implikasjoner av flukten/migrasjonen, som kan ha betydning for informantenes opplevelse av trygghet. Underveis i oppgaven vil jeg trekke tråder tilbake til den tidligere forskningen, for å supplere og nyansere temaet.

I 2015 søkte over 1,3 millioner mennesker asyl i EU, Sveits og Norge (Flyktningshjelpen, 2016). Antall asylsøkere steg kraftig dette året, og spørsmål vedrørende mottak og botilbud blir dermed stadig mer aktuelle. Siden 2010 har Norge vært medlem av The European Migration Network (EMN, u.å.), et nettverk koordinert av Europakommisjonen, som skal gi informasjon om migrasjon og asyl. Selv om det jobbes med tettere integrering av lovverket knyttet til mottak av asylsøkere i de europeiske landene, viser en undersøkelse utført av EMN, at det foreligger store forskjeller mellom landene med hensyn til type mottak og aktører som er involvert i leveringen av botilbud til asylsøkere (EMN, 2014). Etersom disse landene har ulike praksiser, og tema for denne oppgaven er norske asylmottak, har jeg valgt å gjøre en avgrensning ved å kun forholde meg til skandinavisk forskning, med hovedvekt på norske studier. Publikasjonene som omhandler asylmottak, tar kun for seg vokse asylsøkeres situasjon i ordinære mottak.

Mottakslivet

Det har vært utført en rekke studier om asylsøkeres opplevelser av mottakstilværelsen (Solheim, 1990; Lauritsen og Berg, 1999; Berg og Sveaass mfl., 2005; Valenta og Berg, 2012; Andrews mfl., 2014). Spørsmål om brukermedvirkning, asylsøkeres og flyktningers trivsel og livskvalitet, samt opplevelser av lang ventetid og mangel på aktiviteter er noen av temaene som blir tatt opp. Til tross for varierende fokus i disse studiene, er det prosesser som klientifisering, passivisering og tap av status som går igjen som tema i flere av studiene.

I studien *Mellom håp og lengsel* (1999), som handler om levekår og livskvalitet i norske asylmottak, undersøker Kristin Lauritsen og Berit Berg, om rammevilkårene for mottaksopphold fremmer selvstendighet eller om oppholdet over tid fungerer klientifiserende. Lauritsen og Berg (1999) konkluderer med at trang økonomi, mangel på psykososiale tilbud, manglende tilgang til arbeid og lang ventetid er forhold med alvorlige følger for beboernes helse og livskvalitet. De mener at lang ventetid utgjør den største

utfordringen, og at det er stort behov for forbedring på det området. I studien *While we are waiting* (2004) undersøker Jan Paul Brekke mottaksbeboeres opplevelser av ventetiden i svenske mottak. Brekke hevder at usikkerheten rundt hvor lenge en er nødt til å vente på et resultat av asylsøknaden, kommer i tillegg til uvissheten om selve utfallet av søknaden. Selv om disse studiene er nokså gamle, viser en fersk studie, *Opphold i asylmottak. Konsekvenser for leveår og integrering* (2017), at flyktninger bor i gjennomsnitt 625 dager i mottak, og i 205 av disse dagene venter de på å bli bosatt i en norsk kommune. Studien konkluderer i likhet med studiene nevnt over, at lang ventetid er belastende for flyktningene (Weiss mfl., 2017).

Mangel på aktiviteter er et annet aspekt ved mottakstilværelsen som belyses. Både Jorun Solheim (1990) og Therese Andrews mfl., (2014) har undersøkt hverdagsliv i asylmottak, og funnet at mottaksbeboeres hverdag er preget av venting og kjedsomhet. Solheim (1990) skriver at selv om de ansatte arrangerer ulike aktiviteter er det ikke alltid beboerne stiller opp. Å være flyktning eller asylsøker er å befinne seg uten sosial tilhørighet, som svært ofte kan virke ekstremt passiviserende. Til tross for at Solheims (1990) studie er gammel, viser både Valenta og Berg (2010) og Andrews mfl., (2014) til en tilværelse preget av passivitet og apati, som kan tyde på at mottakstilværelsen har endret seg lite siden 90-tallet.

Av kriminologisk arbeid sammenligner Ragnhild Sollund (1994) asylmottaket med noen aspekter ved Ervin Goffmans (1967) beskrivelse av den totale institusjon. Goffman (1967) beskriver blant annet barrierer mellom ulike livsområder som brytes ned, at man er underlagt en felles myndighet og at det skjer en innskrenking av personligheten. Sollund (1994) hevder at mottakene den gang bar preg av mange av de karakteristika som Goffman (1967) mener kjennetegner den totale institusjon, blant annet passivisering, umyndiggjøring og isolasjon. Solheim (1990) har også trukket paralleller mellom asylmottak og den totale institusjon, hvor hun beskriver datidens mottak som et 24-timers-samfunn, hvor rommene var enkle og høyst spartansk utstyrt, og at mottakene stort sett var ufunksjonelle for annet enn soving, spising og stillesitting.

Institusjonsforskning har en lang tradisjon innenfor sosiologi og kriminologi, og jeg vil støtte meg til institusjonsteori (Goffman, 1967) for å undersøke hvorvidt dagens asylmottak fortsatt bærer preg av totale institusjoner, og videre hvordan asylmottak kan virke utrygghetsskapende.

Mottakets fysiske utforming og uønskede hendelser

Asylmottak har forskjellig standard og utforming, og i Norge har vi som tidligere nevnt både sentraliserte og desentraliserte mottak. *What buildings do – the effect of the physical environment on Quality of life of asylum seekers* (2016) er et nyere forskningsprosjekt med mål om å øke kunnskapen om hvordan fysiske omgivelser påvirker asylsøkeres livskvalitet og deres forhold til lokalmiljøet (Grønseth mfl., 2016). *Bokkvalitet på norske asylmottak* (Hauge m. fl., 2015) er en delleveranse i sistnevnte prosjekt, og rapporten peker på aspekter ved asylmottakene som skiller dem fra institusjoner, som blant annet at oppholdet er frivillig, at beboere kan komme og gå som de vil, og at det legges til rette for å delta i ulike aktiviteter utenfor mottaket. Hvorvidt oppholdet er frivillig kan sies å være opp til beboerne å dømme, og kan slik sett diskuteres. I tillegg viser rapporten til en økning i helt eller delvis desentraliserte mottak, som til forskjell fra sentraliserte mottak er utformet som leiligheter, hybelbygg eller eneboliger. Likevel gir casestudiene eksempler på både sentraliserte og desentraliserte mottak med nøktern kvalitet, og på mottak som sårt trengte oppgradering (Hauge mfl., 2015).

I likhet med Solheims (1990) studie viser rapporten *Bokkvalitet på norske asylmottak* (2015) til en nøktern standard på mottakene, som tyder på at bokkvaliteten på mottakene ikke er særlig endret. Forskjellen i dag er at desentraliserte mottak benyttes i større grad enn før. I forbindelse med beboernes trygghetsfølelse, hevder Åshild Lappegard Hauge mfl., (2015) at tryggheten og konfliktnivået kan påvirkes negativt av trangboddhet, som ofte er et problem på sentraliserte mottak. I desentraliserte mottak vil beboerne ha mindre grupper å forholde seg til, men samtidig kan det begrense mulighetene til å oppdage vold i nære relasjoner (Skogøy, 2008; Hauge mfl., 2015).

Ulike former for vold og uønskede hendelser er et kjent fenomen i asylmottak, og det finnes flere forskningsrapporter vedrørende temaet (Skogøy, 2008; Nøttestad, 2008; Thorbjørnsrud, 2014). I Amnesty-rapporten *Rapport om vold mot kvinner i asylmottak i Norge* (2008) tematiserer Elin Skogøy overgrep og vold mot kvinner under opphold på asylmottak, og det fremgår at kvinner som bor i asylmottak er en særlig sårbar gruppe. Rapporten viser at flere kvinner i norske mottak føler seg utrygge, både i forhold til vold i nære relasjoner, samt til bruk av fellesarealer hvor menn også har tilgang (Skogøy, 2008). Selv om rapporten fremhever kvinner som en sårbar gruppe, vil ikke denne oppgaven utelukke menns frykt for

vold og/eller trusler. I *Rapport: Vold, trusler og ustabil atferd i norske asylmottak* (2008) fremkommer det nemlig at det er flest menn som utfører voldelige hendelser i mottak, og volden er oftest rettet mot mannlige medbeboere.

I en rapport fra PROBA samfunnsanalyse, *Undersøkelse av vold og uønskede hendelser i asylmottak* (2014), finner Trude Thorbjørnsrud m.fl. (2014) at det er store variasjoner i antall voldshendelser, og at verbal vold i form av utskjelling og trusler er langt vanligere enn fysisk vold. Undersøkelsen peker på utløsende faktorer for voldshendelser, som blant annet frustrasjon over ventetid, opplevelse av urettferdighet, traumatiske opplevelser i bagasjen og fysiske kjennetegn ved mottakene (Thorbjørnsrud mfl., 2014).

Sårbarhet og psykisk helse

Flere undersøkelser viser at andelen psykiske vansker er høyere blant flyktninger og asylsøkere enn blant den øvrige befolkningen (Berg og Sveaass mfl., 2005; Sollund, 1999). Asylsøkere i Norge er en heterogen gruppe med hensyn til religion og kulturell bakgrunn, alder, utdanningsnivå, helse og om de er enslige eller med familie, og utfordringene de står overfor vil derfor også variere. Mange flyktninger og asylsøkere har enten erfart traumatiske hendelser selv, eller observert andre som har blitt rammet, som senere kan føre til psykiske lidelser (Varvin, 2003; Andrews mfl., 2014). I tillegg kan problemer i hverdagen som er knyttet til forhold tidligere nevnt, føre til og/eller forsterke plager av psykisk karakter (Berg og Sveaass mfl., 2005).

I en rapport fra Nordlandsforskning fra 2014 var formålet å identifisere utfordringer knyttet til beboeres dagligliv i mottak, med hovedvekt på forhold som kan ha betydning for deres psykiske helse. Noen av informantene fortalte at de følte seg utrygge i omgivelsene hvor de bodde, på grunn av enkelte sosiale relasjoner (Andrews, mfl., 2014). Rapporten refererer både til kvinner og menn som føler seg utrygge i mottaket. En mannlig informant sa han følte seg utrygg og uten beskyttelse med hensyn til hva som kan skje fordi flere av de som bor i mottaket er psykisk ustabile (Andrews, mfl., 2014:47-48).

Fluktens implikasjoner

I *Kvinneliv i eksil* (1996) undersøker Sollund flyktningekvinnens integrasjon i eksil, med fokus på arbeidslivstilknytning og arbeidsledighet. Hun berører temaer som blant annet

rolletap og utstøtning, og drøfter menneskers tap av identitet og status når de blir institusjonalisert.

I *Rammer, rom og mobilitet* (2004) undersøker Sollund innvandrerkvinneres forhold til arbeid og hva som påvirker deres muligheter og ønsker for å gjøre karriere. Selv om temaene er flyktingers og innvandreres situasjon på arbeidsmarkedet, kan likevel noen av de prosessene kvinnene går igjennom, være relevante for denne studien. Hun drøfter blant annet kvinnenes tilpasning til sin situasjon som minoriteter, og betydningen av å lære det norske språket. Hun viser hvordan migrasjonen fører med seg implikasjoner, da migrasjonen innebærer bytte av sosial og kulturell kontekst (Sollund, 2004:371). Slik kan migrasjonen ses som en klassereise *nedover*, som også Svante Lundberg (1989) og Haci Akman (1995) finner i sine undersøkelser om flyktninger i henholdsvis Sverige og Norge. Sollund (2004) undersøker også stigma som innvandrer, og viser til at mange flyktninger har opplevd å bli trakassert, og selv knytter det til sin status som flyktninger (Sollund, 1995; 2004).

Marko Valenta (2012) undersøker i *Asylsøker i velferdsstatens venterom* asylsøkeres opplevelse av mestring og stigma i hverdagen. Han finner at både for asylsøkere i mottak og for dem som er bosatt i kommunene, er sosialt samkvem med majoritetsbefolkningen begrenset til tilfeldige møter med fremmede. Disse samhandlingssituasjonene ble av noen opplevd som problematiske. Flere av Valentas informanter forteller at de føler seg annerledes og stigmatiserte, fordi de skiller seg ut og har blitt beglodd (Valenta, 2012:130).

1.3.1 Oppsummering og prosjektets bidrag

Gjennomgangen av tidligere forskning som omhandler mottakslivet og asylsøkere/flyktninger viser at fokuset på de vanskelige forholdene ved asylmottaket er dominerende: Mottakene har en enkel utforming og hverdagen er preget av passivitet og lang ventetid. Samtidig er traumer og sårbarhet utbredt blant mottaksbeboere, noe som kan forsterkes av de uheldige faktorene ved mottaksoppholdet. I tillegg vil selve flukten/migrasjonen kunne by på utfordringer, i den forstand at mottaksbeboere befinner seg i et ukjent land med ukjent kultur og språk. De ovennevnte studiene er i likhet med denne oppgaven basert på empiriske undersøkelser, og bidrar på hver sin måte til å fremheve mottaksbeboeres erfaringer med ulike sider av mottakstilværelsen. Det studiene imidlertid ikke har undersøkt, er hvordan flyktninger og asylsøkere opplever *trygghet* i mottak, og hvilke faktorer som bidrar til å skape trygghet og

utrygghet i deres livssituasjon. Dermed er opplevelse av trygghet fokuset jeg ønsker å ha i denne oppgaven.

Informantene som har bidratt til denne oppgaven representerer forskjellige tilpasninger til sitt mottaksopphold, og de har ulike erfaringer knyttet til trygghet. Noen av informantene forteller om en nokså problemfri hverdag, hvor de forsøker å leve et normalt liv innenfor det handlingsrommet som de har. Andre forteller om en hverdag preget av usikkerhet og utrygghet. De er påvirket av egen historie og individuelle forutsetninger, samt av omgivelsenes vilje til å gi dem innpass, både i asylmottaket som sosial arena og i det norske samfunnet for øvrig. En undersøkelse av mottaksbeboeres opplevelse av trygghet versus utrygghet kan slik bidra til en økt forståelse av hvordan asylsøkere og flyktninger opplever sin første tid i Norge. Formålet med studien er derfor å belyse et utvalg asylsøkeres og flyktningers erfaringer fra eget mottaksopphold med fokus på trygghet, og således bidra til å nyansere mottaksopphold som forskningsfelt.

1.4 Teoretiske begreper

I tråd med prosjektets induktive og fenomenologiske tilnærming (se kapittel 2.1) har temaene som fremstod som viktige for informantene, sammen med problemstillingen, vært styrende for de teoretiske begrepene jeg har valgt. Mottaksfeltet er komplekst, og én teori alene kan ikke forklare beboernes situasjon. Jeg har derfor valgt ulike teoretiske begreper, for å forklare og nyansere det empiriske materialet. Først vil jeg redegjøre for *trygghet* da det er selve utgangspunktet for oppgaven, og fordi det er et vidt begrep som kan være vanskelig å definere. Deretter vil jeg presentere teorier om *migrasjonsprosesser*, som kan bidra til å synliggjøre hvordan informantens bakgrunn som flyktninger kan ha påvirket deres opplevelser. Videre introduserer jeg begrepene *kultur* og *språk*, som vil være nyttige for å forstå informantenes møter med andre mottaksbeboere og nordmenn. *Felleskap* og *tilhørighet* vil så bli fremstilt i den hensikt av å drøfte hvilken betydning familie, venner og andre sosiale relasjoner har for informantenes trygghetsfølelse. Til slutt blir Ervin Goffmans (1967) begrep *den totale institusjon* presentert, for å drøfte informantenes mangel på kontroll og innflytelse i hverdagen.

1.4.1 Trygghet

Trygghet er et vidt begrep som kan være vanskelig å definere. Ifølge den amerikanske psykologen Abraham Maslow (1943) er trygghet et av de grunnleggende behovene hos mennesker. Maslow er særlig kjent for sin behovspyramide, en teori om motivasjon hos mennesker. Maslows behovspyramide er delt inn i en hierarkisk ordning med fysiologiske behov som mat og luft nederst i pyramiden, etterfulgt av trygghetsbehov, sosiale behov, anerkjennelse og behov for selvrealisering øverst. Først når de nederste behovene er dekket, melder behovene på det neste planet seg. På nivået etter mat og luft plasserer Maslow behov for trygghet. Trygghet innebærer blant annet sikkerhet, det å ha et sted å bo og være fri fra trusler om fare. Maslow mente at et ryddig, strukturert og forutsigbart liv også falt under trygghetsbehovet (Maslow, 1943).

Sosialantropologen Thomas Hylland Eriksen (2006:11) hevder at trygghet er et problematisk begrep, da det finnes mange måter å være trygg på. Man kan være trygg på seg selv, trygg når man går hjem om kvelden og trygg i sin egen livssituasjon. Den sistnevnte forståelsen av trygghet vil være av betydning for denne oppgaven, da jeg vil anse trygghet som noe subjektivt, knyttet til menneskers erfaringsverden. Det er antakeligvis ingen overdrivelse å si at mennesker overalt er trygghetssøkende (Eriksen, 2006). Felles for flyktninger og asylsøkere i de fleste tilfeller vil være en flukt motivert av frykt og usikkerhet kombinert med forventninger om trygghet og en fremtid på det nye stedet (Sveaass, 2005). Espen Hammer (2006) forbinder trygghet med det å ha kontroll:

Å være trygg er å ha kontroll. Det dreier seg om å kunne plassere hendelser innenfor en orden eller plan som gjør dem meningsfulle, forventede, forståelige – og på en eller annen måte noe man kan styre utfallet av (Hammer, 2006:34).

Dersom trygghet avhenger av opplevelsen av å ha kontroll, blir dette temaet særlig relevant for asylsøkere og flyktninger i asylmottak. Dette fordi deres handlingsrom og livsrammer på mange måter blir bestemt av forhold utenfor deres egen kontroll.

Videre vil jeg se trygghet i lys av Anthony Giddens konsept om ontologisk trygghet, for å rette fokuset mot betydningen av forutsigbarhet. Med ontologisk trygghet, mener Giddens (1996) ”en følelse af begivenheders kontinuitet og orden” (s.279), og ontologisk trygghet er en viktig komponent i en grunnleggende eksistensiell opplevelse av å føle seg trygg i hverdagen. Hva skaper en følelse av ontologisk trygghet, som kan bære individet gjennom

overganger og kriser? Giddens (1996:53) legger vekt på vaner og rutiner for å føle ontologisk trygghet, og han hevder at alle individer utvikler denne rammen for ontologisk trygghet, som bygger på forskjellige former for rutiner. Denne tryggheten skal være med på å gi individet en følelse av mening, som igjen skal føre til at individet klarer og ”holde seg i gang” i det daglige (Giddens, 1996).

Giddens teori om ontologisk trygghet kan i denne oppgaven bidra til å forklare usikkerheten og uforutsigbarheten mange mottaksbeboere opplever, samtidig kan den bidra til å forstå hvordan mottaksbeboere gjennom rutiner og kontinuitet kan skape og opprettholde trygghet i sin livssituasjon. Til tross for mangel på struktur i deres tilværelse, kan det likevel tenkes at de har gjøremål og rutiner i hverdagen som kan skape en viss struktur.

I lys av disse definisjonene, forstår jeg trygghet som et vidt begrep som rommer ulike former for trygghet, som er i tråd med Eriksens (2006) forståelse. Stikkord som forutsigbarhet og kontroll over tilværelsen kan være nyttige i analysen av flyktningers og asylsøkeres opplevelse av trygghet. Det er denne forståelsen, samt informantenes egen forståelse av trygghet (se kapittel 3.1), som vil danne rammen for oppgavens analyser og drøftinger.

1.4.2 Migrasjonsprosessen

Informantene i denne studien er asylsøkere og flyktninger, hvilket betyr at alle har erfaringer med migrasjon. For å forstå hvordan informantene opplever sitt mottaksopphold, er det derfor nødvendig å først se på de omkostninger migrasjonen medfører, og dette vil jeg gjøre ved hjelp av teorier om migrasjonsfaser og bytte av sosiale og kulturelle felt.

Migrasjonsfaser

Med utgangspunkt i en modell presentert av Sverre Varvin og Carl-Ivar Dahls (1997), vil jeg her presentere migrasjonsprosessen i form av tre faser. Varvin og Dahl knytter fasene spesielt til traumatiserte flyktningers situasjon, men de poengterer at deres beskrivelser også har sin gyldighet innenfor annet flyktningarbeid. De deler fasene inn i en pre-asylfase, en etableringsfase og en stabilitetsfase. *Pre-asylfasen* beskriver de som den fasen som varer frem til asyl blir innvilget, eller til utvisning har funnet sted. I denne fasen kan flyktninger gjennomgå en kortvarig periode av lettelse, noen ganger av euforisk karakter, samtidig som de forsøker å benekte sine problemer. Etter hvert blir det tydeligere hva man har mistet, og

hvor lite en får igjen, som kan utløses i bitterhet og hat, ved siden av depresjon. *Etableringsfasen* inntreer vanligvis når flyktningen har fått oppholdstillatelse. For noen vil mange av de påtrengende problemene fra den foregående fasen bli avklart, i større eller mindre grad. For andre derimot, kan problemene intensiveres. Problemene med økonomi og usikkerhet kan bli forsterket i denne fasen. *Stabiliseringsfasen* preges av en økende tilpasning til det nye livet, og flyktningene vil etter hvert leve seg mer inn i det nye samfunnet (Varvin og Dahl, 1997:175-176).

I tråd med denne oppgavens tema, befinner studiens informanter seg i prosessens første og andre fase, henholdsvis pre-asylfasen og etableringsfasen. Disse fasene kan være med på å forklare hvordan informantene opplever og takler sitt mottaksopphold, og hvordan informantene gjør seg ulike erfaringer.

Bytte av sosiale og kulturelle felt

Å flykte å fra hjemlandet, innebærer blant annet å dra fra familie, venner, omgangskrets, jobb og så videre. Man befinner seg i ett nytt land, hvor både språket og kulturen er annerledes.

Pierre Bourdieu (1995) omtaler samfunnet og fordelingen av ressurser i samfunnet som det sosiale rom. Det består av ulike objektive posisjoner som samfunnsmedlemmene kan inneha, avhengig av hvilken type og hvor mye kapital de har (Aakvaag, 2008:152). Ifølge Bourdieu (2006) er det tre hovedformer for kapital: *økonomisk kapital*, som er økonomiske ressurser som penger. *Kulturell kapital* betegner ressurser i form av utdanningsmessige kvalifikasjoner og kunnskap, og *sosial kapital* dreier seg om de ressurser som er knyttet til å inneha et varig sosialt nettverk. Et annet begrep Bourdieu benytter, er sosialt felt, som er en arena innenfor det sosiale rom (Aakvaag, 2008:155). Et sosialt felt kan for eksempel være et religiøst eller kulturelt felt, hvor man kan inneha feltspesifikk kapital. I studien *Flyktningenskap* (1989) undersøker Svante Lundberg de grunnleggende aspekter ved det latinamerikanske eksilet i Sverige og Vest-Europa. Han berører blant annet eksilets karriere, som retter seg mot forandringer i sosial identitet og sosiale posisjoner som flyktningene gjennomgår. Han anvender Bourdieus begrep *kulturell kapital* og hevder at de med kulturell kapital i "utenlandsk valuta" sjelden gis samme posisjon i det nye landet, som i eget samfunn (Lundberg, 1989:107). Om en flyktning som kommer til Norge snakker flere språk, besitter vedkommende kulturell kapital. Hvis han derimot ikke snakker norsk, vil ikke de andre språkene være av stor betydning i Norge, og dermed besitter vedkommende "feil" feltpital.

1.4.3 Kultur og språk

I Berg (2010) sin avhandling *Eksilets stoppesteder* drøfter hun det vanskelige kulturbegrepet, og det fremkommer at det finnes over 150 ulike definisjoner av begrepet. Thomas Hylland Eriksen og Torunn Arntsen Sajjad (2015) hevder også at kultur er et av språkets vanskeligste ord, nettopp fordi kultur kan brukes til å beskrive så mange forskjellige fenomener, og må slik sett ha ulike betydninger. Ada Ingrid Engebrigsten og Øyvind Fuglerud (2009) anser kulturbegrepet som problematisk da politikere og enkelte forskere har brukt kultur til å føre en argumentasjon som gjør at personer og grupper opplever seg som ekskludert fra deltakelse i ”det norske”. Dette har ført til at forskere trer varsomt i bruken av kulturbegrepet (s. 14). Det er ikke min hensikt å gå inn på de problematiske sidene ved kultur som begrep, men snarere å benytte kulturdimensjonen sammen med språkets betydning i et flerkulturelt samfunn.

Engebrigsten og Fuglerud (2009) forstår kulturbegrepet ”...ikke som uforanderlige essenser eller hardprogrammerte handlingsregler, men som plastiske forståelser av selv og andre knyttet til dynamiske relasjoner til andre mennesker” (s.60). I tråd med dette, forstår og benytter jeg kulturbegrepet som noe relasjonelt. Eriksen og Sajjad (2015) har også vektlagt det relasjonelle i deres tilnærming til begrepet: ”Kultur kan følgelig betraktes som *det som er lært*, men også som *det som gjør kommunikasjon mulig*” (s.45). Når mennesker med forskjellige kulturer møtes, er det aldri ”kulturer” som møtes, men menneskene. Mennesker er produkter av en kulturell bakgrunn, men den har de tilegnet seg på en selektiv og bevisst måte (Eriksen og Sajjad, 2015). Dette betyr imidlertid ikke at man skal undervurdere betydningen av kulturforskjeller. Det er opplagt at kulturforskjeller ofte er en viktig medvirkende faktor til kommunikasjonsproblemer, misforståelser og konflikter (Eriksen og Sajjad, 2015:46).

Kultur gjør kommunikasjon mulig, og kommunikasjon blir ofte betraktet mer eller mindre som synonymt med språk (Eriksen og Sajjad, 2015). For å definere noe som kommunikasjon er det nødvendig med en sender og en mottaker som utveksler informasjon. I denne prosessen kan mottaker forstå eller feiltolke det som blir formidlet fra sender (Eriksen og Sajjad, 2015:124). Haci Akman (1995) og John Searle (1995) hevder at samtalen, eller språket, skaper en felles forståelse av virkeligheten. I eksil kan flyktninger oppleve at språket svikter. Kanskje har de ikke lært vertslandets språk, eller kanskje har de ikke et tilstrekkelig

ordforråd, slik at språket kan fungere som kommunikasjonsmiddel. Flyktningene kan oppleve at språket eller ordene ikke mottas av den medsamtalende, og samtalen kan dermed oppleves som tom og meningsløs. Når ordene ikke når fram til den andre, kan den andres virkelighet heller ikke "leses" (Akman, 1995:140-141). Flere av informantene i denne oppgaven ga uttrykk for at kommunikasjon både med andre beboere og med nordmenn kunne være vanskelig, og at reaksjonene fra nordmenn ikke alltid var like hyggelige. Slik sett kan språket skape en distanse mellom mennesker, og bidra til utrygghet blant mottaksbeboere som ikke mestrer språket.

Språk og kommunikasjon er altså avgjørende for forståelse av virkeligheten, og mangel på felles språk kan by på problemer i et flerkulturelt samfunn. Kultur og språk kan være med på å forklare aspekter ved møter mellom mottaksbeboere, samt møter mellom flyktninger/asylsøkere og nordmenn. Møter mellom mennesker med forskjellig bakgrunn, kultur og språk kan føre til nye bekjentskap og vennskap, men kan også føre til misforståelser og ubehagelige opplevelser.

1.4.4 Fellesskap og tilhørighet

At beboere på asylmottak representerer forskjellige kulturer, har ulik religiøs bakgrunn og har flyktet av ulike grunner, kan gjøre samhandlingen mellom beboere vanskeligere. Samtidig er mennesker avhengig av sosial kontakt for å "ha det bra" (Lauritsen og Berg, 1999). Flere av oppgavens informanter vektla fellesskap og tilhørighet som trygghetsskapende i deres livssituasjon. I den forbindelse vil jeg benytte meg av Anton Hoëms (2010) begreper *verdifellesskap* og *interessefellesskap* for og videre diskutere hvordan sosial samhandling kan ha påvirkning på beboernes opplevelse av trygghet i mottakene.

Hoëm (2010) definerer en verdi som et "ettertraktet gode, denne kan være av kulturell eller sosial art, materiell eller immateriell" (s. 50). En verdi av abstrakt karakter kan være begrepet frihet, mens en verdi av konkret art kan være Vigelandsparken. Menneskesyn og religion er eksempler på verdier, som mottaksbeboere enten kan ha til felles eller være uenige om. Interesser har de samme egenskapene som verdier, men er lettere å skape, og defineres gjerne som en verdiindikator (Hoëm, 2010). Eksempler på interesser kan blant annet være sport og matlaging. Et interessefellesskap kan eksempelvis dannes via felles interesse for sport, og således kan man finne tilhørighet blant dem som deler samme interesse. På samme måte kan

religion skape et verdifelleskap mellom mennesker som deler samme religion. Prieur (2004:136) skriver blant annet at religion for mange muslimer er en sterk kilde til tilhørighet. På samme måte som verdier og interesser kan virke samlende, kan forskjeller i verdier og interesser frembringe uenighet og konflikter, henholdsvis verdi- og interessekonflikter (Hoëm, 2010). For mottaksbeboere kan det å være fra samme land være meningsfylt, og kan slik bidra til følelsen av å være del av et fellesskap eller gi tilhørighet. Til motsetning kan ulikheter potensielt føre til verdi- og interessekonflikter.

Tilhørighet og fellesskap vil være sentrale begreper når jeg i kapittel 4 drøfter informantenes relasjoner og nettverk i mottaket. Verdi- og interessefellesskap kan bidra til å forklare hvordan beboere finner tilhørighet, eller opplever utfordringer og konflikter som følge av menneskelig samhandling.

1.4.5 Den totale institusjonen

I boken *Anstalt og menneske* (1967) definerer Ervin Goffman totale institusjoner slik:

Den totale institution kan defineres som et opholds- og arbeidssted, hvor et større antal ligestillede individer sammen fører en indelukket, formelt administreret tilværelse, afskåret fra samfundet udenfor i en længere periode (Goffman, 1967: 9).

Videre belyser Goffman noen vesentlige sider av den totale institusjonen, som kan være relevante for en studie av asylmottak. Goffman hevder at det noe sosialt grunnleggende i det moderne samfunn, at den enkelte som regel sover og arbeider på forskjellige steder, sammen med forskjellige deltakere, under forskjellige myndigheter. Disse skillene brytes derimot ned i totale institusjoner. For det første gjennomføres alle aspekter av tilværelsen på samme sted og under samme myndighet. For det andre utøves medlemmenes daglige gjøremål i nærvær av en stor gruppe ukjente mennesker (Goffman, 1967:13). Ifølge Goffman er et ytterligere aspekt ved totale institusjoner at alle dagens rutiner er skjematisk, og rekkefølgen på gjøremålene håndheves gjennom et personale. Dette stemmer imidlertid ikke overens med den tidligere forskningen (se kapittel 1.3), som peker på et fravær av aktiviteter i asylmottak (Solheim, 1990; Lauritsen og Berg, 1999; Berg og Sveaass mfl., 2005; Andrews mfl., 2014). Dermed vil ikke dette aspektet være relevant for denne studien.

Som tidligere nevnt har asylmottak blitt sammenlignet med Goffmans totale institusjoner (Solheim, 1990; Sollund, 1994), og jeg vil benytte noen av Goffmans aspekter for å

undersøke om asylmottak fortsatt bærer preg av total institusjon. Utformingen til desentraliserte mottak minner ikke mye om en total institusjon rent fysisk, da desentraliserte mottak består av egne, normale boenheter spredt rundt i lokalsamfunnet (se kapittel 1.2.3). Likevel vil noen trekk ved totale institusjoner kunne forklare utrygghetsskapende faktorer som kommer frem i denne studiens intervjuer. Goffman (1967) beskriver blant annet prosesser som rolleberøvelse, umyndiggjøring og en følelse av bortkastet tid som jeg anser som relevante for studiens kommende analyser og drøftinger.

Goffman (1967) beskriver ulike krenkelser av personligheten som starter når den nyankomne trer inn i institusjonen. Den nyankomne har et forestillingsbilde av seg selv, som er muliggjort av stabile sosiale forhold i det hjemlige miljø. Rollene man har tilknyttet blant annet jobb, studier og venner forsvinner i den totale institusjon, det Goffman (1967) kaller en *rolleberøvelse*. Den vante referanserammen blir borte, og i tilknytning til mottaksbeboere er det ingenting av det asylsøkerne eller flyktingene gjør som kan bekrefte den identiteten vedkommende hadde i hjemlandet (Sollund, 1994). Samtidig beskriver Goffman (1967) *umyndiggjøring* eller *tap av selvbestemmelse* som også er en krenkelse av personligheten. Han forklarer det som en prosess der den totale institusjon ødelegger de handlinger, som utenfor institusjon har den rolle å bevitne for den gjeldende og hans nærmeste, at han har makt over sin situasjon – at han er et menneske med ”voksen” selvbestemmelsesrett og handlefrihet. *Følelse av bortkastet tid* beskriver Goffman (1967) som ”*et livsafsnit, som må skrives på tabskontoen*” (s. 55). Det vil si at den tiden man har og tilbringer i institusjonen, er borte eller ødelagt, en tid man ikke får igjen. Denne unyttige tiden forklarer Goffman (1967) med manglende suksess under oppholdet, fordi en ikke har mulighet for å skaffe seg ulike goder som kan tas med utenfor, for eksempel arbeidserfaring og utdanning.

Teoriene og begrepene som er presentert vil være utgangspunkt for kommende drøftinger og analyser, og i det følgende vil jeg avrunde kapitlet med en oversikt over oppgavens gang.

1.5 Oppgavens oppbygging

I **kapittel 2** presenterer jeg hvilken tilnærming og metodiske fremgangsmåte jeg har brukt i dette forskningsprosjektet, og jeg vil diskutere dets etiske og kvalitetsmessige grunnlag.

Avslutningsvis vil jeg gi en kort presentasjon av mottakene og informantene som har muliggjort denne oppgaven.

Kapittel 3 er delt inn i to hoveddeler. Den første hoveddelen omhandler informantenes forståelse av trygghet: Hva de legger i begrepet trygghet og hva som skal til for at de føler seg trygge. Sitatene som blir presentert viser at kontrasten mellom hjemlandet og Norge påvirker deres forståelse av trygghet, og dette vil danne bakgrunn for videre analyse. I andre hoveddel drøfter jeg hvilken betydning mottakets strukturelle rammeverk ser ut til å ha for informantenes trygghetsfølelse. Her vil jeg diskutere beboernes status på asyløknaden, tidsdimensjonen og mangel på kontroll.

I kapittel 4 er fellesskap og tilhørighet i mottaket hovedfokus. Jeg vil undersøke hvilke betydninger tilhørighet har for opplevelse av trygghet, ettersom familietilhørighet er en faktor informantene i stor grad vektla i intervjuene. Videre vil jeg utforske betydningen av mottakets fysiske utforming, da dette ser ut til å være en faktor som har ulik betydning for enslige beboere og beboere med familie i mottaket. Avslutningsvis vil jeg undersøke om informantene føler seg trygge i forhold til andre beboere, og drøfte potensielle verdi- og interessekonflikter som kan oppstå i asylmottak.

I Kapittel 5 vil jeg ta for meg faktorer utenfor asylmottaket, for å undersøke informantenes situasjon i en større kontekst. Deres erfaringer fra mottaket kan ikke ses isolert fra det norske samfunnet, og i dette kapitlet vil jeg utforske hvilken betydning det norske språket og norske venner har for informantenes trygghetsfølelse. Språk er hovedtema i dette kapitlet, både fordi språk er viktig for å forstå kulturelle koder og fordi det norske språket er en forutsetning for å kommunisere med nordmenn. Jeg vil videre drøfte begrepet stigma, og hvorvidt nordmenn plasserer asyløkere/flyktninger i en bestemt kategori, eller om informantene oppfatter det slik.

I Kapittel 6 bringer jeg analysen videre, idet jeg skal diskutere forskjeller i informantenes opplevelser av trygghet med utgangspunkt i tradisjonelle kjønnsroller, og hvordan de på bakgrunn av sitt handlingsrom skaper og opprettholder trygghet. Jeg vil drøfte hvilke strategier informantene tar i bruk for å gjøre hverdagen mer trygg og meningsfull, og strategiene forstås som trygghetsskapende strategier.

Kapittel 7 er avslutningskapittelet hvor jeg oppsummerer og avslutter oppgaven. Her vil jeg samle og tydeliggjøre studiens funn, og diskutere den overordnede problemstillingen ut ifra dette.

2 Metode

Med utgangspunkt i oppgavens overordnede problemstilling var det naturlig å velge en kvalitativ tilnærming, og studien er basert på 12 semistrukturerte intervjuer med mottaksbeboere. I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for metodiske valg og forskningsetiske avveininger jeg har gjort og forholdt meg til gjennom forskningsprosessen. Deretter vil jeg beskrive hva jeg har gjort for å sikre oppgavens pålitelighet og gyldighet, ved å beskrive hvordan jeg har gått frem i de ulike fasene av prosjektet.

2.1 Metodisk tilnærming

Med et ønske om å utforske og beskrive asylsøkeres erfaringer og opplevelser av trygghet knyttet til deres opphold på asylmottak, tar jeg i denne oppgaven utgangspunkt i fenomenologi som en kvalitativ metodisk tilnærming. En fenomenologisk tilnærming "...tar utgangspunkt i den subjektive opplevelsen og søker å oppnå en forståelse av den dypere meningen i enkeltpersoners erfaringer" (Thagaard, 2011:38). Det er med andre ord den subjektive virkelighetsoppfatningen som er i sentrum.

Ved bruk av fenomenologisk metode kan man undersøke fenomener på grunnlag av informantenes perspektiv, og beskrive omverdenen slik den erfares av dem (Thagaard, 2011:38). Målet med oppgaven er å undersøke informantenes opplevelser og erfaringer av trygghet, knyttet til deres kontekst – nemlig deres dagligliv i og utenfor mottaket. Ifølge Johannessen mfl. (2016:78) er det viktig å merke seg at ytre sett samme fenomen kan oppleves forskjellig ut fra informantenes individuelle bakgrunn og forståelser. På asylmottak bor det mennesker fra ulike deler av verden, med ulike erfaringsbakgrunner og verdier. Dette er også gjeldende for informantene som har bidratt til denne oppgaven ved å dele sine erfaringer. Deres fortellinger og erfaringer fra ett og samme mottak vil dermed også være ulike. I tråd med en fenomenologisk tilnærming er hensikten med denne studien å få subjektive og fyldige beskrivelser slik at problemstillingen kan belyses fra flere sider.

Med tanke på min beskjedne forkunnskap om temaet og den fenomenologiske tilnærmingen, ble det naturlig å velge teoretiske begreper ut ifra hva informantene har til felles om fenomenet (Creswell, mfl, 2007). Slik sett har denne studien også en induktiv tilnærming, da teorien utvikles underveis i analyseprosessen (Bryman, 2012:26).

2.2 Kvalitative semistrukturerte intervjuer

Kvalitative intervjuer fungerer som en samtale og kan gi innblikk i personers livsverden, gjerne gjennom fortellinger og historier (Johannessen mfl., 2016:145). Flere forskere hevder at intervju er godt egnet til å få informasjon om menneskers opplevelser og selvforståelse gjennom deres fortellinger og hvordan de opplever sin livssituasjon (Repstad, 2002; Postholm, 2010; Kvale og Brinkmann, 2015).

Samtidig som jeg ønsket svar på spørsmål som var fastlagt på forhånd, ønsket jeg også at informantene skulle stå fritt til å ta opp det de ønsket i intervjuene. En slik fremgangsmåte er mye brukt i kvalitative intervjuer, og kalles semistrukturerte intervjuer. ”Et semistrukturert intervju har en overordnet intervjuguide som utgangspunkt, mens spørsmål, temaer og rekkefølge kan variere” (Johannessen mfl., 2016:148). Semistrukturerte intervjuer åpner opp for at intervjueren kan forfølge de spesifikke svarene og historiene intervjupersonene forteller (Kvale og Brinkmann, 2015:157), noe som for min del var sentralt for valg av nettopp denne intervjumetoden. På samme tid ønsket jeg å ha mulighet til å tilpasse spørsmålene etter situasjonen, spesielt med tanke på at mottaksbeboere tilhører en sårbar gruppe, hvor temaet trygghet for mange kan oppleves som et inngripende og sårbart tema. En slik intervjuform åpner dermed for at alle informantene snakker om de fastlagte temaene, samtidig som intervjuet beholder fleksibiliteten.

Ved siden av intervjumaterialet har jeg lest tidligere forskning på feltet, rundskriv utarbeidet av UDI, og NOU (2011:10) *I velferdsstatens venterom* som omhandler mottakstilbudet for asylsøkere. Dette for å få kunnskap om selve driften, og for å få en bedre forståelse av mottaksrammene. I tillegg har jeg satt meg inn i teorier som opprinnelig er utviklet for andre temaer, som jeg har benyttet i analysen.

2.3 Forskningsetiske hensyn

I ”Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi” (NESH, 2016) defineres begrepet ”forskningsetikk” som et ”...mangfold av verdier, normer og institusjonelle ordninger som bidrar til å konstituere og regulere vitenskapelig virksomhet” (s.5). Det dreier seg om retningslinjer som er forankret i forskningsetiske normer, som skal regulere ulike områder av forskningsaktiviteten. Jeg som forsker har dermed et selvstendig ansvar for å sikre at forskningen er godt og ansvarlig utført. I det følgende vil jeg gjøre rede

for hvordan jeg har ivaretatt forskningsetiske hensyn som har vært sentrale i gjennomføringen av oppgaven: Informert og fritt samtykke, hensyn til informantene og konfidensialitet.

All forskning som innebærer behandling av personopplysninger må meldes til et personvernombud (NESH, 2016). Før datainnsamlingen meldte jeg prosjektet til, og fikk det godkjent av, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD).

Når forskningen omhandler personopplysninger, har forskeren både en plikt til å informere om forskningens formål, og å innhente *informert og fritt samtykke* fra informantene (NESH, 2016:14). I forkant av hvert intervju ga jeg informantene tilstrekkelig informasjon om forskningens formål, hva deltakelse i studien innebærer og om følgene av å delta i prosjektet. Informasjonen ble hovedsakelig formidlet på engelsk, men på norsk for dem som foretrakk det. For å forsikre meg om at alle forsto hensikten med intervjuene gikk jeg gjennom informasjonsskrivet (se vedlegg 2) sammen med informantene. Jeg var tydelig på at deltakelse ikke ville gi dem fordeler eller ulemper med hensyn til deres asylsøknad eller opphold på mottaket. Dette var viktig å understreke, både for å unngå forventninger fra deres side, men også for at de skulle føle seg frie til å åpne seg. Videre understreket jeg at deltakelse er helt frivillig, og at de når som helst kunne trekke sitt samtykke uten å oppgi grunn. Da informasjonen var gitt, og jeg var sikker på at informantene forstod, skrev alle under på et samtykkeskjema (se vedlegg 2). Før intervjuene startet spurte jeg en siste gang om tillatelse til å intervju dem, i tillegg ba jeg om tillatelse til å ta opp intervjuene på lydopptaker. Informantene fikk også informasjon om at lydopptakene ville bli lagret på en passordbeskyttet privat datamaskin, at de kun ville være tilgjengelig for meg, og at lydopptakene og personopplysninger vil bli slettet ved prosjektets slutt.

Et viktig etisk prinsipp i forskningsprosjekter er at deltakelse ikke skal bidra til å skade informantene (Thagaard, 2011:110). Det handler om å sikre informantenes integritet (NESH, 2016), som betyr at forskningen skal være for informantenes beste og at deltakelse ikke skal ha negative konsekvenser for den som deltar. Før jeg satte i gang med intervjuene vurderte jeg mulige konsekvenser for intervjupersonene. Spørsmål vedrørende trygghet og informantenes historie kan potensielt utløse stressopplevelser eller frambringe vonde minner. Helsetjenesten ved mottakene ble derfor orientert om intervjuene. Et par av informantene begynte å gråte da de fortalte om triste hendelser før ankomst til Norge, eller om hvordan de

opplevde sin situasjon på mottaket. I disse situasjonene viste jeg sympati, og ba informantene om å ta den tiden de trengte. Det var heldigvis ingen som ga uttrykk for ubehag eller andre stressopplevelser i forbindelse med intervjusituasjonen, og de fleste ga uttrykk for å være tilfredse og glade for å snakke med noen utenfra.

Med et ønske om utfyllende og dype intervjuer er det ekstra viktig å tenke over hensynet til informantene. Forskeren må vise respekt for informantenes grenser, slik at de ikke blir forledet til å fortelle noe han eller hun vil angre på i ettertid (Thagaard, 2011:110). For å unngå dette informerte jeg intervjupersonene i forkant av intervjuene om intervjuets temaer, og at de kunne unnlate å svare på spørsmål de ikke kunne, eller ikke ønsket, å besvare. Under mine intervjuer ga samtlige av informantene uttrykk for at de ønsket å bidra med sine fortellinger og erfaringer, og således kan det tenkes at informantene hadde egen interesse av å delta i prosjektet. Dette løfter et par etiske problemstillinger knyttet til mitt utvalg. Som nevnt var det viktig for meg å understreke at deltakelse i studien ikke ville gi dem verken fordeler eller ulemper med hensyn til deres asylsak. Som jeg kommer inn på i kapittel 2.5.2, forsøkte jeg å fremheve min rolle som student for å unngå å bli assosiert med noen som jobber i ”systemet”. Selv om jeg vektla min rolle som student, kan det hende at informantene, til tross for det jeg sa, likevel trodde at intervjuet ville være til deres fordel i asylprosessen. Samtidig kan de ha ønsket kontakt med en norsk kvinne, og derfor valgte å la seg intervju. Likevel er min erfaring at de opplevde det som godt å snakke med en utenforstående.

Med *konfidensialitet* menes det at personlige opplysninger og formidling av forskningsmaterialet vanligvis skal være anonymisert (NESH, 2016:16). Ved å informere om informantenes konfidensialitet, ga jeg et løfte om at informasjonen ikke skal formidles på måter som kan identifisere dem. For å ivareta informantens konfidensialitet, har jeg i gjennomførelsen av denne oppgaven anonymisert mottakene og informantene ved å gi dem fiktive navn. Jeg har også unnlatt å skrive deres virkelige navn i transkripsjonene. Under intervjuene fremkom det detaljerte historier fra informantene, og jeg har valgt å omskrive noen personlige historier/hendelser, men på en måte som opprettholder historienes mening og kontekst.

Under rekrutteringen ved det første mottaket oppsto det en begrensning i forbindelse med anonymiteten til informantene. Mottaksleder ble benyttet som døråpner for å rekruttere informanter, og på grunn av få engelskspråklige, fikk mottaksleder vite hvem som ble

intervjuet. I samtale med mottaksleder presiserte hun at mottaket skulle legges ned 31. desember 2016, og med mottakets nedleggelse ble alle beboernes papirer med personlige opplysninger slettet. I frykt for å trække feil forhørte jeg meg med NSD, som informerte om at dette gikk i orden så lenge jeg informerte informantene i forkant av intervjuene om at det ville foreligge en begrensning i anonymiteten.

2.4 Kvalitetskriterier

I kvantitativ forskning brukes *reliabilitet* og *validitet* som kriterier for kvalitet. Reliabilitet behandles ofte i tilknytning til spørsmål om hvorvidt et resultat kan reproduseres av andre forskere, mens validitet handler om hvorvidt en metode er egnet til å undersøke det den skal undersøke. Enkelte kvalitative forskere har imidlertid hevdet at disse kvalitetsbegrepene ikke gjelder for kvalitativ forskning (Kvale og Brinkmann 2015:276-277). Kvale og Brinkmann (2015) opererer med de tradisjonelle begrepene *pålitelighet* og *gyldighet* og gjenfortolker disse begrepene på måter som er relevante for intervjuforskningen. I det følgende tar jeg utgangspunkt i begrepene pålitelighet, gyldighet og overførbarhet, og i lys av disse vil jeg reflektere rundt kvalitetssikring av mine intervjudata.

Pålitelighet (reliabilitet) knyttes til dataenes troverdighet, det vil si nøyaktigheten av undersøkelsens data (Kvale og Brinkmann, 2015). Fordi intervjuer både er kontekstavhengige og et resultat av samhandling mellom intervjuer og informant, er det nærmest umulig for en annen forsker å reprodusere de samme dataene. Postholm (2010:136) hevder at forskeren er det viktigste instrumentet for å sikre kvalitet i fenomenologiske studier. Jeg har dermed forsøkt å være tydelig og redelig i beskrivelsen av hvordan jeg har samlet inn dataene, hvordan de er transkribert og til slutt tolket og analysert. Dette har jeg gjort ved å gi detaljerte beskrivelser både av intervjuenes kontekst, gjennomførelse og analysemetode.

For å sikre pålitelighet er det noen grep som kan tas i forbindelse med gjennomføringen av intervjuer. Ledende spørsmål kan invitere til spesifikke svar fra informantene, i tillegg til å forhindre tykke beskrivelser (Geertz, 1973). Derfor har jeg unngått ledende spørsmål i intervjuguiden, og forsøkt å stille åpne spørsmål samt oppfølgingsspørsmål (se vedlegg 1). Dette kan også ha forhindret informantene i å svare slik de kan ha trodd jeg ønsket, og i større grad åpnet for frie svar.

Informantenes fortellinger og historier utgjør en stor del av intervjuene. Det er ikke nødvendigvis slik at det som blir sagt er akkurat slik situasjoner har utspilt seg, men heller informantenes erfaringer av situasjoner. I fenomenologiske studier kan forskeren bare forholde seg til informantenes uttalelser og oppfatninger, og forskeren har således ikke noen mulighet til å kontrollere om det som blir fortalt er det som faktisk hendte (Postholm, 2010:48). Det er imidlertid mottaksbeboernes subjektive opplevelser av trygghet i mottak som er fokus for oppgaven, det vil si hvordan informantene selv har oppfattet og opplevd ulike situasjoner.

Transkripsjonene har blitt nedskrevet så detaljert som mulig, ved å inkludere endringer i informantenes, og egen, sinnsstemning, som latter, nølende svar, samt korte og lange tenkepauser. Jeg benyttet meg av et transkriberingsprogram (F5) som setter automatisk tidsstempel for hver replikkveksling, dette gjør at jeg enkelt kan gå tilbake for å kvalitetssikre forholdet mellom lyd og tekst. Transkriberingsprogrammet har også en funksjon hvor jeg kan senke tempo på lydopptakene, noe som har vært nyttig i intervjuer med deler med rask tale eller uklarehet.

Gyldighet (validitet) dreier seg om hvorvidt en metode er egnet til å undersøke det den skal undersøke (Kvale og Brinkmann, 2015:276). Det betyr med andre ord om metoden gir data som kan belyse oppgavens problemstilling. For å undersøke oppgavens tema og problemstilling er informantene i studien et sentralt element. I dette tilfelle innebar det at informantene enten var asylsøkere eller flyktninger og bodde på asylmottak i Norge.

Gyldighet er i følge Kvale og Brinkmann (2015:277) noe som gjennomsyrrer hele forskningsprosessen. Det er altså noe jeg som forsker må ta stilling til fra start til slutt. For å sikre at kunnskapen som produseres er gyldig er det nødvendig at oppgavens metode samsvarer med oppgavens formål. Jeg har tatt utgangspunkt i en kvalitativ fenomenologisk metode med semistrukturerte intervjuer, og argumentert for at denne metoden er godt egnet for å studere mottaksbeboeres subjektive opplevelser av trygghet. I tillegg kan temaet være vanskelig å snakke om, og det kan også prege dataenes gyldighet. Er informantene trygge nok til å si hva de mener/føler? Under intervjuene forsøkte jeg å skape trygge rammer rundt informantene, slik at de skulle føle seg trygge til å fortelle sine meninger.

Videre hevder Kvale og Brinkmann (2015) at gyldighet ikke kun handler om metodene som blir benyttet, men også forskeren som person og hans eller hennes moralske integritet. Jeg har derfor reflektert over min rolle som forsker, blant annet ved å tenke gjennom mine forutinntatte meninger og eventuelle fordommer som kunne påvirke faser i prosjektet. Dette vil diskuteres ytterligere i kapittel 2.5.

Språklige utfordringer var noe som preget flere av intervjuene, da jeg opplevde at informantene til tider hadde vanskeligheter med å uttrykke seg fullstendig på grunn av begrenset ordforråd og språkbeherskelse. For å forsikre meg om at jeg forstod hva de mente benyttet jeg en ”på stedet”-kontroll som Kvale og Brinkmann (2015) hevder er viktig for å sikre gyldighet under intervjuene. Jeg kontrollerte informasjonen der og da ved å stille oppfølgings spørsmål som oppmuntret informanten til å omformulere eller utdype svarene sine ytterligere. Med tanke på språk viste transkriberingen seg å være en utfordring. Med et ønske om å sitte igjen med en lojal fremstilling av informantenes fortellinger, valgte jeg å transkribere intervjuene ordrett, til tross for språklige feil. I selve oppgaven derimot har jeg valgt å språkvaskе eller ”pynte” på informantenes sitater. Dette har jeg gjort for å unngå å fremstille informantene i et dårlig lys, og fordi språknivå, ifølge Sollund (1996:11) kan mistolkes til å gjelde informantenes mentale nivå.

Overførbarhet handler om hvorvidt forståelsen som utvikles innenfor rammen av denne studien, kan benyttes i andre sammenhenger (Thagaard, 2011:190). Studien undersøker et utvalg asylsøkeres og flyktningers opplevelser av trygghet i mottak og i deres nye livssituasjon, og jeg har vært interessert i informantenes subjektive opplevelser og erfaringer. Selv om hver informant og hver historie er unik, finner jeg flere gjennomgående trekk ved informantenes opplevelser med henhold til trygghet og utrygghet. Dermed kan forståelsene og tolkningene antakeligvis gjelde for flyktninger generelt og andre migranter, da det er sannsynlig at de gjennomgår lignende situasjoner.

2.5 Studenten og informantene

Som tidligere nevnt, finnes det en rekke faktorer som kan påvirke kvaliteten på intervjuene, og dataene man får ut av dem (se kapittel 2.4). I følge Postholm (2010:17) innebærer kvalitativ forskning å forstå informantenes perspektiv. Likevel vil forskerblikket bli farget av

forskerens ståsted. Derfor vil jeg i det følgende diskutere mitt ståsted, relasjon mellom meg som forsker og informantene, samt fortelle om mitt møte med flyktninger og asylsøkere.

2.5.1 Forskerens ståsted og påvirkning

Før jeg gikk i gang med masteroppgaven hadde jeg begrensede forkunnskaper om asylmottak og hvordan hverdagen utspiller seg der. Jeg har heller ingen direkte erfaringer tilknyttet asylsøkere og flyktninger. Valg av tema springer ut av interessen jeg opparbeidet meg rundt asylordningen da det stormet som verst i mediene i 2015. Gjennom nyhetsbildet får man kun se et utsnitt av virkeligheten, og dette gjorde at jeg ønsket å fordype meg mer i hvordan mottaksordningen fungerer og selve mottakslivet. Masteroppgaven ble dermed en god mulighet til å fordype meg i nettopp dette temaet. Samtidig kan oppgaven være med på å belyse utvalgte personers opplevelser av trygghet og boforhold på asylmottak, og slik kan studien bidra til økt forståelse av mottaksfeltet, med fokus på beboerne.

Etter hvert som jeg leste meg opp på UDIs rundskriv og tidligere forskning, opparbeidet jeg meg mer kunnskap om selve mottaksordningen og asylsøkeres og flyktningers hverdagsliv på mottak. Som Berit Berg (2012:25) påpeker, beskriver flere forskere forhold som klientifisering, passivisering, krenkelsesprosesser og tap av status blant mottaksbeboere. Det kan tyde på at store deler av mottaksforskningen har vært preget av de negative sidene ved mottakslivet. Dette har naturligvis bidratt til å forme mine antagelser og oppfatninger av mottaksordningen før jeg startet intervjuprosessen. Den tidligere forskningen har slik sett påvirket mitt fokus i oppgaven, og særlig datainnsamlingen, da intervjuguiden ble utformet på bakgrunn av det jeg har lest. Likevel har jeg latt informantene fortelle fritt, og forsøkt å la deres opplevelser være retningsgivende. Samtidig anser jeg det som en fordel at jeg var en utenforstående, i den forstand at jeg ikke visste hva som ville møte meg. Med mine allmenne forkunnskaper fra nyheter og tidligere forskning ble jeg flere ganger overrasket under intervjuene. Noen av informantene tok blant annet opp positive aspekter ved mottakene, og fortalte om hverdager som var nokså problemfrie.

2.5.2 Relasjon mellom forsker og informant

Intervjusituasjonen representerer en sosial interaksjon mellom forsker og informant. Hvordan informantene ser forskeren og hvilken relasjon som oppstår mellom forsker og informant vil få betydning for de data som produseres (Thagaard, 2011:103).

Jeg innledet intervjuene med å fortelle hvem jeg er, og at jeg ikke tilhører de ansatte ved mottaket eller UDI. Det å være klar over og konsekvent på hvilken rolle man har kan være viktig for å unngå misforståelser blant informantene. For å skape en trygg og komfortabel situasjon var det viktig for meg at jeg ikke ble assosiert med noen som jobber i ”systemet”. Ved å tydeliggjøre min rolle som student, kle meg uformelt og ha en avslappet kontakt med informantene, ønsket jeg å redusere en mulig avstand mellom meg som forsker og informantene. Siden jeg ikke er ekspert på temaet, og fordi jeg var ute etter informantenes erfaringer og opplevelser, var det de som var kunnskapsbærerne. Min væremåte under intervjuene ble derfor preget av ydmykhet og takknemlighet for at de ønsket å delta i studien.

I tillegg til min rolle og fremtoning er kjønn en egenskap ved intervjueren som kan ha betydning for hvordan informantene opptrer under intervjuet. Thagaard (2011:106) hevder at samme kjønn på forsker og informant gir grunnlag for en felles forståelse. I løpet av de første intervjuene fikk jeg best kontakt med kvinnene, som fortalte åpent om sine situasjoner. Flere ga uttrykk for at de var glade for å kunne snakke med noen utenifra, og takket gjentatte ganger for samtalen. Til forskjell fra kvinnene som var svært åpne og fortalte mye, var noen av mennene mer tilbakeholdne. Det tok litt lenger tid før de åpnet seg, og de var mer opptatt av å svare på spørsmålene enn å prate fritt. Det er viktig å understreke at dette ikke gjaldt alle informantene. Andre faktorer som alder, personlighet og språklige kunnskaper vil også ha betydning for hvordan informantene opptrer.

Det at informantene er minoritetsspråklige har satt sitt preg på gjennomføringen av noen av intervjuene. Språk er viktig i all kommunikasjon, og det at intervjuene hovedsakelig foregikk på engelsk har både sine fordeler og ulemper. Engelsk er verken mitt eller informantenes førstespråk, noe som følgelig har påvirket kommunikasjonen mellom oss. Fordelene med at vi kommuniserte på engelsk var at vi var mer på likefot og at intervjuene ble preget av at vi brukte enkle ord. Slik sett kan meninger komme tydeligere frem, ved at de ikke blir ”pakket” inn. En ulempe er at man fort kan miste dimensjonen i det som blir fortalt. I et par av tilfellene skulle språklige utfordringer vise seg å begrense den informasjonen jeg fikk. Noen av informantene hadde vanskeligheter med å gjøre seg forstått på engelsk og/eller norsk, og det fremsto til tider som svært utfordrende da de ønsket å prate fritt. Informantene det gjaldt så ut til å oppleve dette som frustrerende, fordi de ønsket å utdype ytterligere. Som et konkret eksempel på dette, var det en informant (intervjuet foregikk på norsk da vedkommende ikke

behersket engelsk) som gjentatte ganger under intervjuet unnskyldte seg for at han ikke snakket bedre norsk.

2.5.3 Møtet med flyktninger og asylsøkere

I forkant av intervjuene delte min veileder sine erfaringer fra intervjuer med flyktninger og innvandrere. Hun forberedte meg på at det kunne bli fortalt sterke historier og at intervjuene kunne påvirke meg på ulike måter. I møtet med flyktningene og asylsøkerne oppdaget jeg fort at det var nødvendig å opptre som et medmenneske, men også å beholde en viss distanse.

I dette arbeidet har jeg sett på andres erfaringer med liknende problemstillinger i kvalitative studier som omhandler flyktninger. I studien *"Velkommen og Farvel? Midlertidig beskyttelse for flyktninger i Norge"* (2001) har Jan-Paul Brekke diskutert forholdet mellom forsker og medmenneske i forbindelse med sine intervjuer av bosniske flyktninger. Brekke (2001:41) mener at i situasjoner der sterke opplevelser fortelles i fortrolighet, forventer informanten oppmerksomhet fra forskeren som et medmenneske. Som intervjuer blir man da servert den ene historien etter den andre, og det er da nødvendig med en "beskyttelse". Brekke (2001) nevner forskerrollen som et grep man kan benytte for å oppnå en distanse til det man hører.

Flere av mine informanters fortellinger gjorde inntrykk på meg, og bevisstgjøringen på forholdet forsker-medmenneske ble en metode jeg benyttet under intervjuene. For å takle informantenes fortellinger på en god måte benyttet jeg forskerrollen som en distanse til hva informantene fortalte. Der og da tenkte jeg at det holdt. Det var på mange måter vanskelig å forholde seg til alt som ble fortalt. Informantenes historier er langt fra min virkelighet, og det kan være vanskelig å ta innover seg alt, når en sitter ansikt til ansikt. I etterkant av intervjuene derimot, tenkte jeg mye på det informantene hadde fortalt. En annen utfordring, var å vite hvordan jeg skulle reagere på sterke historier. Tårene kunne komme overraskende på hos informantene, og eneste relevante respons for meg var da å nikke lett på hodet, samtidig som jeg ba informanten om å ta den tiden han/hun trengte.

2.6 Intervjuprosessen

2.6.1 Rekruttering

Å få tilgang til feltet kan være utfordrende, noe jeg selv fikk oppleve i oppstartsfasen av dette prosjektet. For å gjennomføre denne oppgaven var jeg åpenbart avhengig av å intervju

asylsøkere og/eller flyktninger som bor på asylmottak. Som tidligere nevnt er det UDI som har det overordnede ansvaret for mottaksordningen, mens mottakene drives av ulike driftsoperatører. Dermed måtte jeg forholde meg til flere aktører da jeg skulle etablere kontakt med feltet, noe som resulterte i at prosjektet på mange måter var avhengig av faktorer utenfor min egen kontroll. Dette førte til noen forsinkelser i gjennomføringen av intervjuene.

I første omgang sendte jeg ut e-poster til potensielle mottak med en kort beskrivelse av prosjektet, samt vedlegg som inneholdt prosjektbeskrivelse og informasjonsbrev. Etter kort tid fikk jeg svar fra et mottak drevet av en ideell organisasjon som stilte seg positive til å ta meg i mot. Før jeg rakk å etablere nærmere kontakt gjorde NSD meg oppmerksom på at jeg først måtte sende en formell søknad til UDI, som har egne retningslinjer som gjelder for forskere og studenter som ønsker tilgang til mottak. I RS 2014-002 *Retningslinjer om UDIs bistand til forskere og studenter* kommer det frem at: ”Forskere eller studenter som ønsker ansatte og/eller beboere ved mottakene som informanter, må sende en forespørsel om dette til UDI ...” (UDI RS 2014-002). Søknad om tillatelse til å gjennomføre undersøkelse ble sendt til UDI, og to måneder senere fikk jeg søknaden innvilget.

Rekruttering av informanter til prosjektet startet først og fremst med å etablere kontakt med ulike asylmottak. Med et ønske om et variert utvalg var det hensiktsmessig å sende forespørsler til asylmottak i ulike deler av landet. Dette fordi erfaringer fra mottak kan være varierende på bakgrunn av ulike nærmiljøer og geografisk lokalisering.

Ved det første mottaket jeg besøkte fungerte mottaksleder som en døråpner. Mottaket var desentralisert, det vil si at beboerne bodde i egne hus og leiligheter. Å finne egnede kandidater selv var svært vanskelig. Jeg var avhengig av at informantene kunne gjøre seg forstått på norsk eller engelsk, og jeg ønsket å intervju beboere som hadde genuin interesse av å delta. Mottaksleder hadde den nødvendige informasjonen, og hun leverte ut informasjonsskriv til aktuelle beboere. Som nevnt i kapittel 2.3 gjorde mottaksleder meg oppmerksom på at svært få beboere behersket engelsk, og slik sett ville mottaksleder få kjennskap til hvem som deltok. I tråd med NSD sitt råd, informerte jeg informantene om at det ville foreligge en begrensning i anonymiteten. Dette fremstod heldigvis ikke som et problem for informantene.

Ved det andre mottaket foregikk rekrutteringen ved at jeg selv vervet informanter. Dette mottaket er både sentralisert og desentralisert, som betyr at mottaket består av et sentralisert mottak med ordinære boliger i tillegg (NOU2011: 10). Jeg ble invitert av mottaksleder til å tilbringe en hel dag på mottaket, for å se hvordan beboerne bodde og for å komme i kontakt med potensielle informanter. Jeg fikk anledning til å være med ansatte på ”husbesøk” og fikk dermed besøkt boenheter for enslige menn, enslige kvinner og leiligheter hvor familier bodde. Under besøket fant jeg fort ut hvem som behersket engelsk, og for disse presenterte jeg meg selv og prosjektet, og spurte om de kunne tenke seg å delta. På den måten fikk ikke ledelsen ved mottaket vite hvem som deltok, og jeg fikk forsikret meg om at alle som deltok gjorde det av fri vilje.

At jeg tilbrakte en hel dag i mottaket gjorde at jeg fikk mer informasjon enn det som fremkom av intervjuene, noe som kan bedre min forståelse av feltet (Fangen, 2011). Under besøket tenkte jeg ikke at jeg skulle observere beboerne, eller at jeg kom til benytte informasjon utover intervjuene, i oppgaven. Det skulle imidlertid vise seg at jeg gjorde noen ubevisste observasjoner den dagen, som har blitt brukt som en del av datamaterialet. Som nevnt fikk jeg være med de ansatte på en ”besøksrunde”/”tilsynsrunde”, som innebærer at de ansatte drar på besøk hjem til beboerne. Slik jeg forstod det var hensikten med besøket å sjekke hvordan det står til med beboerne eller å fange opp eventuelle problemer eller vanskeligheter. I og med at besøket ikke var ment som observasjon, kan det diskuteres hvorvidt det dreier seg om åpen eller skjult observasjon (Thagaard, 2011). Under besøkene var jeg åpen om min rolle som student, jeg fortalte om min hensikt med besøkene, og der det var naturlig fortalte jeg mer om prosjektet mitt. Samtidig var ikke besøket ment som noe mer enn å rekruttere informanter, og dermed kan observasjonen være et sted mellom åpen og skjult. Det er imidlertid flere etiske dilemmaer knyttet til skjult observasjon, men det gjelder først og fremst situasjoner hvor forskeren går inn i et miljø og etablerer kontakt med informantene uten å tilkjenne sin rolle som forsker (Thagaard, 2011:75). Dette var ikke tilfellet her, og som nevnt, fortalte både jeg og de ansatte om min rolle som student. På ”tilsynsrunden” opplevde jeg beboerne som svært høflige og gjestfrie. På den ene siden antok jeg at de hadde et godt forhold til de ansatte, og at besøket dermed ble mottatt med høflighet og gjestfrihet. På den annen side, kan det at jeg var tilstede, ha forsterket beboernes høflighet og gjestfrihet. Dette er noe jeg vil diskutere ytterligere i kapittel 3.3.3.

2.6.2 Utvalg

Før jeg begynte med rekruttering av informanter fastslo jeg noen kriterier for utvalget: For det første ønsket jeg et utvalg bestående av både menn og kvinner over 18 år, som har søkt asyl i Norge og som bor på asylmottak. For å gjennomføre intervjuene var jeg også avhengig av at informantene kunne uttrykke seg på norsk og/eller engelsk. I tillegg ønsket jeg variasjon med tanke på status på asylsøknad og om beboerne var enslige eller med familie, da dette er faktorer som kan ha en påvirkning på informantens erfaringer. En slik variasjon i utvalget kan bidra til å skape et allsidig datamateriale (Repstad, 1998:81). I metodelitteraturen kalles dette for *strategisk utvelgelse* – at forskeren på forhånd bestemmer seg for hvilke personer som må delta for å samle nødvendige data (Johannessen mfl., 2016:117).

Innenfor strategisk utvelgelse finnes det ulike metoder, og for min del ble utvelgelse ved selvseleksjon mest hensiktsmessig. Utgangspunktet er at ulike aktører får informasjon om studien, og utvalget etableres på grunnlag av de aktørene som melder seg frivillig til å delta (Grønmo, 2011). En ulempe ved bruk av selvseleksjon er at utvalget kan få skjevheter som følge av at de som deltar kan være personer som er kontaktsøkende, personer som er spesielt interessert i temaet, eller personer som har egeninteresse av å delta (Grønmo, 2011).

Selv om UDI måtte godkjenne studien, var det likevel opp til hvert enkelt mottak å innvilge meg tillatelse til å intervju deres beboere. Dette la dermed føringer for mitt utvalg. I tillegg til nevnte kriterier for utvalget, ønsket jeg å intervju asylsøkere ved to ulike mottak. Jeg endte opp med å intervju mottaksbeboere ved to mottak – et mottak drevet av en privat driftsoperatør og et mottak drevet av en ideell organisasjon.

Ofte kan det være vanskelig å avgjøre hvor mange deltakere som er tilstrekkelig for å belyse problemstillingen (Johannessen mfl., 2016). For meg ble det viktig å skaffe et relevant utvalg, fremfor å skaffe mange. Johannessen mfl. (2016:114) hevder at et utvalg på 10-15 informanter er vanlig i mindre kvalitative intervjuundersøkelser. Jeg tok utgangspunkt i dette antallet, og endte opp med 12 informanter bestående av 5 kvinner og 7 menn i aldersgruppen 20-55 år. Majoriteten kommer fra Syria, men Irak, Iran og Somalia er også representert. Som ønsket består informantene både av enslige beboere og beboere med familie. Likevel har mitt utvalg en metodisk svakhet med tanke på dette kriteriet. Kun én av kvinnene jeg intervjuet er enslig i mottaket. På ”tilsynsrunden” besøkte jeg flere enslige kvinner som bodde sammen i et stort hus i sentrum. Da ingen av kvinnene kunne gjøre seg forstått på verken norsk eller

engelsk, fikk jeg av den grunn ikke mulighet til å intervju noen av dem. Tilsvarende er alle de mannlige informantene enslige, bortsett fra én mann som bor sammen med familien i mottaket. Således kunne utvalget hatt et større spenn, med hensyn til kjønn og om de er enslig eller med familie. I tillegg var det kun de som snakker norsk eller engelsk som var aktuelle for prosjektet, da det ikke ble langt opp til bruk av tolk. Det at studien ikke inkluderer dem som verken forstår norsk eller engelsk, kan være en begrensning for oppgaven, i den forstand at de beboerne antakeligvis vil ha andre opplevelser av trygghet i mottak. Under intervjuene mine var språk et tema informantene snakket mye om. Samtlige mente at det norske språket er en forutsetning for å kommunisere med nordmenn, for å forstå situasjonen man er i, og for å bli en del av det norske samfunnet. Informantene som ikke behersket norsk/engelsk godt nok, fortalte at de var veldig triste og frustrerte nettopp på grunn av dårlig norsk språkbeherskelse. Dette vil jeg diskutere nærmere i kapittel 5, og en kort beskrivelse av mottakene, samt en oversikt over utvalget er presentert i kapittel 2.8.

2.6.3 Gjennomføring og refleksjoner

Som forberedelse utarbeidet jeg en intervjuguide (se vedlegg 1). Intervjuguiden består av syv deler eller temaer. Ifølge Thagaard (2011:100) er det en fordel å starte med nøytrale emner, før man gradvis kommer inn på mer emosjonelle temaer. Jeg begynte derfor med spørsmål som omhandlet informantenes bakgrunn. Spørsmålene dreide seg blant annet om informantenes nasjonalitet, utdanning og yrkeserfaring, samt hvor lenge de hadde bodd på asylmottak. Etter dette går intervjuguiden inn på temaene, boforhold, mottakslivet, trygghet i mottak, relasjoner og nettverk, vold og trusler - før den runder av med en avsluttende del med åpne og generelle spørsmål. Således introduseres de mest emosjonelt ladde temaene et stykke ut i intervjuet. I tillegg til å utforme intervjuguide forberedte jeg meg ved å tenke over egne kvalifikasjoner som intervjuer. Jeg leste meg godt opp om temaene for intervjuet, som er en forutsetning i fenomenologiske studier (Postholm, 2010). I tillegg øvde jeg meg på å stille spørsmålene i intervjuguiden på en klar og enkel måte – slik at informantene skulle forstå meg.

Gjennomføringen av intervjuene foregikk i perioden november 2016 til slutten av januar 2017. Intervjuene varte alt fra 35 minutter til 75 minutter, hvor de fleste intervjuene varte om lag én time. Noen av informantene hadde ikke tilstrekkelige engelskkunnskaper til å besvare alle spørsmålene, noe som resulterte i at noen av intervjuene ikke varte lengre enn i overkant

av en halvtime. Jeg valgte allikevel å inkludere disse intervjuene i oppgaven, da informantene ga uttrykk for at deres mangel på språk påvirket deres opplevelse av trygghet.

På begge mottakene fikk jeg tilgang til et kontor i administrasjonsbygget hvor jeg kunne gjennomføre intervjuer med beboerne. Dette var mest praktisk med tanke på at beboerne bodde i boenheter utenfor kontorlokalene. Samtlige av intervjuene ble holdt på kontorene, bortsett fra to intervjuer med to kvinnelige beboere, hvor intervjuene av praktiske årsaker ble gjennomført hjemme hos dem selv. Rammene for disse intervjuene ble dermed mindre formelle og utspilte seg av den grunn mer som naturlige samtaler. Til tross for en mer formell situasjon i kontorene, var det positivt da vi unngikk forstyrrelser. At intervjuene foregikk på de ansattes kontorer kan imidlertid hatt en innvirkning på hvordan informantene så og oppfattet meg. Ifølge Thagaard (2011:103) kan forskeren ofte assosieres med en kategori som informanten har kjennskap med fra før. For å unngå mulige misforståelser, forsøkte jeg gjentatte ganger å forklare min uavhengighet. Dette gjorde jeg som nevnt, ved å presisere at jeg verken tilhørte de ansatte eller UDI. Mitt inntrykk var at samtlige informanter forstod min rolle som student.

Etter samtykke fra informantene valgte jeg å ta opp intervjuene på lydopptaker for å være fullt og helt til stede i samtalen. For å skape trygge rammer rundt intervjuene innledet jeg med å fortelle om meg selv og formålet med oppgaven. Jeg gikk nøye gjennom informert samtykke, informantenes anonymitet og forsikret meg om at de faktisk ønsket å la seg intervju. Jeg opplevde at alle ønsket å være der, og at de ønsket å fortelle om sin situasjon. Gjennom intervjuene forsøkte jeg også å vise interesse og tilstedeværelse ved å stille spørsmål som ”kan du fortelle mer?” og ”vil du utdype dette?”. Avslutningsvis spurte jeg om det var noen uklarheter med hensyn til deres deltakelse, og om det var noe de ønsket å tilføye.

2.7 Analysen

For å gjengi både informantenes og mine egne sinnsstemninger på best måte, transkriberte jeg intervjuene så fort som mulig i etterkant av intervjuene. Intervjuene ble transkribert i sin helhet på det det språket vi snakket, og sitatene har blitt oversatt til norsk når jeg brukte dem i analysen.

Hensikten med studien er som nevnt å undersøke opplevelse av trygghet og utrygghet, og for å nå frem til informantenes beskrivelser av disse opplevelsene, er det nødvendig med datareduksjon. Datareduksjon innebærer å identifisere kategorier og videre analysere de ulike utsagnene og temaene, og på den måten søke etter den underliggende meningen (Postholm, 2010: 99). I analysen av intervjumaterialet har jeg fokusert på gjennomgående temaer, men også opplevelser som skiller seg ut, og gjorde dermed en temasentrert analyse (Thagaard 2009:171). Når tilsvarende opplevelser dukket opp i flere intervjuer, kunne det si noe om hvor vanlige de er, og slik ble materialet sortert ut ifra hva informantene vektla. Ved hjelp av HyperResearch, ble datamaterialet sortert i ulike kategorier, og underkategorier. Intervjudataene ble delt inn i kategorier som: Trygghet, utrygghet, språk, relasjoner og fysisk mottak, for å se de ulike informantenes opplevelser og beskrivelser tilknyttet de samme temaene.

Gyldighet kommer også til syne under analyseprosessen. Det er viktig at fortolkningene er logiske, og forskeren styrker validiteten ved å gå kritisk gjennom analyseprosessen (Thagaard, 2011:202). Dette har jeg forsøkt å gjøre ved å ta stilling til hvordan mine funn er i tråd med tidligere forskning på feltet, og hvordan de eventuelt skiller seg fra andres funn. I tillegg har jeg forsøkt å nyansere og problematisere det jeg finner. Det har også vært viktig for meg å gjenspeile alle informantenes fortellinger, derfor valgte jeg å fargekode informantenes sitater i arbeidet med analysen. Dette for å lage en oversikt for meg selv, samt for å sikre at alle informantenes erfaringer kommer til syne gjennom oppgaven.

2.8 Mottakene og informantene

Mottak nr. 1

Det første mottaket jeg besøkte var et ordinært desentralisert mottak på Østlandet. Det var drevet av en privat driftsoperatør og hadde plass til opp til 160 mennesker. Mottaket startet sin virksomhet i desember 2015, og ble avviklet 31. desember 2016. Mine besøk fant sted kun en måned før nedleggelsen, og noen av beboerne hadde allerede blitt flyttet til andre mottak. Totalt var det 108 beboere på mottaket da jeg var der. Disse var personer som enten ventet på svar på asylsøknaden, hadde fått innvilget opphold eller fått endelig avslag. Mottakets beboere kom fra Irak, Afghanistan, Etiopia, Syria og Jordan, og bestod av enslige menn, enslige kvinner, enslige kvinner med barn og majoriteten var familier bestående av mor, far og barn.

Mottaket bestod av en administrasjonsbygning og flere hus og leiligheter som var spredt rundt over hele byen. Jeg besøkte kun administrasjonsbygningen, som var enkelt innredet og bar preg av at mottaket skulle legges ned snarlig. Husene og leilighetene beboerne bodde i har jeg kun fått beskrevet av informantene. Disse beskrivelsene vil jeg komme tilbake til i analysen. Mottaket disponerte også et ”aktivitetshus” med lekerom for barna og et kjøkken og oppholdsrom hvor beboerne kunne lage mat sammen. Mottaket hadde også et samarbeid med kommunens helsetilbud, samt en sosialkonsulent på mottaket som tok seg av beboerne ved behov. Selv om administrasjonsbygningen lå midt i sentrum, kom det fram under intervjuene at flere av mottaksbeboerne bodde i hus og leiligheter flere kilometer unna. Byen hvor mottaket lå er preget av fjellandskap, og flere av boenhetene var plassert godt opp i høyden.

Mottak nr. 2

Det andre mottaket jeg besøkte er et ordinært mottak, både sentralisert og desentralisert. Det ble opprettet i 1999, og har siden 2002 blitt drevet av en ideell organisasjon.

Mottaket ligger i et industriområde nær et bysentrum i et fylke på Østlandet. Det disponerer 140 plasser, hvor 80 enslige menn bor i et hybelhus i gangavstand til kontorlokalene, mens enslige kvinner og familier bor i leiligheter og hus spredt rundt i sentrum. I hybelhuset, som er en nedslitt brakke, deler to og to menn et lite rom med køyeseng. Brakken har to etasjer, med ett kjøkken og bad i hver etasje, og har et tydelig institusjonspreg. De enslige kvinnene derimot, deler et stort hus midt i sentrum. Selv om huset fremstår som mer ”normalt” enn brakken hvor de enslige mennene bor, trenger flere av husets rom sårt oppussing. Familiene disponerer egne leiligheter som er middels store og utstyrt med enkelt møblement.

Innenfor kontorlokalene er det en type kafe, eller en møteplass hvor noen av beboerne jobber. I likhet med det første mottaket har dette et nært samarbeid med kommunen, og gjennom kommunen jobber det en helsesøster på mottaket. Beboerne kommer fra mange forskjellige land, som blant annet Afghanistan, Somalia, Syria, Irak, Iran, Eritrea og Etiopia. Noen har kun vært i Norge ett år, mens andre har vært her opptil 12 år.

Oversikt over informantene

Deltaker	Kjønn	Land	Alder	Enslig/familie på mottak	Tid på mottak	Status på asylsøknad
Maher	Mann	Syria	27 år	Enslig	1-2 år	Oppholdstillatelse
Ehab	Mann	Syria	43 år	Familie	Under 1 år	Oppholdstillatelse
Tamara	Kvinne	Syria	40 år	Familie	1-2 år	Oppholdstillatelse
Milana	Kvinne	Syria	40 år	Enslig	1-2 år	Venter på svar
Ramee	Mann	Syria	29 år	Enslig	1-2 år	Midlertidig oppholdstillatelse
Hadeel	Kvinne	Syria	29 år	Familie	1- 2 år	Venter på svar
Kawa	Mann	Syria	21 år	Enslig	1-2 år	Oppholdstillatelse
Bashir	Mann	Somalia	24 år	Enslig	1-2 år	Venter på svar
Afsar	Mann	Iran	32 år	Enslig	1-2 år	Ett avslag – venter på klage
Armin	Mann	Irak	30 år	Enslig	10 år	To avslag
Saleen	Kvinne	Irak	31 år	Familie	1-2 år	Venter på svar
Marla	Kvinne	Syria	34 år	Familie	12 år	To avslag før oppholdstillatelse

Tabell 1: Oversikt over informantenes kjønn, opprinnelsesland, alder, sivilstatus i mottaket og status på deres asylsøknad. Navnene er fiktive av hensyn til informantenes anonymitet.

3 Informantenes forståelser av trygghet og omstendighetene rundt

Dette kapitlet er delt inn i to hoveddeler og i kapitlets første hoveddel (kapittel 1.1) vil jeg presentere informantenes forståelser av trygghet for å kunne diskutere deres erfaringer med trygghet i resten av studiens analyse. Informantens bakgrunn og forventninger, samt bytte av sosiale og kulturelle felt vil være av betydning, ettersom dette innebærer forandringer og brudd med alt som er dem kjent og hva de oppfatter som trygt. Til tross for at trygghet benyttes subjektivt i oppgaven, har jeg sett et mønster i hva trygghet innebærer for informantene, som jeg vil redegjøre for under. I kapitlets andre hoveddel (kapittel 1.2) vil jeg ta for meg noen aspekter rundt det å være asylsøker og bo i mottak. Mottakets strukturelle rammebetingelser vil undersøkes, med utgangspunkt i faktorer som beboerne selv trekker fram. Jeg vil drøfte betydningen av en uforutsigbar tilværelse, og hvordan status på asylsøknaden, ventetid og mangel på kontroll påvirker informantenes opplevelse av trygghet.

3.1 Kontrasten mellom hjemlandet og Norge

Alt som presser oss til å flykte fra vårt land er søken etter trygghet. (Ramee).

Ramees utsagn illustrer nettopp hvor viktig trygghet kan være for mennesker. Flere av informantene nevnte at søken etter trygghet var den eneste årsaken til at de flyktet, og deres forståelse av trygghet må derfor ses i lys av hvor, og hva de kommer fra. Informantene er flyktninger og asylsøkere, og det betyr at mange kan lide av ettervirkninger både fra krig og flukten i seg selv. Det er derfor naturlig å anta at deres fortid vil påvirke hvordan de opplever sin nye livssituasjon. Dette blir derfor et viktig grunnlag for å videre diskutere trygghet i lys av de ulike sidene ved mottakslivet.

På spørsmål om hva informantene legger i begrepet trygghet, svarer Ramee:

For å svare på dette spørsmålet må jeg sammenlikne med mitt hjemland Syria. Da situasjonen i Syria ble ordentlig ille kunne jeg ikke gå ut av huset mitt en gang. Det var det vanskeligste for meg. Her i Norge kan jeg gå akkurat hvor jeg vil, og jeg har ikke den samme følelsen av at noen vil slå inn døra mi og ta meg. Enten det er terrorister eller militæret. Også hverdagslige ting som elektrisitet og vann gir meg trygghet. I Syria kunne jeg kanskje få elektrisitet opp til

5 timer om dagen. Her i Norge er det mye bedre. Men noen ganger, når jeg hører lyden av et fly, får jeg den samme frykten. Kanskje det er en reaksjon jeg får. (Ramee).

Ramees sitat illustrer den store kontrasten mellom Syria og Norge, og av måten han uttrykker seg på, er det nærliggende å anta at han forstår trygghet som det å være utenfor fysisk fare. Likevel kan han få en følelse av frykt som følge av høye lyder, som trolig kan komme av hans erfaringer fra krigen i hjemlandet, og som kan gjøre det vanskeligere å etablere en indre trygghet både i asylmottaket og i Norge for øvrig. Det at Ramee beskriver trygghet som tilgang på vann og elektrisitet, som vi i Norge anser som helt primære behov, kan gi oss et bilde av hvor utrygg han har følt seg før han ankom Norge.

Hvordan Ramee beskriver og forstår trygghet, er representativt for flere av studiens informanter. De vektlegger den fysiske tryggheten og sikkerheten som et land uten krig og konflikter representerer. På lik linje som Ramee, beskriver også Ehab trygghet i lys av hva han kom fra:

Alt. Huset. Ingenting her er noe problem. Det er ikke som i Syria. Der ble vi bombet og drept. Jeg kan gå ut av huset mitt i Norge, jeg kan sove. Det kunne jeg ikke i Syria, og jeg tenkte alltid at huset mitt kunne bli bombet. Jeg kunne ikke la barna mine gå på skolen, men her i Norge er det ingen problemer. (Ehab).

Normale forhold, som å gå ut av huset, sove og sende barna på skolen er trygghet for Ehab. Dette er sider ved hverdagen vi i Norge ofte tar for gitt, og det kan slik minne oss på at forholdene flyktninger kommer fra er ekstreme, spesielt når de kommer fra krigsrammede land. Kravet til hva som skal til for at noe oppleves som trygt, kan dermed bli redusert. Tilsvarende det Ehab forteller, er det flere av informantene som forbinder trygghet med en normal hverdag, der barna går på skolen og kommer hjem igjen, og at de kan gjøre hverdagslige ting som å lage lunsj uten å høre skuddsalver og eksplosjoner. Som nevnt i kapittel 1.4.1 innebærer trygghet i følge Maslow (1943) blant annet å være fri fra trusselen om fare. Sitatene over illustrerer dette; Lettelsen av å ha kommet i sikkerhet rent fysisk, går igjen i fortellingene.

På spørsmål om hva som skal til for at de føler seg trygge, svarer de fleste å ha et sted å bo, og få være i fred uten å være redd for ulike krigshandlinger. Dette underbygger den fysiske tryggheten informantene vektlegger. Ifølge Lauritsen og Berg (1999:21) er det mange forhold som virker inn på subjektive opplevelser av "objektive" forhold. Det er naturlig at situasjonen i hjemlandet er referanserammen når asylsøkere ankommer mottaket, og at deres forventninger først og fremst handler om det å komme i trygghet, som samsvarer med det

informantene i denne studien forteller. De fleste som kommer som flyktninger kan ha levd i en livssituasjon der deres sikkerhet og trygghet i det daglige har vært fullstendig fraværende (Sveaass, 2005).

På spørsmål om hva som skal til for at hun føler seg trygg i mottaket, har Milana en annen tilnærming:

Ingenting. Fordi noen ganger når du har alt, og bare ett øyeblikk blir du redd for at du mister alt. En forandring. Ikke jobb, ikke mennesker. Bare ett øyeblikk er nok til at du føler du mister alt. Du ser bare frykt. (Milana).

Milanas beskrivelse skiller seg fra de øvrige situasjonene. Hun kom til Norge for litt over ett år siden sammen med sønnen sin, etter å ha blitt fengslet i sitt hjemland. For å flykte til Norge måtte hun etterlate mannen og datteren sin i Syria, og er tydelig preget av sin fortid. Milana forteller at hun ofte kan glemme at hun er i Norge, og for et lite øyeblikk tro at hun fortsatt er i Syria. Det kan tenkes at det er nettopp dette hun mener i sitatet over. Selv om hun er fysisk trygg her i Norge, skal det bare ett lite øyeblikk til for at hun føler seg redd eller utrygg. I Berg og Sveaass (2005) sin rapport "*Det hainnle om å leve*" skriver de blant annet om reaksjoner på traumer og ekstreme påkjenninger. De påpeker at hos de fleste vil reaksjonene gå over av seg selv når faren er over, men noen vil fortsatt kunne slite med dette i lang tid etter at trusselsituasjonen er over og vedkommende befinner seg i trygghet. De øyeblikkene Milana forteller om, kan være reaksjoner på ekstreme påkjenninger fra hennes fortid, noe som kan gjøre det vanskeligere å etablere en grunnleggende trygghet.

3.1.1 Bakgrunn og forventninger

I sin doktorgradsavhandling *Rammer, rom og mobilitet* (2004) undersøker Sollund blant annet hvilken betydning migrasjonsprosesser har for innvandrerkvinnens tilpasning til arbeidslivet i Norge. I den forbindelse skriver hun om kvinnenes motiv for migrasjonen, og uttrykker at kvinnene som kom til Norge som flyktninger, først og fremst reiste fra noe, ikke til noe. Derfor var deres forventninger først og fremst knyttet til å komme seg i sikkerhet og å leve i trygghet. Deres ambisjon var å etablere trygghet, og hvorvidt kvinnene er tilfredse med det de har oppnådd i arbeidslivet kan dermed knyttes til de forventningene de hadde da de emigrerte (Sollund, 2004:360-361). Tilsvarende fremkom av denne studiens intervjuer, nettopp at både forventninger og bakgrunn påvirker informantens analyser av egen situasjon. Informantens forståelser av trygghet må derfor også ses i lys av de forventningene de hadde da de flyktet. Samtidig kan en prekær situasjon føre til at flyktningene ikke rekker å

opparbeide seg forventninger før de må flykte. På spørsmål om hvilke forventninger han hadde, svarer Ramee:

Du vet, de fleste som kommer fra Syria har flyktet til andre land kun for å finne trygghet. Jeg tror de fleste av oss kommer uten et mål, fordi vi vet ikke hva som venter oss. (Ramee).

Ramee forteller at han ikke hadde noen forventninger bortsett fra å finne et trygt land, og begrunner dette med at han bevisst valgte å unngå forventninger, nettopp fordi han ikke visste hva som ventet ham. Som Ramee, forteller Saleen at trygghet var hovedmotivasjon for å flykte, fordi livet hennes ble truet av ”noen terrorister”. Samtlige av informantene uttrykker det samme som Ramee og Saleen, som kan vitne om at informantene først og fremst flyktet *fra* noe heller enn *til* noe. Derfor var deres forventninger i første rekke knyttet til det å komme seg bort fra det utrygge.

Ettersom informantene forbinder trygghet med det å være utenfor fysisk fare, kan det bidra til lavere forventninger til trygghet i asylmottaket og Norge for øvrig, ettersom forholdene her er mye bedre enn hva de kom fra. Bruddet med hva som var og hva som er vil naturligvis påvirke deres forståelse. I Lauritsen og Berg (1999) sin studie som omhandler levekår og livskvalitet i norske asylmottak, forteller noen av de ansatte ved mottakene at de nylige ankomne beboerne, i større grad enn langtidsbeboerne uttrykker takknemlighet og tilfredshet i de første månedene etter ankomst. Etter en tid slår savnet inn, og ”perspektivet på hva som betyr noe, skifter med tiden, fordi både *referanseramme, erfaringer og forventninger* til livet forandrer seg” (Lauritsen og Berg, 1999:21).

3.1.2 Bytte av sosialt og kulturelt felt

Hadeel ankom mottaket for litt over et år siden, med familien sin. Familien består av Hadeel, hennes mann, mannens første kone¹ og deres felles barn, samt Hadeel og mannens felles barn. Med tanke på at Hadeel har bodd i mottaket over ett år, kan det tenkes at hennes perspektiv på hva som betyr noe, har endret seg. Hun gir uttrykk for høye forventninger til asylmottaket, noe som kan få det nye livet til å fremstå som dårligere enn det hun hadde sett for seg. Hadeel forteller det slik:

Jeg kom hit for å finne trygghet og for at barna skulle få fullføre skolen, bare for det. Men nå føler jeg at det er bedre å bo i Syria enn her. Fordi i Syria kunne jeg og familien jobbe og gå ut. Det eneste jeg gjør her er å vente. Ett år har jeg vært her i dette huset. Vi har ikke klesskap, så klærne våre ligger i bager. Jeg vet ikke hvordan det er i andre asylmottak, eller i

¹ Hadeels mann har altså to koner, og Hadeel giftet seg med han som nr. 2.

andre byer i Norge, men dette er ikke bra. Dette er så forskjellig fra hva vi hadde i Syria. I Syria levde vi veldig godt, huset vårt var så stort og nydelig. (Hadeel).

Hadeel forteller om et godt liv i Syria før konflikten, og det kan tenkes at hun og familien håpet på et tilsvarende liv i Norge, med gode boforhold og jobber. På spørsmålet om hva som skal til for at hun føler seg trygg, forteller hun at trygghet er når hun og familien har et godt hus og bo i, og at de kan gå på skole og jobbe. Dette har de imidlertid ikke fått, eller oppnådd. Hun uttrykker derfor stor misnøye med situasjonen hun og familien er i, og forteller at hun er utrygg i hva angår fremtiden. Selv om Hadeel vektlegger tap av jobb og det materielle, kan hennes misnøye også knyttes til hennes posisjon i ekteskapet. Hun forteller at hennes status som kone nr.2 ikke gir henne rettigheter i Norge, og at hun derfor ikke får hjelp verken fra UDI eller mottaket. I tillegg gir hun uttrykk for manglende støtte fra mannen, og forteller at hun ønsker å bo separert fra sin mann og kone nr.1. Slik hun ordlegger seg kan det tenkes at, på grunn av de ekstreme omstendighetene familien befinner seg i, at Hadeel kan ha blitt mindre prioritert av sin mann, og dette kan bygge opp under den sterke misnøyen Hadeel forteller om.

I tillegg opplever hun utrygghet knyttet til mottaket hun bor i, og ønsker å bli flyttet til et annet. Utryggheten er ikke knyttet til vold eller konflikter, men til økonomi og bosted. Hun begrunner det slik:

Vi har ikke nok penger, bare til mat. Jeg trenger medisin til barna mine, men det har vi ikke råd til. Når dette mottaket stenger blir vi flyttet til et annet mottak. Og når den tid kommer håper jeg vi kan føle oss trygge. Men nå, nei. Nå syns jeg Syria er bedre. (Hadeel).

Sitatene over kan tyde på at Hadeel sammenligner sitt liv før krigen med sitt nye liv i Norge, som kan forsterke hennes misnøye, og kan således være en forklaring på hvorfor hun opplever mottakslivet så problematisk som hun gjør. I motsetning til de øvrige informantene, som fokuserer på hva de flyktet fra, kan det se ut til at Hadeel blir påvirket av savnet av de materielle og sosiale forholdene hun hadde, og at hun dermed fokuserer på hva hun flyktet til. Måten Hadeel forteller om sin fortid på, og sin misnøye i henhold til mottaket, kan tyde på at hun har tilhørt en overklasse med sosial og økonomisk kapital (Bourdieu, 1995). Sollund (2004) skriver at migrasjon kan ses som en klassereise nedover, og forstår vi Hadeels situasjon i henhold til dette, kan det tenkes at hun nå opplever et fall i sosial status. Ikke bare har hennes sosiale status endret seg, men det kan også se ut til at hennes status i ekteskapet har blitt svekket som følge av ny livssituasjon for familien. Følgelig kan man anta at hennes

bakgrunn kan ha medført at hun fikk urealistiske forventninger til både asylmottaket så vel som Norge, som igjen kan forverre hennes opplevelse av situasjon.

Med ankomst til et nytt land, endres det sosiale og kulturelle feltet. Yrke, utdanning og status vedkommende hadde i hjemlandet sitt, er ressurser som ikke lett lar seg flytte mellom land (Lundberg, 1989; Sollund, 1996). Over halvparten av de intervjuede i denne studien flyktet fra Syria, som er preget av krig og uroligheter. Dermed kan man anta at bytte av sosialt og kulturelt felt, som drøftes her, vil være realiteten til mange av dem. De fleste av informantene forteller om god utdanning og jobb i hjemlandet. Flere jobbet på universitetet, noen arbeidet som ingeniører, mens andre var under utdanning. Selv om de fleste fokuserer på den fysiske tryggheten, og at de er fornøyde nå som de er i et fredelig land, kan bytte av sosiale og kulturelle felt oppleves som et problem senere. Svante Lundberg (1989) sier at det er viktig å merke seg at på den ene siden har disse barrierene, bytte av felt, en tendens til å bli lavere med tiden, men på den andre siden kan det å skulle bli en del av et nytt sosialt og kulturelt felt oppleves vanskeligere. Dette kan gjelde for nyankomne flyktninger som ikke bekymrer seg for mye, fordi de fortsatt forventer å snart være i stand til å returnere, men også for dem som i begynnelsen ser barrieren som rimelig, ”det er bare å lære seg språket” for så å bli en del av den nye kulturelle konteksten. I så fall kan bevisstheten om vanskeligheter og hindringer bli større med tiden (Lundberg, 1989:107).

At informantene hadde gode jobber i hjemlandet, betyr ikke at de får gode jobber i Norge. Flere forteller at de er bekymret for at utdannelsen deres ikke blir godkjent her i Norge, og de uttrykker frustrasjon over at de ikke kan jobbe, og dermed ikke får bidratt til samfunnet. Således er det grunn til å tro at det er flere enn Hadeel som opplever, eller vil oppleve, et fall i sosial status, ettersom det kan være vanskelig å overføre deres sosiale og kulturelle kapital (Bourdieu, 1995) til Norge. Samtidig må informantene forholde seg til en ukjent kultur og nytt språk, og tap av blant annet jobb og sosialt nettverk kan oppleves som svært utrygt.

Kort sammenfatning

Informantene deler flere likhetstrekk, og deres beretninger antyder at de i første omgang forstår trygghet som noe fysisk, å være fri fra trusselen om fare. Når de ankommer asylmottaket kan de oppleve det som en befrielse fra en utrygg tilværelse de har flyktet fra. Likevel vil bakgrunn og forventninger ha en påvirkning, og informantenes forståelser av trygghet kan illustreres langs to hovedlinjer: Informantene med små eller ingen forventninger kan oppleve en større grad av trygghet, nettopp fordi kravet til hva som skal til for at noe

oppleves som trygt blir redusert. Derimot kan de med høye forventninger oppleve et statusfall, som igjen kan skape mer utrygghet rundt situasjonen de befinner seg i. Samtidig vil alle være påvirket av migrasjonsprosessen og hva den innebærer med tanke på bytte av sosiale og kulturelle felt.

Uansett har flere av informantene bakgrunner som er preget av store omveltninger og dermed stor grad av usikkerhet, og noen har erfaringer med overgrep og tap. Dette er forhold som gjør utgangspunktet til et sårbart utgangspunkt, og mye må skje før de kan oppleve at den nye situasjonen føles grunnleggende trygg (Sveaass, 2005). Som nevnt i kapittel 1.3 viser tidligere forskning at mottaksopphold er preget av lang ventetid, i tillegg er hverdagen lite strukturert av aktiviteter. Hva skjer egentlig når en føler seg fysisk trygg? Med masse tid og lite å ta seg til kommer også tankene (Lauritsen & Berg, 1999:67). Dette vil drøftes i det følgende.

3.2 Asylmottak som levested – en trygg tilværelse?

I Norge har enhver som søker beskyttelse et tilbud om innkvartering, eller midlertidig opphold i asylmottak (Utlendingsloven, 2008), men varigheten på oppholdet er uvisst. Botiden i asylmottak bestemmes i stor grad av UDIs saksbehandlingstid i asylsaker. Dersom asylsøkeren blir innvilget opphold, må vedkommende vente på å få tildelt kommune og nytt bosted. Får vedkommende avslag, kan hun/han enten klage, for så å vente på svar fra Utlendingsnemnda (UNE)², eller vente på å bli sendt ut av Norge (Berg, 2012:22).

I tråd med UDIs *Krav til innkvarteringstilbud i ordinære mottak* skal asylmottakene sikre beboernes grunnleggende behov og den enkeltes behov for trygghet (UDI RS 2008-031). Det betyr, uavhengig av hva de venter på, at mottaksoppholdet skal være trygt for beboerne. Med en fortid preget av forfølgelse, en nåtid dominert av venting og en uvis fremtid, kan man anta at informantenes indre verden er grunnleggende utrygg. I den følgende delen av kapitlet vil jeg undersøke og drøfte hvordan informantenes opplevelse av trygghet påvirkes av mottakets strukturelle rammer, med fokus på beboernes status i asylsaken, ventetid og mangel på kontroll og innflytelse over fremtiden.

² Utlendingsnemnda (UNE) behandler klager over avslag truffet av Utlendingsdirektoratet (UDI) (UNE, u.å.).

3.2.1 Asylsøknadens betydning og den usikre fremtiden

I NOU 2011: 10 fremhever Bergeutvalget at usikkerhet rundt framtiden, utfallet av asylsøknaden og den sårbarheten som medfølger, sannsynligvis er den viktigste årsaken til at tilværelsen for beboere i asylmottak er en unntakstilstand. Livet er uforutsigbart når man ikke vet om man får opphold, eller hvor man skal bo i nær fremtid. Hvordan påvirkes informantene av disse forholdene?

I intervjuene var asylsøknaden, eller dens status, ofte et tilbakevendende tema. Dette kan tyde på at livene deres i stor grad sentrerer rundt spørsmål om oppholdstillatelse, naturligvis. På spørsmål om informantenes status i asylsaken, ble det stadig uttrykt at deres status i søknadsprosessen representerte en ny form for usikkerhet og utrygghet. På bakgrunn av det informantene forteller viser det seg at de som har fått opphold, i større grad enn dem som venter og har fått avslag, har begynt å tenke på en fremtid i Norge. De har begynt å planlegge et nytt liv, og er kanskje preget av en større optimisme enn de som fortsatt venter eller har fått avslag. To dager før jeg intervjuet Kawa fikk han oppholdstillatelse, han ordlegger seg slik:

Jeg er spent på å starte livet mitt. Jeg har allerede lagt en plan, og nå som jeg har fått opphold kan jeg starte den planen. Jeg har snakket med kommunen og spurt når jeg kan starte på introduksjonskurset. Etter det kan jeg begynne å tenke på jobb og førerkort og så videre. (Kawa).

Kawa er den yngste av studiens informanter, og når jeg spør han om hvilken status han har på søknaden, forteller han med stor entusiasme at han nettopp har fått status som flyktning. Han begynte å planlegge fremtiden sin med en gang han fikk positivt svar, og i tråd med Kawas beretning kan det tenkes at han opplever å ha mer kontroll nå enn tidligere, ettersom han nå er sikker på at hans fremtid er i Norge. Denne optimismen ser jeg igjen hos flere av informantene som har fått opphold. Når de først har fått positivt svar på søknaden starter de omgående med å planlegge fremtiden hva angår norskopplæring, jobb og førerkort. De som fortsatt venter på svar derimot, har en annen holdning til planlegging av fremtiden. Maher forteller:

Jeg venter på det bedre, jeg venter på å gå på skolen og lære norsk. Jeg ønsker å få en jobb etter hvert. Nå bruker jeg kun tiden på å vente i huset. Jeg er bare på Facebook og spiller Pokemon Gó. (Maher).

Hvorfor går du ikke på skolen? (Intervjuer).

Jeg har faktisk akkurat begynt, men bare for en liten stund siden. Fordi jeg ventet på svar fra UDI i ett år, og det var veldig ille for meg å bare vente. Og et år er veldig lenge når man bare

venter. Da jeg fikk svar om at jeg kunne få bli i Norge, sendte jeg søknad for norskkurs. Før jeg ble godtatt av UDI var det vanskelig for meg å studere, alt var håpløst. (Maher).

Det kan se ut til at Mahers motivasjon for å lære seg norsk var lav, ettersom han ennå ikke visste utfallet av søknaden sin. Det kan tenkes at det føles meningsløst å bruke tid på et utfordrende språkkurs dersom en ikke vil få behov for det en lærer i kurset. I tillegg til liten motivasjon, kan det tenkes at ventetiden gjorde det vanskelig for ham å se positivt på fremtiden, og dermed vanskelig å gjennomføre norskkurs. Denne forklaringen underbygges av at Maher, så fort han fikk sin søknad godkjent, søkte seg inn på norskkurs. I tråd med Hammers (2006) forståelse av trygghet, kan både Kawas og Mahers fortellinger tyde på at de opplever mer trygghet i sin livssituasjon nå, ettersom oppholdstillatelsen gir dem mer kontroll over tilværelsen. Å kunne plassere hendelser innenfor en plan som gjør dem forventede og forståelige, og som en kan styre utfallet av, er en forutsetning for å oppleve trygghet (Hammer, 2006:34). Slik kan oppholdstillatelse føre til at fremtiden blir mer forutsigbar, som tilsynelatende kan være en forklarende faktor på at informantene med opphold opplever mer trygghet enn de som fortsatt venter eller som har fått avslag.

Det betyr ikke nødvendigvis at de opplever mer trygghet av denne grunn. Det kan være at de i større grad klarer å se for seg en fremtid i Norge, og at de er trygge i den forstand at de har en sikkerhet for fremtiden. Hvorvidt sikkerheten om opphold i Norge innebærer trygghet, er dermed en annen sak. Som flyktninger er de fremmede i et nytt land, hvor de har mye nytt å forholde seg til, både av sosiale og kulturelle koder. Maher snakker dårlig engelsk, og han forteller at han ikke kan det norske språket. Han er trist og lei seg fordi han ikke forstår, og uttrykker at det er en veldig vanskelig situasjon for ham. Hvordan språklige barrierer kan by på utfordringer med tanke på etablering i et nytt land vil jeg drøfte mer inngående i kapittel 5.

I tråd med *migrasjonsfasene* (Varvin og Dahl, 1997), forteller både Kawa og Maher om savnet etter familien og det kjente i hjemlandet, og det blir tydeligere hva de har mistet. Ettersom de begge har fått opphold, befinner de seg i *etableringsfasen*, og dermed kan savn og problemer som språklige barrierer intensiveres (se migrasjonsfaser i kapittel 1.4.2). Med dette ser vi at innvilget oppholdstillatelse ikke bare representerer glede og trygghet, men også starten på et nytt liv som for mange kan bringe med seg nye usikkerhetsmomenter. Familien representerer noe nært og kjent, og det at Kawa og Maher er enslige i mottaket kan oppleves som svært vanskelig. Dette vil belyses nærmere når jeg i neste kapittel vil drøfte familiens betydning som en trygghetsskapende faktor.

Informantene som venter på svar eller har fått avslag hadde en tendens til å spore samtalen inn på UDI og myndighetene. De forteller at de har respekt for reglene, men de syntes det er vanskelig å forstå hvorfor det tar så lang tid. Kritikken informantene kommer med retter seg hovedsakelig mot UDI, snarere enn direkte mot asylmottaket. Bashir kritiserer UDI for å bruke for lang tid, og uttrykker det på denne måten:

De kommuniserer ikke med mennesker på en god måte. Det tar for lang tid. Jeg har ventet i over ett år. Når vi kommer til Norge er vi freshe, tankene er freshe. Med en rask prosess fra UDI kan vi starte å jobbe og få et bedre liv. Ved å holde oss her i to år og så la oss gå...hvordan vil vi da forholde oss til folket? Da er vi allerede mentalt syke? Det er spillet til myndighetene. De bare dreper menneskene som kommer. (Bashir).

Beretningen kan tyde på at Bashir er preget av ventetiden, og at han er misfornøyd med måten UDI jobber på. Han setter ord på det flere undersøkelser av mottaksopphold konkluderer med, nemlig at et langt mottaksopphold kan bidra til eller forverre psykiske lidelser (Berg og Sveaass mfl., 2005), som for øvrig er mer utbredt hos flyktninger og asylsøkere enn ellers i befolkningen (Berg og Sveaass m. fl., 2005; Sollund, 1999). Bashir forteller videre at han benytter mye av tiden til å tenke på sin familie som er igjen i Somalia, og hvor mye tid han mister med barna. Hans tanker, sammen med en uviss fremtid, gjør at Bashir føler seg veldig usikker nå som han ikke ”ser veien”. Denne tilværelsen kan oppleves som et vakuum, som blant annet skyldes forventninger og håp om å reise tilbake. Tilværelsen er preget av brudd med fortiden, en nåtid preget av venting og en fremtid full av usikkerhet, og har blitt beskrevet som en *liminalfase* – en form for overgangsfase, eller en mellomposisjon (Lundberg, 1989; Berg, 2012). Samtidig forteller Bashir at på dette tidspunktet opplever han både en usikkerhet med tanke på hvor lenge han må vente på svar fra UDI, i tillegg til usikkerheten knyttet til selve utfallet av asylsøknaden, som er et mye omtalt tema i intervjuene. Dette er i tråd med hva Brekke (2004:22) finner i sin studie av mottaksbeboeres situasjon i Sverige. Han skriver at asylsøkere som venter på svar, opplever det som en tilleggsbelastning til uvissheten knyttet til om de blir innvilget opphold eller ikke.

På spørsmål om informantene kan gi eksempler på situasjoner hvor de har følt seg utrygge, gir Saleen uttrykk for at hun ikke har opplevd noe utrygt, men at hun er usikker med hensyn til om hun vil bli innvilget oppholdstillatelse eller ikke:

Vi venter bare på svar fra UDI. Vi føler oss usikre, fordi vi ikke vet om de vil godta eller avslå vår søknad om asyl. Det er problemet. Vi vet ingenting. Bare venter. Men du vet, vi er i hvert fall trygge i Norge. (Saleen).

I forbindelse med intervjuet fikk jeg anledningen til å tilbringe et par timer sammen med Saleen og familien i leiligheten hvor de bor. Hun bemerket stadig hvor fornøyd hun er med leiligheten og hvor glad hun er for at Norge har tatt i mot henne og familien. Selv om Saleen og familien nå har alt de trenger av materielle goder, kan imidlertid utryggheten økes, i forvissning om hva de kanskje må vende tilbake til. Samtidig som det kanskje oppleves enda bedre å være her – nå med minnet om hva de kom fra. Denne pre- asylfasen før asylsøkerne får opphold, kan som nevnt, være preget av lettelse av en euforisk karakter (se kapittel 1.4.2).

Informantene som har fått avslag befinner seg i en litt annen situasjon. Afsar har fått to avslag, og venter nå på svar fra UNE på sin klage. Han beskriver sine individuelle utfordringer tilknyttet asylprosessen og hvordan det påvirker hans liv negativt i form av vonde tanker. Han uttrykker forvirring og fortvilelse og forteller at UDI misforsto hans sak, men håper nå at UNE vil forstå ham. På bakgrunn av det Afsar forteller er situasjonen uforståelig for ham, og han mener at tolken gjorde en dårlig jobb, ettersom UDI misforsto hans asylsak. Ved å legge skylden på tolken, kan det tyde på at Afsar forsøker å skape en forklaring for hva som kan ha skjedd, som videre kan bidra til at han bevarer håpet om å få opphold i Norge. Tilsvarende Afsars fortelling har også Armin fått avslag på sin søknad, og er i uvisshet om hva som vil skje videre. Han setter ord på dette slik:

Norge er et bra land, det har jeg fortalt deg. Man kan leve trygt, tenke på fremtiden og du kan få det du trenger. Men jeg er ulovlig i Norge, ikke sant. For meg er det litt trist, jeg kan ikke se på fremtiden. Men jeg har håpet. Jeg har sett mennesker som får opphold etter tolv år. En dag sier de kanskje til meg, ok du kan bli. (Armin).

Armin er en av mange asylsøkere uten ID papirer, såkalte ”papirløse” asylsøkere³. Både for Afsar og Amin er fremtiden ekstra usikker, og dersom trygghet handler om å ha kontroll, og at en kan styre utfallet av hendelser (Hammer, 2006), kan man anta at deres situasjon er grunnleggende utrygg. Likevel har begge håp om at de til syvende og sist vil få innvilget opphold i Norge, noe som fremstår som den største motivasjonen for å fortsette å vente.

3.2.2 Ventetiden og dens konsekvenser

I sin studie om asylmottaket som sosialt system (1990) skriver Solheim at ventingen er den mest iøynefallende egenskap ved miljøet blant mottaksbeboerne. Til tross for at hennes studie

³ Med papirløs menes en person som oppholder seg i Norge uten papirer, det vil si en person som ikke har oppholdstillatelse. Av disse går det et skille mellom de som det er mulig for norske myndigheter å returnere, og de som ikke er det, såkalte ureturnerbare. Statistisk sentralbyrå har anslått at 18 000 mennesker oppholdet seg i Norge uten lovlig opphold (NOAS, 2015).

er nokså gammel, fremkommer det samme av intervjuene med informantene i denne oppgaven. Uavhengig av hvor lenge de har bodd i asylmottak, er tid noe alle informantene snakker om, og har til felles. For å drøfte informantens opplevelse av ventetiden, vil jeg støtte meg til institusjonsforskning, der tid og ventetid er sentrale temaer. Et aspekt ved asylmottaket som kan sammenlignes med det å sitte i fengsel, er at asylsøkere bor i mottak på ubestemt tid (Sollund, 1994). Både Ervin Goffman (1967) og Roger Matthews (2009) hevder at tiden i fengsel/institusjon i liten grad er brukt, men heller bortkastet, noe informantene i denne oppgaven underbygger når de forteller at de ikke får noe ut av mottaksoppholdet. Goffman forklarer denne fornemmelsen av tid som et ”dødt hav”, og som et livsavsnitt som er tapt:

For det andet hersker der blant klienterne i mange totale institutioner en stærk fornemmelse af, at den tid, man tilbringer i institutionen, er spildt eller ødelagt eller taget du af ens liv; det er et livsafsnit, som må skrives på tabskontoen (Goffman, 1967: 55).

Flere av informantene forteller nettopp dette, at tiden i asylmottaket på mange måter oppleves som bortkastet. Samtidig kan det være vanskelig å bruke tiden til noe produktivt, da uvissheten om man får opphold eller ikke er tilstede. Bashir forteller:

Jeg sover hele dagen, og er våken hele natta. Jeg sover, våkner, spiser, er på internett, ser på filmer eller leser litt. Noen dager går jeg til biblioteket. Det er alt. (Bashir).

Flere av informantene forteller om lignende hverdager, hvor de sover store deler av dagen og bruker mye av tiden på internett. Istedenfor å bruke tiden til noe produktivt, er tid noe de må utholde, som beskrives med termen ”doing time” (Matthews, 2009). Goffman (1967) sier at denne fornemmelsen av at tiden er bortkastet ikke alene kan begrunnes med alle de vanskelige livsbetingelsene man er utsatt for under oppholdet. Han hevder at en også må se på beboernes manglende mulighet til å skaffe seg goder som kan brukes utenfor institusjonen. Milana forteller at hun ønsker å jobbe, både for den økonomiske tryggheten, og for å gi noe tilbake til Norge. På dette tidspunktet føler hun seg ubrukkelig, kanskje fordi hun ikke ”får gitt noe tilbake” i den situasjonen hun er i nå. I sin studie om kvinner i eksil diskuterer Sollund (1996) hvilken betydning arbeid har for flyktningkvinner, og sier at det er viktig å få realisert sitt potensiale, og at arbeidet, det man gjør, er viktig for selvfølelsen. En av Sollunds informanter forteller at hun føler seg tryggere når hun har jobb, når hun føler at hun virkelig er til nytte. Videre sier Sollund at flyktninger har bred erfaring når det gjelder angst og utrygghet, og antakeligvis kan det å få seg jobb bidra til å skape trygghet i dagliglivet (Sollund, 1996: 33).

Som Milana, gir Armin klart og tydelig uttrykk for at han føler seg ubrukkelig. Armin er som tidligere nevnt, papirløs flyktning, og er av den oppfatning at det er bedre å bo i fengsel enn i asylmottak, og begrunner det slik:

Dette er ikke et hjem. Mottaket er et fengsel. Fengselet er kanskje litt bedre. Du kan studere, du kan jobbe. Du får noen papirer og sånt for fremtiden. Fengsel er ikke et sted for vanlige folk, men det er bedre enn her, jeg lover deg. (Armin).

Der fanger er satt midlertidig ut av sirkulasjon, både i forhold til arbeid og utdanning, kan det i enda sterkere grad sies å være tilfelle for asylsøkere, fordi de ikke vet hvor fremtiden vil utspille seg (Sollund, 1994). Armin har bodd i asylmottak i ti år, og er tydelig preget av det langvarige oppholdet. I tråd med Varvin og Dahls (1997) pre-asylfase kan det tenkes at Armin utløser bitterhet og hat som følge av hva han har mistet, eller hvor lite han kan opparbeide seg, som materielle goder og utdanning, i mottaket. Med mange år bak seg i asylmottak har kanskje Armin en litt annen oppfatning enn de som har bodd i mottak en kortere periode. Armin forteller:

Dette landet har ødelagt livet mitt. Jeg var en ung gutt som så på tv at Europa var et bra sted. Men etter å ha vært her i ti år, jeg beklager, men det er ikke bra. La meg jobbe, eller la meg gå. Hva skal jeg gjøre? Skal jeg gå å selge hasj? Jeg liker ikke å krangle eller lage problemer. Jeg respekterer folket, men jeg har problemer med den politikken som bestemmer. Gi meg en sjanse, eller la meg dra til et annet land, jeg er sliten nå. Jeg har blitt voksen og må tenke på fremtiden. Jeg kom ikke til Norge for å få penger av NAV, jeg kom for å jobbe selv. Jeg kan gjøre hva dere vil, ok? Når jeg går ut ser jeg havet, butikker, masse fine ting – men det er ikke for meg. (Armin).

Armin flyktet til Norge som ung gutt for å finne trygghet og frihet, og paradoksalt nok opplever han sin situasjon som et fengsel. Hans liminalfase forlenges til noe varig, i og med at han er en ureturnerbar asylsøker.

Orienteret bakover

Sammen med lang ventetid kommer også tankene. Utover norskopplæring og sjekking av post, gir informantene uttrykk for at de ikke har stort annet å ta seg til, og de blir derfor ofte sittende å tenke. For noen frembringer tenketiden vonde minner fra fortiden, sammen med en utstrakt bekymring for familie og venner i hjemlandet. I tillegg medfører tenking en ekstra stor usikkerhet knyttet til fremtiden. I sin studie om midlertidig beskyttelse for bosniske flyktninger i Norge tar Brekke (2001) opp usikkerheten knyttet til tidsaspektet. Han bruker begrepet *planleggingshorisont* om den subjektive tidsopplevelsen. Begrepet viser til et konstitusjonelt kjennetegn ved mennesker i sin alminnelighet, hvordan vi er rettet mot

fremtiden – ut fra et ståsted i nåtiden – og med en opplevd fortid bak oss (Brekke, 2001:83). Det å kunne se seg selv i fremtidige situasjoner, ha en anelse om hva fremtiden kan bringe, eller å planlegge hendelser, vil skape forutsigbarhet og være betryggende for mennesker (Brekke, 2001; Hammer, 2006). ”Jo klarere definert planleggingshorisont, desto større trygghet i dagliglivet” (Brekke, 2001:83). Den midlertidige situasjonen beboerne opplever i mottaket, sammen med deres fortid og uklare situasjon i hjemlandet, påvirker deres muligheter for å se seg selv i fremtiden. Ifølge Lundberg (1989:102) går mange arbeidsinnvandrere og flyktninger gjennom en felles prosess, at de beveger seg bakover i det ”nye” samfunnet, med hjemlandet og det å vende tilbake i tankene.

På spørsmål om informantene kan se for seg en fremtid i Norge, svarer Ramee at det kun er noe midlertidig, og at han anser mottaksoppholdet som ett av sine livsfaser. Han flyktet fra Syria på grunn av krigen, og forteller at han hadde mange drømmer for fremtiden før konflikten brøt ut. Nå har livet hans blitt satt på vent, og han klarer ikke lenger å se for seg hvordan fremtiden blir. I likhet med Ramee forteller flere av informantene at det er vanskelig å planlegge og å se for seg en fremtid, når de ikke vet om de får opphold eller hvor de skal bo. I lys av det Brekke (2001) beskriver, kan informantenes mangel på planleggingshorisont rokke ved deres følelse av trygghet i dagliglivet. I forbindelse med ontologisk trygghet, vektlegger Giddens (1996) betydningen av forutsigbarhet, som er tett knyttet til det å kunne se seg selv i fremtidige situasjoner. Giddens (1996) hevder at følelsen av orden og kontinuitet (ontologisk trygghet) i hverdagen forutsetter ett sett med rutiner. På bakgrunn av det som har blitt vektlagt i dette kapitlet, er hverdagen preget av mye venting og lite aktiviteter, som kan gjøre det vanskelig å skape rutiner.

Selv om flere av informantene kanskje opplever ventetiden som et ”dødt hav”, og antakeligvis er orientert bakover, er det noen som finner meningsfulle oppgaver i sin hverdag. I likhet med Armin har Marla bodd i asylmottaket i mange år, nærmere 12 år. På tross av lang ventetid, forteller Marla:

Det er helt vanlig å bo her. Du har lyst på opphold, og du har lyst å bo i kommune sånn at du har noe å gjøre. Hvis jeg ikke hadde jobbet så hadde jeg ikke gjort noen ting. Bare sittet hele tiden. På grunn av at jeg har jobbet, fikk jeg venner, lærte norsk, og det er veldig bra. Men det er kjedelig å bare sitte, det er mange som bare sitter og venter. De gjør ingenting på grunn av at de venter på opphold, og det er litt dumt. (Marla).

Ifølge Marla har mottaksbeboere et valg. De har valget om å bruke tiden konstruktivt, eller valget om å gjøre ingenting. Sitatene over kan tyde på at flere ikke føler at de har noe valg, og at ventetiden er uholdbar. Likevel, som jeg vil komme tilbake til i kapittel 7, er det flere av informantene som forteller om ulike mestringsstrategier for å takle asyltilværelsen, nettopp ved å strukturere hverdagen med faste rutiner.

På bakgrunn av hva informantene forteller om ventetiden, kan det diskuteres hvorvidt Marla faktisk synes det er ”helt vanlig” å bo i asylmottak. Marla jobbet på kafe i flere år før hun fikk avslag, og kunne av den grunn ikke jobbe mer⁴. Hun forteller at jobben hjalp henne, da hun hadde noe fornuftig å gå til, samtidig som hun lærte norsk og fikk norske venner. I løpet av sine tolv år i mottak har hun og mannen fått to barn. Marla forteller at det å få barn under mottaksoppholdet har bidratt til å redusere ventetiden, eller til at den har gått fortere. Å etablere familie innebærer nettopp å skape rutiner i hverdagen, noe som har hjulpet Marla gjennom ventetiden, og som kan forklare hvorfor hun sier at ”det er helt vanlig å bo her”. I studien ”Mens de venter – hverdagsliv i asylmottak” (2014) kom informantene (mottaksbeboere) med betraktninger rundt endringer som kan bidra til å gjøre hverdagen bedre, som blant annet et ønske om å ha meningsfulle gjøremål i hverdagen. For mange ser meningsfulle oppgaver ut til å være nøkkelen til å få tiden til å gå, og for å oppleve tilværelsen som holdbar. Samtidig kan det sies å være noe paradoksalt å gå inn for å lage barn i en så utrygg situasjon. Dog, det er nødvendig å understreke at Marla ikke sa noe om hvorvidt barna var planlagt eller ikke. Uten opphold eller en visshet om de får bli i Norge, er det naturlig å anta at det vil foreligge usikkerhet, med tanke på hva de vil kunne tilby barna i en situasjon hvor det er uvisst om de vil få innvilget opphold. Kanskje tenkte de at det var mer sannsynlig at de ville få innvilget opphold hvis de fikk barn i Norge? Alternativt kan de ha benyttet anledningen til å skape mening i tilværelsen, ved å få barn, og således gi seg selv rutiner og meningsfulle oppgaver i hverdagen.

3.3 Kontrollaspektet

Asylsøkere og flyktninger er en gruppe ”på siden” av den norske befolkningen, både sosialt og rent formelt. Det er en minoritetsgruppe som kontrolleres og hjelpes, ved at de bor og lever i asylmottak som er regulert av myndighetene og de som drifter det enkelte mottaket.

⁴ Nå har Marla for øvrig blitt innvilget opphold.

Som nevnt i kapittel 1.2.3 har mottaksfeltet politisk befunnet seg i et spenningsfelt mellom integrerings- og reguleringshensyn, hvor sistnevnte i økende grad har blitt vektlagt. Dette kontrollhensynet kan gå på bekostning av hensynet til den enkelte beboers velferd og trygghet (NOU 2011: 10). Studiens informanter forteller om vanskeligheter knyttet til at andre bestemmer for dem, og de forteller om utrygghet knyttet til nedleggelse av mottak. Disse temaene vil drøftes mer inngående i det følgende.

3.3.1 Tap av selvbestemmelse

Asylsøkere og flyktninger som bor i asylmottak har visse rettigheter. For det første har de rett på en plass i mottak, og rett på økonomiske ytelser⁵ til livsopphold hvis de ikke har egne midler. Mottaksbeboere har også rett til å ta arbeid under behandlingen av asylsøknaden (Utlendingsloven § 94). Her ligger det derimot en begrensning, ettersom det i 2009 ble innført krav om framleggelse av gyldig pass for å få innvilget midlertidig arbeidstillatelse (NOU 2011: 10). Denne begrensningen er noe som blir tatt opp i intervjuene, da noen av informantene forteller at de ikke har denne muligheten da de mangler gyldig pass. Kravet om gyldig dokumentasjon kan dermed oppfattes som kontroll for de som blir stilt til veggs av disse kravene. Utover disse rettighetene opplever informantene at deres liv, på mange områder, blir bestemt av andre. Hvor lenge de skal bo i mottak, og utformingen av mottaket er bestemt av myndighetene og det enkelte mottak. Som vi har sett, blir viktige avgjørelser som vil ha konsekvenser for deres fremtid (om de får opphold) tatt av mennesker de ikke kjenner. Ehab og Saleen uttrykker seg slik om temaet:

Jeg skulle ønske jeg hadde innflytelse over livet mitt, men mitt liv er styrt av UDI. Alt fra UDI. (Ehab).

Hvis du venter på fremtiden, vet du ikke hva du venter på. Fordi noen kommer til å bestemme for deg. (Saleen).

Ehabs og Saleens utsagn illustrer at kontrollperspektivet trer klart fram i et asylmottak, ved at beboernes fremtid ligger utenfor deres kontroll. Som tidligere nevnt handler trygghet i stor grad om forutsigbarhet (Maslow, 1943) og å ha kontroll over tilværelsen (Hammer, 2006), noe informantene mangler. Saleen forteller videre at den situasjonen hun er i, at noen andre

⁵ Som beboer i statlig mottak har man krav på økonomiske ytelser. For personer i ordinære mottak med selvhushold (gjelder informantene i denne oppgaven), har enslige krav på inntil kr. 2340 pr. måned, og ektepar/samboende har krav på inntil kr. 4440 pr. måned. For beboere med endelig avslag er beløpet mindre. Enslige med endelig avslag har krav på inntil kr. 1780 pr. måned, og ektepar/samboende har krav på inntil 2860 pr. måned. (UDI RS 2008-035).

skal bestemme hennes fremtid, er veldig vanskelig. Samtidig forteller hun at hennes liv i asylmottak, og Norge for øvrig, er mye bedre enn det hun kom fra, og avslutter med å si at dette kun er starten på resten av hennes liv. Dermed uttrykker hun en optimisme som peker i den retning av at hun tror hun skal få opphold i Norge. Som jeg var inne på tidligere, kan denne optimismen eller håpet forstås som en viktig måte for å holde ut den usikre ventetiden.

Følelser av å ikke kunne bestemme selv er noe som gjentar seg i samtlige av intervjuene. Dette kan ses i lys av det Goffman (1967:38) beskriver som *tap av selvbestemmelse*, eller *umyndiggjøring*, som er en krenkelse av personligheten. Han forklarer det som en prosess der den totale institusjonen ødelegger de handlinger, som ellers ville bevitne om at han er et menneske med ”voksen” selvbestemmelsesrett og handlefrihet. Denne umyndiggjøringen kommer blant annet til syne ved at informantene ikke råder over egen skjebne, noe som ble diskutert i forbindelse med asylsøknadens betydning (se kapittel 3.2.1). ”Voksen” selvbestemmelsesrett kommer også til uttrykk gjennom arbeid og økonomi (Sollund, 1994). Flere av informantene kunne vise til gode jobber i hjemlandet, og det å miste både retten til å arbeide og pengene som følger med, kan oppleves svært vanskelig. Både med tanke på økonomisk frihet, men også fall i sosial status som følge av bytte av sosiale felt (Lundberg, 1989; Sollund, 1996, 2004).

Bashir forteller at det vanskeligste for han er utryggheten knyttet til økonomiske midler. De økonomiske ytelsene han får, som følge av at han bor i statlig mottak, sender han til familien sin i Somalia. Bashir har to små barn å forsørge, og han betaler for deres skolegang og mat. Han forteller at han er trist fordi han ikke har mulighet til å gi dem nok, og at han skulle ønske han kunne bidra mer. Som han sier, er han trygg for sitt eget liv, men utrygg med tanke på familien sin. Bashir føler seg hjelpeløs, og hans opplevelse er et tydelig eksempel på tap av selvbestemmelse (Goffman, 1967).

3.3.2 Mottaket avvikles

I forbindelse med tap av kontroll og tap av selvbestemmelse, forteller informantene ved mottak nr. 1, at de følte seg utrygge i tilknytning til at mottaket skulle stenges. Dette ble dermed ett av samtaletemaene i samtlige av intervjuene fra dette mottaket. De store svingningene i antall asylsøkere som kommer til Norge, setter høye krav til fleksibilitet i mottakskapasiteten (NOU 2011: 10: 13). Det siste året har mange mottak måtte avvikles på

grunn av nedgang i asylkomster (se kapittel 1.2.3), og det første asylmottaket jeg besøkte skulle avvikles like etter jeg gjorde intervjuene.

Samtlige av informantene ga uttrykk for at de mislikte situasjonen, da de nok en gang måtte bryte med det kjente og starte prosessen på nytt med å bygge nye relasjoner i et nytt mottak. Når jeg spør hvordan nedleggelsen av mottaket påvirker Milana, forteller hun at hun ble veldig redd da de ansatte fortalte at mottaket måtte stenge. Hun er så fornøyd med mottaket og hjelpen hun får, og hun synes det er betryggende å vite at hun har gode mennesker rundt seg. Milana er som tidligere nevnt enslig kvinne med barn i mottaket, og hun er av den grunn kanskje enda mer avhengig av stabilitet i form av kjente mennesker rundt seg.

I likhet med Milana har flere av informantene og deres barn fått venner og gode relasjoner både i mottaket og i lokalsamfunnet, noe som vanskeliggjør situasjonen rundt nedleggelsen ytterligere. På spørsmål om hvordan informantene opplever sin situasjon, uttrykker Ramee og Maher seg slik:

Jeg kan ikke forvente hva som skal skje, fordi jeg har blitt flyttet mellom mottak så mange ganger. Denne perioden hvor jeg bor i mottak er bare noe midlertidig. Det er veldig vanskelig. Det eneste problemet jeg har med å bo i mottak er at jeg må flytte mellom mottak, fordi jeg vet ikke hvor jeg blir sendt, og alle har frykt for fremtiden. (Ramee).

Jeg føler meg utrygg fordi mottaket skal legges ned, og jeg må flytte enda en gang. (Maher).

I tråd med sitatene over forteller samtlige av informantene ved mottak nr. 1 at de føler seg utrygge fordi mottaket skal legges ned. De må bryte opp nok en gang, og flytte til noe som er ukjent. Informantene har nettopp fått vite at de må flytte innen en kort periode, og flere vet fortsatt ikke hvor de skal. Ehab forteller:

Jeg vet ikke hvor jeg og familien blir sendt. Det er veldig vanskelig for meg, fordi barna mine går på skolen og trives her. (Ehab).

Å mangle informasjon om en slik situasjon, eller å få den rett før noe skjer, gjør det vanskelig å forberede seg. Situasjonen oppleves som uviss, og det blir enda vanskeligere å planlegge fremtidige hendelser, som kan være en viktig faktor når det kommer til å skape trygghet (Brekke, 2001; Hammer, 2006). Tilsvarende det Ehab forteller, er det flere som fortsatt ikke visste hvor de skulle flytte, dette kun et par uker før de måtte dra. Det å flyttes fra mottak til mottak, uten forvarsel, kan oppleves som en form for tingliggjøring, sammenlignbart med det langtidsfanger i fengsel opplever når de sendes til nye institusjoner (Sollund, 1996:128). Samtidig fører flyttingen til at beboerne taper selvbestemmelse, da de ikke får bestemme selv

når de skal flytte, eller hvor de skal flyttes til. Å bli flyttet fra mottak til mottak, uten å ha noe å si i saken, er et tydelig eksempel på mangel på kontroll og innflytelse over egen situasjon.

3.3.3 «Selvfølgelig er vi under kontroll»

Det å være under kontroll, og å føle seg kontrollert, kan være veldig utrygghetsskapende i seg selv, jfr. George Orwell (1949). Boken ”1984” er en mørk fremtidsutopi, der kontrollen er altomfattende, i den forstand at alle og enhver er overvåket av myndighetene. Selv om mottaksbeboere ikke er under oppsyn til alle døgnets tider, vil mottakets strukturelle rammer kunne oppleves som en slags kontrollmekanisme for beboerne.

Hør på meg, selvfølgelig er vi under kontroll. Vi kan ikke bestemme noe. Noen ganger er det mottaket, andre ganger er det UDI, andre ganger fra alt mulig. Du kan ikke ta en beslutning, du kan ikke bestemme. De vil bestemme for deg. Når de sier gå dit, gjør det, hør på det. Ellers vil du bli kastet ut av systemet, og være ute av systemet betyr at du ikke lenger har en sak, ikke noe nummer, ingen adresse, leve på gata som ingenting. Så vi er under kontroll. (Kawa).

Med denne beretningen illustrerer Kawa hvordan mottaksbeboere i realiteten har få muligheter til å bestemme, og at beboerne blir kontrollert gjennom myndighetenes og mottakets regler. Som vi har sett, opplever beboerne at de blir kontrollert i form av asylsøknaden, om de har en fremtid i Norge eller ikke, samtidig som de er plassert i asylmottak - som har flere likhetstrekk med totale institusjoner (Goffman, 1967). Mottaksbeboernes opplevelser av å være under andres kontroll kan på mange måter forstås i lys av Jeremy Benthams (1748-1832) *Panopticon*, en arkitektonisk modell for et fengsel hvor fangene befinner seg isolert i hver sin celle under kontinuerlig overvåkning. Fangene skal slik være synlige hele tiden, og vite at de er det, som betyr at det ikke skal være noe form for privatliv (Aakvaag, 2008:314). Selv om denne modellen skiller seg ut fra et asylmottak, kan likevel *opplevelsen* av å bli kontrollert gjennom overvåkning være den samme. For asylsøkere starter overvåkingen med en gang de ankommer landet og registrerer seg som asylsøker hos politiet. Politiet tar bilde og fingeravtrykk, spør om identitet og om begrunnelse for hvorfor de søker om beskyttelse (UDI, u.å.b). Slik blir deres personlige opplysninger blottlagt. Sollund (1994) skriver at denne prosessen kan oppleves som svært krenkende for dem det gjelder. Videre må asylsøkerne gjennom helseundersøkelse og asylintervju før de får tilbud om plass i mottak. Gjennom disse rutinene samler myndighetene informasjon om hver enkelt asylsøker, nettopp for å kontrollere hvem som har rett på opphold i landet.

Den panoptiske hovedvirkning består i at den innsatte stadig skal være og vite seg synbar – for dermed fungerer makten automatisk (Foucault, 1999:175). Selv om mottaksbeboerne ikke

er under kontinuerlig overvåkning i den forstand, vet de at de er under oppsyn av både mottaket og myndighetene, og at det er opp til UDI om de får opphold eller ikke. Kawa forteller om frykten for å bli ”kastet ut av systemet” om han ikke forholder seg til UDIs og mottakets regler. I lys av Kawas beretning, kan man anta at flere enn ham opplever en frykt eller en utrygghet knyttet til følelsen av å være underlagt andres kontroll. Samtidig er asylmottak ment som et frivillig botilbud og hjelp for mennesker i en vanskelig situasjon. Slik sett kan denne ”overvåkningen” i form av asyl- og mottaksregler også representere en form for trygghet for beboerne, ved at de blir ivaretatt i et nytt land, og har muligheten til å starte et nytt liv dersom de får opphold. At de er under oppsyn kan også forhindre potensielle konflikter innad i mottaket, som kan være betryggende for flere. Således kan kontrollen representere både en utrygghet og en form for trygghet for beboerne.

”Tilsynsrunde”

Rent fysisk vil sentraliserte mottak minne mer om fengsler og institusjoner enn desentraliserte mottak, i og med at de ofte er utformet som en institusjon hvor beboerne bor på små rom i en korridor (dette vil jeg komme nærmere inn på i kapittel 4.2). Det gir lite rom for privatliv, og kanskje oppleves kontrollen sterkere der. Likevel oppdaget jeg noe interessant hos beboerne som bor i egne boenheter. Under mitt besøk ved mottak nr. 2 fikk jeg anledningen til å være med de ansatte på det de kalte ”husbesøk”, eller ”tilsynsrunde”. Som nevnt i kapittel 2.6.1 innebærer det at de ansatte drar på besøk hjem til beboerne, for å sjekke hvordan det står til med boerne, se om de mangler noe, eller for å fange opp eventuelle problemer.

Ved det første besøket ble jeg nesten overveldet av hvor hyggelige beboerne var. De delte ut tøfler til oss, tok oss i hendene og tilbød oss mat. Deretter viste de oss rundt i boligen, og påpekte hvor godt de hadde vasket, både i vinduskarmer og vegger i gangområdet. På kjøkkenet åpnet de kjøleskapet for å vise at de hadde handlet inn mat og at alt var i skjønneste orden. De andre besøkene foregikk på samme måte. Vi ble tilbudt mat og drikke og de viste oss hva de hadde gjort av husarbeid. Som tidligere nevnt (se kapittel 2.6.1), er det usikkert om dette var et resultat av at jeg var med, eller noe som forekommer ved alle ”husbesøk”. Likevel var beboerne opptatt av å vise de ansatte hva de hadde gjort. I forbindelse med diskusjonen over, kan denne ”besøksrunden” forstås som en type overvåkning eller kontrollmekanisme. Samtidig kan det være en dobbelthet her, nemlig at de ansatte utfører både omsorg og kontroll. I Sollunds (1994) essay *Asylmottak som total*

institusjon drøfter hun skillet mellom de ansatte og asylsøkerne. Hun skriver at de ansatte i totale institusjoner, og ansatte i mottak, har en dobbel funksjon som hjelper og kontrollør, da de både skal hjelpe og sørge for at beboerne følger mottakets regler (s. 18). Sålde kan ”husbesøk” forstås som omsorg i den forstand at de ansatte ønsker å hjelpe beboerne hvis det har oppstått problemer. Til tross for dette kan de ansattes ”husbesøk”, og det at de inspiserer beboernes boliger, oppleves som en ”overvåkning” av de mest intime detaljer i beboernes hverdag.

Beboerne befinner seg i en unntakstilstand, og de er konstant bekymret for om de får innvilget opphold eller ikke. Atferden vi ble møtt med kan dermed også være et tegn på at de ønsker å vise god figur, nettopp for å få opphold. En ansatt ved mottaket fortalte meg at beboerne er veldig usikre på de ansattes og UDIs roller, og at de ikke alltid forstår forskjellene mellom rollene. Dette kan være med på å forsterke antakelsen om at beboerne gjør alt de kan for å imponere de ansatte, eller fremstå som gode ”klienter”. Det kan dermed være bundet en frykt til disse besøkene, ved at ”fremmede” skal komme inn og inspiserer. Som Kawa forteller, kan de bli kastet ut av systemet om de ikke følger reglene. Ifølge Foucault (1999) er grunntanken i panoptikon at vår atferd blir påvirket av kunnskapen om at vi er synlige. Forstått slik, kommer det panoptiske skjema her til syne ved at myndighetene og mottaket har opplysninger om beboerne, og at beboerne følger UDIs og mottakets regler i håp om å få innvilget opphold. Saleen forteller:

Jeg tror det er mer trygt i mottak nå enn før. Fordi menneskene har begynt å forstå at det ikke lønner seg å gjøre dumme ting, eller å oppføre seg dårlig. Du må oppføre deg for å få søknaden om asyl godkjent, og for å få bli. (Saleen).

I lys av denne diskusjonen, kan beboernes atferd dreie seg om en reell frykt for ikke å få innvilget opphold. Samtidig kan det være snakk om en mer eller mindre bevisst strategi fra beboernes side, ved å opptre som flinke beboere eller klienter, nettopp for å få innvilget opphold.

3.4 Oppsummerende

Det fremkommer at informantene først og fremst forbinder trygghet med det å være i fysisk sikkerhet. Ved ankomst til asylmottaket, kan de dermed oppleve en befrielse fra en utrygg tilværelse de har flyktet fra. Likevel vil bakgrunn og forventninger ha en påvirkning, og informantenes forståelser av trygghet kan, som nevnt, illustreres langs to hovedlinjer: Informantene med små eller ingen forventninger kan oppleve en større grad av trygghet,

nettopp fordi kravet til hva som skal til for at noe oppleves som trygt blir redusert. Derimot kan de med høye forventninger oppleve et statusfall, som igjen kan skape mer utrygghet i situasjonen de befinner seg i. Samtidig har alle opplevd et bytte av sosiale og kulturelle felt, og til tross for at de føler seg fysisk trygge kan kombinasjonen av ukjent kultur og språk, og det at de har mistet blant annet jobb og sosiale nettverk, oppleves som svært vanskelig og utrygt.

Asylmottakets rammer og omstendigheter har blitt drøftet, og et generelt funn er skillet mellom informantene som har fått opphold, og dem som venter på svar eller har fått avslag. Informantene med innvilget opphold viser generelt større optimisme og klarer i større grad å se for seg en fremtid i Norge, enn dem som fortsatt venter på svar fra UDI eller UNE. Det betyr imidlertid ikke at de opplever mer trygghet. Samtidig som oppholdstillatelse betyr at man kan begynne å planlegge fremtiden i Norge, representerer den også starten på et nytt liv, som for mange kan bringe med seg nye usikkerhetsmomenter. Lang ventetid er noe informantene har til felles, og det at informantene har vanskeligheter med å planlegge og å se for seg en fremtid, kan rokke ved deres følelse av trygghet i dagliglivet (Giddens, 1996: Brekke, 2001). Beboernes mangel på kontroll og innflytelse, kommer direkte til syne idet halvparten av informantene, uten særlig forvarsel, skulle flyttes til et nytt mottak, som konsekvens av at daværende mottak måtte avvikles. Det å nok en gang måtte bryte opp, og flytte til det ukjente, opplevdes som utrygt for samtlige av informantene. I lys av Benthams (1748-1832) *Panopticon*, kan det å føle seg kontrollert oppleves som svært utrygt i seg selv, og i forbindelse med de ansattes ”tilsynsrunde”, fremkommer det at beboernes atferd kan påvirkes av kunnskapen om at de er synlige.

4 Fellesskap og tilhørighet i mottaket

I dette kapitlet vil jeg ta for meg beboerne som del av et fellesskap og deres tilhørigheter innad i mottaket. Mottaksbeboere er mennesker fra hele verden med forskjellige kulturer, språk, bakgrunner og erfaringer. Dette kan gjøre samhandlingen mellom beboerne vanskelig, og noen vil unngå andre beboere fordi de tilhører en annen religion, eller har ulike interesser. Samtidig kan det å være sammen med andre mennesker i en lignende livssituasjon som en selv være en ressurs, ved at man kan finne fellesskap og trøst i hverandre.

I kapittel 4.1 vil jeg drøfte hvilke betydninger tilhørighet har for opplevelsen av trygghet. Dette fordi familietilhørighet er en faktor som i stor grad ble vektlagt i intervjuene. Til tross for at det er et skille mellom beboere med familie i mottaket og de som er enslige, fremkommer det at de enslige finner tilhørighet på andre måter. I kapittel 4.2 vil jeg fokusere på mottakets fysiske utforming, da det ser ut til at det er noe som må ses i sammenheng med hvorvidt man er enslig eller har familie i mottaket. På spørsmål om informantene føler seg trygge ovenfor andre beboere, gir informantene varierende svar. De fleste gir uttrykk for at det å bo med ulike nasjonaliteter er positivt, likevel er det noen av informantene som hevder at det er direkte farlig.

4.1 Tilhørighet

Vi lever og utvikler oss i sosiale og kulturelle fellesskap og blir påvirket av sosiale og kulturelle normer hele livet. Disse fellesskapene utgjør våre forankringspunkter. Ved forfølgelse eller menneskerettighetsovergrep kan man oppleve brudd i disse forankringene, som kan ha store konsekvenser for stabiliteten og tryggheten til den enkelte (Varvin, 2003: 89). Samtidig er sosiale relasjoner og tilknytning viktig for menneskers tilværelse og livssituasjon (Schiefløe, 2011:351), og deltakelse i sosiale nettverk bidrar til tilfredsstillelse av grunnleggende sosiale behov, som anerkjennelse, trygghet og fellesskap (Schiefløe, 2011:376).

Schiefløe (2011) hevder at fellesskap og tilhørighet er sentrale behov, og at de operer på flere nivåer. På mikronivået står familien sentralt, men vennskap spiller også en viktig rolle. På meso- og makronivået står både arbeidslivet, lokalsamfunnet og nasjonen sentralt (Schiefløe,

2011:333). Fellesskap og tilhørighet fremheves som grunnleggende faktorer i det sosiale livet, og en følelse av tilhørighet, enten om det er familie, mottaksansatte eller andre beboere, kan ha en påvirkning på informantenes opplevelse av trygghet.

4.1.1 Familietilhørighet

Basert på informantenes fortellinger er det tydelige forskjeller mellom informantene som har familie i mottaket og dem som er enslige. I det følgende vil jeg fokusere på informantene som har familie i mottaket.

Informantene med familie forteller at de er trygge fordi de er sammen med familien sin, og uttrykker en bekymring for dem som er enslige i mottaket. På spørsmål om hva som skal til for at hun føler seg trygg, svarer Saleen:

Å være med familien min. Å være nær dem. Bare det. Jeg trenger ikke noe mer, kun være i nærheten av min familie og mine kjære. (Saleen).

Som Saleen, forteller Tamara at familien representerer trygghet:

Jeg føler meg trygg og lykkelig fordi jeg er sammen med min mann og alle barna mine. Noen ganger tenker jeg på min mor og far som fortsatt er i Syria, men jeg vet at min familie er trygg her i Norge, og det er viktig for meg. Men andre familier, kvinner som kommer hit alene, uten mann, jeg synes det er veldig trist. Kan ikke være lett for dem. (Tamara).

Dette er svar som gjengår hos de andre informantene som også har familie i mottaket. Likevel er det verdt å merke seg at informantene med familie hovedsakelig består av kvinner, med unntak av en mannlig informant, Ehab. I motsetning til kvinnene som fremhever familien som trygghetsskapende, vektlegger Ehab i større grad den fysiske tryggheten og den generelle sikkerheten han opplever (se kapittel 3.1). Selv om Ehab ikke eksplisitt uttrykker at familien gir ham trygghet, kan det likevel tenkes at familien bidrar til å skape trygghet, i og med at familie representerer en faktisk tilhørighet. At familien representerer en faktisk tilhørighet kan være en naturlig forklaring på at de kvinnelige informantene vektlegger familien som trygghetsskapende. Familien symboliserer blodsband, og innebærer noe nært og kjent fra fortiden. En familie vil dele felles historie og ha felles forankringspunkter, som gjør at de forstår hverandre bedre og kan relatere seg til hverandres erfaringer.

Haci Akman (1995:127) hevder at familien er sentrum i individets sosiale, emosjonelle og økonomiske tilhørighet, og at familien er identitetens viktigste referansepunkt. I og med at informantene har flyktet fra sine sosiale og kulturelle fellesskap, kan man derfor anta at de

opplever en ubalanse i seg selv og omgivelsene (Schiefløe, 2011). Dersom dette er tilfellet, kan det tenkes at de med familie i mottaket, opplever ”hjemmesfæren” som en trygg arena i en ellers usikker og ukjent tilværelse.

I hjemlandet hadde alle informantene en etablert identitet gjennom arbeid, utdanning og sosial status. Arbeid og utdanning er med på å forme oss som personer, og et problem for mange flyktninger er at de ved ankomst til et nytt land mister den identiteten de hadde i hjemlandet (Lundberg, 1989; Sollund; 1996). Asylprosessen tildeler den enkelte den objektive statusen ”asylsøker”, som innebærer en gitt posisjon i asylsituasjonen og samfunnet for øvrig. Goffman (1967) beskriver dette som en *rolleberøvelse*, noe mennesker kan oppleve når de bli institusjonalisert. Rollen som ”asylsøker” eller ”mottaksbeboer” overskygger dermed andre roller (Sollund, 1994; Berg, 2012). Således kan det tenkes at de beboerne som har familien sin i mottaket kanskje har en større sjanse for å bevare sine gamle roller, i form av å være kone eller mor, ektemann eller far, bror eller søster. Informantene med familie, særlig kvinnene, vektlegger betydningen av å ha ansvar for barna, og i samtalene om informantenes hverdag forteller de med familie at dagligdagse krav som å organisere en husholdning skaper vaner og rutiner. Vaner og rutiner kan, som nevnt, skape ontologisk trygghet (Giddens, 1996). Når man er enslig derimot, har man ikke noen betydningsfulle andre rundt seg, og det blir vanskeligere å holde på de rollene de hadde i hjemlandet. Kanskje har de ikke samme muligheten til å gå inn i en rolle som gir bekreftelse og vekker gjenkjenning hos andre (Varvin, 2003:176). Det kan også fremstå som vanskeligere å skape rutiner i hverdagen når de kun har seg selv å tenke på.

Til tross for at familiemedlemmer kjenner en godt, er det likevel andre sider eller roller ved en person et familiemedlem ikke kan se, og dermed ikke kan bekrefte. Samtidig kan andre roller for dem uten familie i mottaket, veie opp for tapet av familierollen. Felles verdier og interesser er faktorer som kan skape tilhørighet (se kapittel 1.4.3). En familie vil mest sannsynlig ha samme kultur, religionssyn og språk, som kan skape et verdifelleskap og således bidra til en tilhørighetsfølelse (Hoëm, 2010). Samtidig er kultur, religion og språk noe man har til felles med mange andre. Slik kan informantene som er enslige skape verdifelleskap utenfor familien. På samme måte som verdier kan virke samlende, kan interesser skape et fellesskap (Hoëm, 2010), gjennom for eksempel trening og matlaging, og således kan de gå inn i ulike sosiale roller som andre gjenkjenner og bekrefter.

4.1.2 De ensliges relasjoner i mottaket

Som en forlengelse av diskusjonen over, forteller Milana, som er enslig kvinne med barn i mottaket:

Jeg hadde vært mer trygg hvis hele familien min hadde vært her. Nå lever jeg halvveis. Jeg er ikke komplett. (Milana).

Milana underbygger den antakelsen om at familier i mottak opplever mer trygghet. Som det fremgår av diskusjonen over, representerer familien et blodsband, den faktiske tilhørighet. At Milanas datter er igjen i Syria, medfører naturligvis utrygghet (se kapittel 3.1). Morsrollen vil sannsynligvis være spesielt viktig når barna er små og mer avhengige av sine foreldre, og det at hennes datter befinner seg i Syria, hvor konflikten fortsatt pågår, uten sin mor tilstede, kan antakeligvis forårsake skyldfølelse hos Milana. Som tidligere nevnt er Milanas fortid og situasjon spesiell, da hun satt fengslet i Syria før hun kom til Norge. Av den grunn har hun ikke lov til å dra tilbake til Syria, og hun forteller at hun føler seg dårlig fordi hun forlot sin datter. Således ligger det mer til grunn for Milanas utrygghet.

Til tross for at Milana lever ”halvveis” finner hun trygghet hos de ansatte. På spørsmål om hva som bidrar til å skape trygghet i mottaket, svarer Milana: ”menneskene som jobber her”. Hun forteller om snille og gode ansatte som bruker mye tid på henne og sønnen, gjennom alt fra matlaging til kinobesøk. Måten Milana forteller om de ansatte på, gir inntrykk av at de har et veldig nært og godt forhold, og det kan dermed tenkes at hun opplever en tilhørighet til de ansatte.

Som Milana, uttrykker samtlige av informantene at de liker de ansatte ved mottakene, og at de gjør en god jobb. Også her er det et skille mellom de enslige og de med familie. Flere av de enslige forteller at de besøker administrasjonsbygningen hver dag, opp til flere ganger daglig enten for å se om de har fått post, eller for å møte de ansatte og andre beboere. Administrasjonsbygningen i begge mottakene består av kontorer, resepsjon og et oppholdsrom med kjøkken. Administrasjonsbygningen kan slik ses på som ”hjertet i mottaket”, i senter og i overført betydning, der de sosiale møtene finner sted. I intervjuene fikk jeg inntrykk av at flere av de enslige hjelper til i mottaket. Afsar forteller at han lager kaffe til de andre beboerne og de ansatte, og Kawa hjelper en av de ansatte med småoppgaver tilknyttet mottaket. På min besøksdag på mottak nr. 2 var det en beboer som lagde bacalao og serverte meg og de ansatte. Hvorfor vil de hjelpe? I *Gaven* (1995) analyserer Marcel Mauss ulike samfunn og gaveutveksling i dem, og finner tre grunnleggende plikter som følger med

gaven: plikten til å gi, plikten til å ta i mot og plikten til å gjengjelde gaven. Slik symboliserer gaven en sosial relasjon og varige bånd mellom giver og mottaker, med de forpliktelser som følger med. I sin studie *Kvinneliv i eksil* (1996) benytter Sollund seg av Marcel Mauss' analyse av gaven som fenomen, for å drøfte sosialhjelp. Hun hevder at sosialhjelpen kan oppleves som en gave og bærer gavens kjennetegn ved at flyktningekvinnene opplever en forpliktelse til å gjengjelde.

Mauss' essay om gaven har således blitt brukt tilsvarende før, og i lys av dette, kan det tenkes at mottaksbeboerne hjelper til i mottaket fordi de føler en forpliktelse overfor de ansatte, og at de ønsker å gi noe tilbake. Samtidig kan beboernes "gaver" i form av hjelp i mottaket, forstås i retning av at de ønsker å få noe tilbake. Gavene sirkulerer, under forutsetning av vissheten om at de blir tilbakebetalt (Mauss, 1995:75). Informantene forteller at de finner mye glede i det sosiale samværet som utspiller seg i administrasjonsbygningen, og dermed kan det tenkes at beboerne hjelper til i mottaket, i bytte med sosialitet. Således oppstår det en sosial relasjon mellom beboerne og de ansatte, som både kan øke gavens forpliktelser, samt bidra til beboernes tilhørighetsfølelse i mottaket. Samtidig kan denne "relasjonen" også være et resultat av det kontraktmessige som ligger i gaven, heller enn at det er oppriktige relasjoner. De ansattes "sosialitet" kan være en del av jobben, og således går ikke relasjonen utover rollene som mottaksbeboere og ansatte.

I Armins fortelling, kommer gavebytte til syne på denne måten:

For et par dager siden spurte jeg sjefen om de trenger hjelp her i mottaket, om det var noe jeg kunne hjelpe med. Han sa ok, og jeg ryddet og vasket rundt hele mottaket, plukket røyk og så videre. For jobben jeg gjorde, ga de meg et svømmekort som jeg kan bruke i svømmehallen. Da sa jeg at jeg ikke trengte det, fordi.. jeg ville bare hjelpe til. (Armin).

Hvis man mottar en gave, er man på mange måter pliktig til å gi noe tilbake (Mauss, 1995). De ansatte ga Armin et svømmekort som takk for hjelpen, men av måten Armin fortalte om hendelsen, opplevde jeg at han ikke ønsket svømmekortet. Kanskje hadde Armin andre grunner for å hjelpe til? Kanskje følte han et ansvar for å rydde opp i "eget hjem", eller at han skyldte de ansatte noe? Samtidig, på bakgrunn av det som ble diskutert i kapittel 3.3.3, om at beboerne kan opptre som "flinke" beboere for å få innvilget opphold, kan det også tenkes at han hjalp sjefen, i håp om at det skulle gagne hans asylprosess. Armins potensielle tanker om at det å hjelpe kan gagne hans asylsak, ville imidlertid innebære en feilaktig oppfatning. Som drøftet tidligere, kan det hende at beboerne ikke alltid forstår forskjellen mellom de ansattes og UDIs roller, som kan bidra til beboerne gjør alt de kan for å imponere de ansatte.

4.1.3 Verdi- og interessefellesskap

I tillegg til samvær med de ansatte, forteller de enslige om vennskap til de andre beboerne. Selv om informantene med familie også har venner/bekjente blant beboerne, er det likevel familien de tilbringer mest tid med.

Milana, som er enslig i mottaket, forteller at hun blant annet lager mat og strikker med de andre kvinnene i mottaket. For mottaksbeboere kan det å ha samme interesse, som matlaging og strikking, som Milana forteller om, skape meningsfulle relasjoner, og kan således oppleves som et slags fellesskap eller en tilhørighet med beboerne hun omgås med (Hoëm, 2010).

Som Milana, forteller de mannlige informantene som er enslige om savnet etter familien i hjemlandet. Bashir forklarer den utryggheten han opplever med at hans kone og barn lever i et konfliktfylt område. De enslige har således dette til felles, de kjenner på savnet etter familien som er igjen i hjemlandet, og de vanskelighetene det medfører. I den forbindelse forteller flere om vennskap med andre mottaksbeboere, og kanskje kan disse vennskapene oppleves som et fellesskap i og med at de har felles skjebne og felles sorg. Mottaksbeboere deler én felles interesse, nemlig å få innvilget opphold i Norge. De har alle flyktet fra sine hjemland, og kan dermed relatere seg til hverandres situasjon. De som finner tilhørighet blant andre beboere, finner det både innenfor samme kultur og religion, men også på andre områder. Maher og Bashir er begge enslige, og forteller om vennskap i mottaket:

(...) jeg har fått venner her, fra samme land som meg. Og noen fra Palestina og Irak. Vi forstår hverandre. (Maher).

Maher finner tilhørighet hos andre beboere som snakker samme språk. Som tidligere nevnt, snakker Maher lite engelsk, og han forstår ikke norsk. Dermed blir det naturlig at han søker venner som snakker samme språk som ham. Bashir derimot, omgås med beboere fra andre kulturer:

Det er veldig positivt å bo med mennesker fra ulike land og kulturer. Fordi jeg blir motivert og jeg møter mange forskjellige mennesker med ulike kulturer og forskjellig språk. Jeg får masse erfaringer. Og i fremtiden, hvis jeg besøker deres land, vil jeg alltid ha venner der. Så jeg synes det er veldig positivt. (Bashir).

Og du har venner her? (Intervjuer).

Ja, mange forskjellige venner. Noen kommuniserer jeg sammen med via hendene, eller vi bruker Google Translate. Men det er faktisk veldig positivt med forskjellige mennesker, for å se deres kulturer. (Bashir).

Bashirs interesse for å lære om andres kulturer, kan således skape et interessefellesskap, som etableres over nasjonale, etniske og kulturelle grenser (Hoëm, 2010).

De enslige finner tilhørighet i mottaket, både hos mottaksansatte og hos andre beboere, som kan gjøre savnet etter familien litt lettere å leve med. Hvis familiene opplever mer trygghet enn de enslige (som flere av informantene ga uttrykk for), kan det dermed ikke bare forklares med tanke på tilhørighet. I intervjuene finner jeg imidlertid enda et skille mellom informantene med familie og de enslige, nemlig hvordan de bor. Mottakets fysiske utforming – om det er sentralisert eller desentralisert, vil, som vi skal se, også ha en påvirkning på informantenes opplevelse av trygghet. Dette vil jeg drøfte nærmere i det følgende.

4.2 Mottakenes fysiske utforming

Alle informantene som har bidratt i oppgaven bor under ulike forhold. De med familie bor i egne hus og leiligheter, et par av de enslige deler hus med fem-seks andre asylsøkere, mens flesteparten av de enslige informantene bor i et sentralisert bygg - en brakke hvor 80 enslig menn bor sammen⁶.

I kapittel 4.1.1 presenterte jeg et sitat fra Tamara, der hun uttrykker en bekymring for dem som er enslige i mottaket. Som Tamara, er det flere av informantene med familie i mottaket som deler denne bekymringen. Ikke bare fordi de mener familie gir mer trygghet, men også fordi de opplever at de får flere goder enn de enslige. Marla forteller:

Jeg syntes i begynnelsen at det var litt vanskelig å bo i mottak. Men når man er med familien så er det veldig fint. Du føler trygghet, du får leilighet og det du trenger. Men jeg tror ikke det er det samme for enslige. (Marla).

Marla utdyper:

⁶ Da jeg var med på ”tilsynsrunden” ved mottak nr 2, fikk jeg også besøke de enslige kvinnene ved mottaket, som bor sammen i et stort hus i sentrum. På grunn av språklige utfordringer fikk jeg ikke mulighet til å intervju noen av de enslige kvinnene. Dermed er flesteparten av de enslige informantene i studien menn, bortsett fra Milana, som er enslig kvinne med barn.

Jeg mener at nordmenn tenker mye på barn. Barn er nummer en i Norge, og det er veldig bra. (Marla).

Med denne beretningen kan man anta at Marla mener at det å ha familie og barn i mottaket kan være fordelaktig, i den forstand at de får egen bolig og det de måtte trenge til boligen. Samtidig kan måten hun forteller det på, vitne om at hun syntes det både er urettferdig overfor de enslige, men bra for hennes del, da hun har barn. Det kan også være at hun ikke ønsker å kritisere dette ved Norge, og at hun derfor forteller at det er veldig bra.

Samtlige av informantene med familie deler Marlas oppfattelse, bortsett fra Hadeel som ble presentert i kapittel 3.2.1. Hadeel er misfornøyd og føler seg utrygg til tross for at hun bor i egen bolig med familien. Etersom Hadeel er kone nummer to i familien, forteller hun at hun av den grunn ikke har noen rettigheter her i Norge. Hun opplever å få lite hjelp og mener at hun får mindre goder enn andre familier i mottaket, på grunn av sin situasjon. Til tross for dette, forteller samtlige av informantene, både de enslige og de med familier, at det å disponere egen bolig utenfor mottaksområdet blir ansett som det beste alternativet.

Jeg bor i en leilighet med sønnen min. Før delte jeg hus med andre familier, men jeg liker dette bedre, fordi det er den første leiligheten jeg og min sønn har alene. Det var ok å dele med de andre, fordi vi respekterer hverandre. Men noen ganger trenger man tid for seg selv. (Milana).

Som Milana, forteller samtlige av informantene at de trenger tid for seg selv, noe som kan være vanskelig å oppnå når man bor tett på andre mennesker. Ehab som nå bor i leilighet med familien sin, forteller at han bodde i et sentralisert mottak før han kom til dette mottaket, og beskriver livet sitt der som et militærliv, uten noe form for privatrom.

Utformingen til sentraliserte mottak kan, i enda større grad enn desentraliserte, sammenlignes med Goffmans totale institusjoner (1967). Alle aspekter ved tilværelsen avvikles på ett og samme sted, beboerne er underlagt en felles myndighet og samtidig er de henvist til å leve tett på ukjente mennesker i et påtvunget fellesskap (Goffman, 1967:13). Kawa, som bor i brakken for enslige menn, forteller at det å bo sammen med 80 menn fra forskjellige land, med forskjellige måter å tenke på, er ukomfortabelt. I tillegg forteller han om hygiene, eller mangel på sådan, og beskriver hvor ekkelt han syns det er å dele bad med 40 andre menn (brakkene hadde ett bad i hver etasje). Da jeg var på besøk i brakken, ble jeg svært overrasket over den dårlige standarden. Det oste av røyk i gangene, og det var flere uhyggelige ord og setninger skrevet med sprittusj på veggene, noe som kan vitne om at flere av beboerne er misfornøyd med botilbudet.

I motsetning til Kawas beskrivelse, forteller informantene som bor i egne boenheter at de er fornøyde med standarden på boligene. Tamara omtaler boligen som ”huset sitt”, og forteller at det har tre rom, kjøkken, kjellerbod og en hage hvor barna kan spille fotball. Huset ligger i høyden, og hun skryter av utsikten og spør om jeg vil komme på besøk for å se. Tamaras beskrivelser kan tyde på at hun anser boligen som sitt hjem, og at hun er stolt av å bo der. Under intervjuene ble jeg overrasket av hvor forskjellige beskrivelser informantene ga av sine bosteder, og som vi skal se, er det også store forskjeller i hvordan informantene opplever bosituasjonen, og hvorvidt de anser boligen som sitt hjem eller ikke.

4.2.1 Betydningen av hjem

For å undersøke hvordan informantene opplever sin situasjon i mottaket, stilte jeg spørsmål om de anså mottaket som et hjem. Av informantene som bor sentralisert eller deler hus med andre asylsøkere, var det ingen som anså mottaket som et hjem. Uttalelser som ”dette føles ikke som et hjem” og ”mottaket vil aldri bli et hjem” går igjen i deres fortellinger. Afsar, som bor i brakken forteller:

Dette er ikke et hjem. Før jeg kom hit bodde jeg i leilighet, og det var bra. Mye bedre enn her. Jeg hadde kjøkken og alt. Nå har jeg store problemer med å vaske, og det er skittent her. (Afsar).

Informantene som bor i egen bolig sammen med familien derimot, beskriver boligen som et hjem, dog et midlertidig hjem. Saleen forteller om sin leilighet:

(...) jeg er veldig fornøyd. Og det er mye bedre enn før, da måtte vi bo hele familien på ett rom. Det er helt forskjellig fra hvordan vi bor nå. Barna har sitt eget rom til å leke på, og jeg har plass og mulighet til å invitere venner på middag. (Saleen).

Saleen forteller videre at hun føler leiligheten hun bor i er et hjem, fordi hun kan leve et normalt liv med familien der, uten forstyrrelser. Intervjuet med Saleen ble gjennomført hjemme i leiligheten hennes, og leiligheten minnet mye om et ”vanlig” hjem. Hun hadde gjort mye for å sette sitt personlige preg på leiligheten, med fine møbler og blomster i vinduskarmene. Selv om hun her og nå føler at leiligheten er et hjem for henne og familien, forteller hun at hun ikke kommer bort ifra tankene om at det kun er midlertidig. Som tidligere nevnt venter Saleen fortsatt på svar om hun får opphold eller ikke, og hun vet dermed ikke hva som venter henne i fremtiden. Hilje van der Horst (2004) har utført en studie om

asylmottak i Nederland, hvor hun diskuterer ulike diskurser og perspektiver på det å bo i asylmottak, og argumenterer for at ”betydningen av hjem” er relevant i asylmottak. Hun hevder at beboere vil lete etter måter å lage et hjem på, spesielt de som venter lenge. I tråd med dette, finner Fozdar og Hartley (2014) i sin studie *Housing and the Creation of Home for Refugees in Western Australia*, at etablering av et hjem er en del av å reetablere en følelse av ontologisk trygghet. Studien omhandler bosetting av flyktninger, men den kan likevel være relevant i forbindelse med diskusjon av trygghet i mottak.

Opplevelsen av hjemløshet, konkretisert i tap av hjemmet, er noe som er felles for flyktninger. Hjemmet er først og fremst et sted knyttet til minner om både gleder og tristhet, og det har vært bestemmende og definerende for ens utvikling og personlighet. Hjemmet inneholder vår historie på godt og vondt, og dermed preger det hjemlige også den indre verden (Varvin, 2012:55-56). Således kan etablering av et hjem bidra til å frembringe en følelse av ontologisk trygghet. Antakeligvis vil det være lettere å etablere et hjem, og oppnå normalitet for dem som har egen bolig, enn for dem som bor på et rom i en brakke. I utsagnet over, forteller Afsar at han ikke har eget kjøkken, og at det er skittent i brakken, noe som ikke minner mye om et hjem. Til motsetning forteller Saleen at hun har mulighet til å invitere venner over på middag, noe Afsar og de andre informantene i brakken ikke har mulighet til.

På bakgrunn av det jeg observerte på ”tilsynsrunden”, hadde familiene som bor alene gjort en innsats for å gjøre det hjemmekoselig og personlig i sine boliger. Informantene som delte rom med andre derimot, hadde det svært enkelt og upersonlig. De hadde heller ikke mange mulighetene for å skape et hjem, da det ikke var rom for mer enn en køyeseng og en kommode. I tråd med informantenes uttalelser, kan hvordan de bor også være et symbol på tilhørighet. Dette gjelder ikke bare tilhørighet til dem man bor sammen med, men også en tilhørighet til samfunnet for øvrig. Å bo i en ”vanlig” bolig vil kunne gi mer tilhørighet til samfunnet, i den forstand at man er mer lik de andre, enn om man bor på et rom i et sentralisert bygg.

Til motsetning hevder Hauge mfl. (2015:24) at desentraliserte boliger kan skille seg for mye ut i negativ retning, som kan symbolisere ekskludering og gruppens lave status i samfunnet. Etter å ha besøkt flere av informantenes boenheter, vil jeg tørre å påstå at standarden i boligene er under det som er normalt for befolkningen for øvrig i Norge. Hva som kjennetegner norsk boligstandard kan være vanskelig å definere, men det finnes statistikk på

området som kan gi et bilde av hva som kjennetegner dagens norske boliger (Hauge, mfl., 2015). Statistikken er begrenset til målbare faktorer som, boligtype, boligareal, omfang av fukt/råte og lignende. Ifølge levekårsundersøkelsen (SSB, 2015a) bor rundt 60 prosent av nordmenn i enebolig, og i undersøkelsen oppgir kun syv prosent av befolkningen at de bor trangt, og syv prosent oppgir at de bor i bolig med fukt/og eller råte.

I forbindelse med "tilsynsrunden" jeg var med på, var flere av boligene små med tanke på hvor mange som bodde sammen, og de ansatte informerte meg om at de hadde problemer med fukt/og eller råte i flere av boenhetene. Likevel later ikke dette til å være et problem for denne studiens informanter⁷, som uttrykker stor grad av tilfredshet. På spørsmål om hva informantene som bor i egne boenheter synes om sin bolig sammenlignet med andre boliger i nabolaget, svarer Milana: "Det er bra. Det er det første huset vi har fått for oss selv, og det er viktigst". Milanas beretning er lik flere av informantenes fortellinger, og denne studien viser at det å bo alene, først og fremst, er viktigere enn hvordan boligen ser ut. Dermed kan det tenkes at det Hauge mfl., (2015) finner i sin studie, at beboere i desentraliserte boliger kan oppleve å bli ekskludert fra samfunnet, ikke er gjeldene for denne studiens informanter, da det virker som at standarden på boligene ikke har like stor betydning som det å ha noe for seg selv. Studien *Bokvalitet på norske asylmottak* (2015) er først og fremst basert på kvalitative casestudier med ansatte og ledere på mottak, og ekspertintervjuer med personer i overordnede instanser og kommuner (Hauge, mfl., 2015). Til motsetning er denne studien kun basert på beboernes perspektiver, og kan derfor være en forklaring på ulike opplevelser.

4.2.2 Potensielle verdi- og interessekonflikter

Tidligere forskning viser at trusler og voldshendelser er en realitet i norske mottak (Nøttestad, 2008), og at den fysiske utformingen av mottaket har en innvirkning på konfliktnivået (Hauge mfl., 2015). I tillegg viser studier at kvinner føler seg utrygge, både i forhold til vold i nære relasjoner og knyttet til bruk av fellesarealer hvor menn har tilgang (Skogøy, 2008; Andrews, mfl., 2014). Av den grunn hadde jeg antakelser om at informantene, særlig kvinnene, ville fortelle at de var utrygge og redde for mulige konflikter eller voldshendelser.

Til min overraskelse var ikke vold og andre uønskede hendelser et fremtredende tema blant mine informanter. Generelt forteller de om lite konflikter blant beboerne, og på spørsmålene

⁷ Her er det kun snakk om de informantene som bor i egne boenheter.

som omhandler vold og konflikter, svarer de fleste at de verken har sett eller opplevd uønskede hendelser i form av vold eller trusler. Utvalget mitt vil antakeligvis ha en betydning, og som vist, er flesteparten av kvinnene gift og bor med familien sin i egne boenheter (jfr. fotnote 4). De kvinnelige informantene ga uttrykk for at de oppholdt seg mest ”hjemme” i boligen, fremfor å benytte seg av fellesarealer tilknyttet mottaket. Samtidig, som jeg kommer tilbake til i kapittel 6, foreller kvinnene med familie at de føler seg trygge fordi mannen beskytter dem. Milana, som er eneste enslige kvinnen i utvalget, forteller at hun er redd for å oppleve vold fra de andre beboerne. Hun uttrykker ikke frykt knyttet direkte opp mot andre beboere, men med hennes bakgrunn og historie tatt i betraktning, er det naturlig å tenke seg til at frykten for at noe potensielt kan oppstå er nok til å gjøre henne utrygg.

Blant mennene er det mer sprikende svar. De fleste sier at de ikke er redde, eller føler seg utrygge med tanke på vold og andre konflikter. Ved mottak nr. 2, er det, til tross for få konflikter, et par av de mannlige informantene som forteller at de føler seg utrygge der de bor, og at de er redde for hva som *kan* skje. Dette er unge enslige menn som bor i brakken, som beskrevet tidligere. Kawa og Armin forteller om mangel på tilhørighet med de andre beboerne, og legger vekt på blant annet kulturelle forskjeller. Kawa forteller:

Når du bor i en bygning med 80 mennesker, tilbringer 24 timer i samme bygning, det er farlig. Det er som en bombe. Det er en bombe. Du vet ikke når den kommer til å [reiser armene i været og sier poof]. Ja, det er et problem. På grunn av mange nasjonaliteter. Afghanistan, Somalia, Syria, Irak, Iran, Eritrea, Etiopia. (Kawa).

Ulike nasjonaliteter innebærer ulike menneskesyn, verdier og religiøse tilhørigheter, som potensielt kan utgjøre mulige verdi- og interessekonflikter (Hoëm, 2010). Sålendes kan kulturforskjeller være en medvirkende faktor til kommunikasjonsproblemer, misforståelser og konflikter (Eriksen og Sajjad, 2015:46). Det er få som er fortrolig med hverandres bakgrunn og kultur, og dermed beveger man seg i ukjent terreng med ukjente ”koder” (Varvin, 2003:175). Kawa forteller at det fort kan oppstå misforståelser, og dermed føler han seg utrygg for hva som potensielt *kan* skje:

Noen ganger ser jeg noen som er sinte, det ser ut som de bare vil lage bråk liksom. Slike mennesker kan ikke kontrollere seg selv, fordi noen av dem har en fæl bakgrunn eller noe. Noen av dem blir gjerne på grunn av lang ventetid også. Når du bor på et lite sted med så mange mennesker kan du ikke alltid stole på alle sammen. Hvis jeg gjør en feil, hvis jeg går ut i gangen og sier noe, kanskje en hører det og ikke liker det, og han kommer for å angripe meg. (Kawa).

Kawas beretning belyser hvor komplisert det kan være å bo tett på andre mennesker, og at kulturforskjeller alene ikke kan forklare konflikter i asylmottak. I sin studie *Asylmottak som total institusjon* (1994) drøfter Sollund konflikter blant mottaksbeboere. Hun hevder at konflikter også kan fremprovoseres på bakgrunn av den totale institusjons karakter i seg selv. Det at asylsøkerne bor trangt, har lite rom for privatliv, samt at de befinner seg i en uviss situasjon, kan utgjøre grobunn for kulturkonflikter (Sollund, 1994:25). I tillegg er det flere som har plager som depresjon, angst og søvnproblemer, som videre kan forsterke eller skape muligheter for spenninger og konflikter innad i asylmottaket (Varvin, 2003). Kawa presiserer videre at utryggheten kun melder seg når han befinner seg inne i mottaket (brakken) og ikke utenfor. Antakeligvis vil kombinasjonen av det å bo trangt med ukjente mennesker, som i tillegg gjennomgår plager av ulik karakter, gjøre at Kawa føler seg redd for potensielle konflikter.

Som tidligere nevnt, viser flere studier at konfliktnivå mellom beboere påvirkes av trangboddhet, og at det er en tydelig tendens til at mindre dobbeltrom øker konfliktnivået (Hauge mfl.,2015; Strumse mfl., 2016). Armin er tydelig opprørt over å bo på dobbeltrom, han forteller:

For to dager siden var det fem personer inne på rommet hos naboen min til klokken fem på morgenen. De ler og ler, og åpner døra med musikk. Hadde det vært fredag, ikke noe problem. Hadde det han kommet til meg, kamerat please, hadde det ikke vært noe problem. (Armin).

Det å bli frustrert over folk som spiller musikk hele natta er neppe kulturavhenging, men handler i større grad om manglende hensyn. Mennene i naborommet ler og hører på høy musikk, som går på bekostning av Armins søvn. Det Armin forteller, kan forstås i lys av interessekonflikter, der ulike interesser kan skape potensielle konflikter (Hoëm 2010). I dette tilfelle reagerte ikke Armin synlig, men valgte å overse det. Et annet spørsmål som reiser seg, er hvorfor beboerne ikke tar større hensyn til hverandre, i og med at de bor så tett som de gjør. En grunn kan være at de, som nevnt tidligere, opplever tiden i mottaket som midlertidig, og dermed tenker de ikke på mulige konsekvenser av sine handlinger. Samtidig kan pre-asylfasen, som mange gjennomgår, utløse bitterhet og hat (Varvin og Dahl, 1997), som igjen kan føre til manglende respekt og hensyn til dem som er rundt.

Afsar derimot, har ingen vanskeligheter med de andre beboerne, men han opplever vanskeligheter knyttet til religion. Religion som verdi kan skape tilhørighet, på samme måte som det kan skape konflikter (se kapittel 1.4.4). Afsar flyktet fra Iran fordi han ikke deler samme religiøse syn som sin familie, sine venner og medarbeidere. Han bekjenner seg ikke til religion, og er samtidig klar over at de aller fleste som bor i mottaket, ikke deler samme syn som han. Prieur (2004:136) hevder at religion, for mange muslimer, er en sterk kilde til tilhørighet. For å unngå å bli utstøtt av de andre ved mottaket, og for å unngå potensielle verdikonflikter, velger Afsar å holde den siden av sin identitet skjult for de andre beboerne:

Jeg har ikke religion, jeg tenker at religion skaper problemer for mennesker. Jeg kan ikke snakke med de andre flyktningene om mine tanker, fordi alle her har religion. Islam og ja, du vet. Jeg liker alle her, og vil være venner med dem, men jeg forteller ikke om mine tanker. Hadde jeg fortalt om mine tanker og problemer hadde jeg ikke følt meg trygg. (Afsar).

I boken *Vårt rollespill til daglig* (1992), originalens tittel: *The Presentation of Self in Everyday Life* (1959), som omhandler sosialt liv utspilt som roller på en teaterscene, fokuserer Goffman på mennesker som går inn og ut av ulike roller i takt med en endrende kontekst. Goffman hevder at mennesker viser deler av sin identitet og holder andre deler for seg selv, ut i fra hvem de er med. En person som kommer sammen med andre, vil handle målrettet for å gi de andre det inntrykk som det er i hans interesse å formidle (Goffman, 1992:13). Afsar ønsker å opprettholde ro i mottaket, slik at samspill kan finne sted, og han ønsker å bli behandlet for den han er, til tross for ulikt syn på religion. For å opprettholde trygghet i sin situasjon, og for å unngå mulige konflikter, forteller Afsar at han går inn i rollen som venn eller ”bror” med de andre beboerne: ”Alle her er mine venner. Når jeg møter en beboer, sier jeg; hei bror, går det bra?”. Dette gjør han ved å prate om hverdagslige ting, og ved å unngå å prate om religion og sine tanker. I intervjuet forteller han blant annet at han ikke kjenner mannen han bor på rom med, men han omtaler ham som venn. Hvilken betydning Afsar tillegger ”venn” eller ”bror”, kan diskuteres, men det kan tenkes at han forsøker å ha et ”overfladisk” vennskap med beboerne, basert på hverdagslige samtaler.

Afsar forteller videre at nordmenn er mer ”openminded”, når det kommer til religion. Han opplever at mange nordmenn er som ham, at de ikke bekjenner seg til religion, og han håper på å få flere norske venner. Til tross for at Afsar opplever nordmenn som mer ”openminded”, erfarer han samtidig at det er vanskelig å få seg norske venner, og han sitter med en følelse av at nordmenn er redde for flyktninger. Dette er imidlertid faktorer utenfor mottakets vegger, og vil drøftes ytterligere i det følgende kapitlet.

4.3 Oppsummerende

I dette kapitlet har jeg drøftet informantenes opplevelse av tilhørighet i mottaket, og hvordan tilhørighet kan skape trygghet. Der familien symboliserer en form for faktisk tilhørighet, finner de enslige beboerne tilhørighet eller fellesskap blant de ansatte og de andre beboerne. Noen finner tilhørighet med beboere innenfor samme kultur og religion, andre skaper fellesskap som etableres over nasjonale, etniske og kulturelle grenser (Hoëm, 2010). Det er i mottakets administrasjonsbygning de fleste sosiale møtene finner sted, og flere av informantene hjelper de ansatte med småoppgaver tilknyttet mottaket. I lys av *Gaven* (Mauss, 1995), kan beboernes hjelp forstås som bytte med sosialitet, og slik kan ”gaven” i form av hjelp, skape, opprettholde og sikre sosiale relasjoner mellom beboere og ansatte, som videre kan skape trygghet for de enslige beboerne.

Mottakenes fysiske utforming har blitt drøftet, og det fremkommer at informantene som bor i egne boliger opplever større grad av trygghet, da de har en større sjanse for å etablere et ”hjem”, som kan bidra til reetableringen av ontologisk trygghet. På bakgrunn av informantenes beretninger er ikke vold og konflikter et fremtredende problem i mottakene. Likevel er det et par av informantene som bor sentralisert som vektlegger kultur- og religionsforskjeller, og mangel på hensyn, som kan skape potensielle verdi- og interessekonflikter.

5 Faktorer utenfor mottaket

Som følge av flukten, har informantene opplevd å miste sosiale nettverk som blant annet venner, naboer og kollegaer. Hva skjer når de skal forsøke å etablere nye nettverk? Føler de seg velkomne i det norske samfunnet? Som jeg var inne på i kapittel 3.2.1 er det nødvendig å se på de omkostninger flukten medfører, blant annet ved skifte av språklig og kulturell kontekst. Dette kapitlet vil dermed omhandle faktorer utenfor mottaket, idet jeg skal undersøke informantenes møte med nordmenn og språkets betydning for informantenes opplevelse av trygghet.

5.1 Språk – en forutsetning for forståelse

I intervjuene vektlegger samtlige av informantene betydningen av det norske språket, og uttrykker at det er viktig for å bli kjent med nordmenn og for å på sikt kunne bli en del av det norske samfunnet. Sollund (2004:192) skriver at språket er en vesentlig del av det kulturelle uttrykket, og behersker man et fremmed lands språk godt, behersker man også en vesentlig del av de kulturelle kodene i landet. Selv om Norge har blitt mer sammensatt og flerkulturelt, må fortsatt minoritetsgrupper tilpasse seg majoriteten, da det er majoriteten som definerer de kulturelle rammene som er gjeldene (Eriksen og Sajjad, 2015:87).

Blant informantene er det store forskjeller med tanke på både engelsk- og norskkunnskaper. Informantene som mestrer norsk forteller at de har fått norske venner og relasjoner utenfor mottaket. Saleen jobber frivillig i en bruktbutikk i nærmiljøet, og har slik lært seg norsk og fått norske venner gjennom jobben. I forbindelse med bytte av sosialt og kulturelt felt, går Saleen gjennom en prosess der hun gradvis erverver ny sosial og kulturell kapital (Bourdieu, 1995) og hun fremhever at det å ha norske venner er trygghetsskapende:

Ja, jeg har norske venner. Når du bor i et land, som er fremmed for deg, og det er forskjellig fra det landet/livet du hadde før, da er det godt med venner som støtter deg, til å leve det livet, som sier at du er velkommen i deres liv. Det er godt å ha norske venner, og at de aksepterer meg. (Saleen).

Som Saleen, forteller informantene med norskkunnskaper og norske venner, at det er positivt i den forstand at de lærer seg mer om den norske kulturen. Språket gjør at de har lettere for å komme i kontakt med nordmenn, og samtlige mener at det er viktig for integreringen. Således kan det tenkes at informantene som behersker norsk opparbeider seg en bredere forståelse av

norsk kultur, og ved å snakke norsk kan de oppleve et språkfelleskap og en tilhørighet med medlemmer av majoritetsbefolkningen, som videre kan skape trygghet.

Uten kjennskap til det norske språket, derimot, vil man være avskåret fra meningsfull kommunikasjon med majoritetsbefolkningen, og i praksis være utestengt fra det ordinære sosiale livet (Schiefløe, 2011). I den forbindelse var det flere av informantene i denne studien som klagde over at de fikk norskopplæring for sent, først etter tre-fire måneder etter ankomst til mottaket. Samtidig, som vi har sett, kan ventetiden føre til manglende motivasjon for å lære norsk. Likevel hevder Varvin (2003:197) at selv den mest motiverte flykning kan streve med språkinnlæring, på grunn av traumer og vonde minner. Flere av informantene synes det norske språket et vanskelig å lære, og de som ikke mestrer språket foreller at mangel på språk gjør dem usikre. Maher forteller:

Jeg beklager, jeg vil virkelig hjelpe deg, men min engelsk er ikke bra. Jeg er trist og lei meg fordi jeg ikke forstår språket. Jeg forstår ikke norsk, og det er veldig vanskelig for meg. (Maher).

Som en konsekvens av utilstrekkelige engelsk- og norskkunnskaper, forteller Maher at han opplever å miste kontrollen. Da jeg intervjuet Maher, uttrykte han gang på gang frustrasjon over sin dårlige språkbeherskelse. Han misforsto flere av spørsmålene, og dermed ble intervjuet svært kort. Til tross for språkproblemer, valgte jeg å benytte meg av Mahers uttalelser, nettopp for å vise hvordan mangel på språk, kan være utrygghetsskapende, da språket er et grunnleggende verktøy for kommunikasjon og samhandling.

Selv om de færreste informantene i denne studien kan norsk, snakker de fleste engelsk. Det betyr at de kan gjøre seg forstått av nordmenn, og de vil således ikke være totalt utestengt fra det sosiale livet. Det er verdt å merke seg at studien ikke inkluderer de som verken kan uttrykke seg på norsk eller engelsk, og basert på intervjuet med Maher, er det en reell sjanse for at de vil oppleve større utrygghet.

5.2 Oppfatninger av nordmenns holdninger

Samhandling med nordmenn utenfor mottaket gir asylsøkere de første inntrykkene av hvordan nordmenn ser på dem (Valenta, 2012:126). Av intervjuene fremkom det svært sprikende oppfatninger av nordmenns holdninger til dem som asylsøkere. På den ene siden forteller noen av informantene at de aldri har merket noe negativitet fra nordmenn, mens andre forteller om nordmenn som ikke hilser og naboer som er svært reserverte, noe som

bryter sterkt med hva flere av informantene er vant med fra sine hjemland. På den andre siden er det noen som forteller at nordmenn er rasistiske, og at de føler seg uvelkomne. Et par av informantene tolker fiendtligheten dithen at nordmenn er redde for flyktninger og asylsøkere. Om dette stemmer, eller kan være basert på misforståelser, enten på grunn av dårlig kommunikasjon, eller fordi de blir engstelige og mistroiske av å ikke forstå, vil jeg drøfte i det følgende.

Afsar forteller:

Menneskene her er kanskje litt rasister. De tenker at alle flyktninger er farlige. Fordi jeg prøver å snakke med mennesker her, men de bare himler med øynene. (Afsar).

Her gir Afsar uttrykk for å bli utsatt for rasisme. Han tror det skyldes at nordmenn er redd for flyktninger og asylsøkere, noe som gjør han veldig trist, fordi han ønsker å bli kjent med nordmenn.

Afsar verken snakker eller forstår engelsk, men han er i full gang med å lære seg norsk. Det at han oppfatter nordmenn som rasistiske, kan forklares med hans manglende språkferdigheter, og dermed påvirke hans kommunikasjon og forståelse av ulike situasjoner. Ifølge Akman (1995) og Searle (1995) skapes en felles forståelse av virkeligheten gjennom samtalen, og dersom det som blir formidlet i en samtale feiltolkes av mottakeren, kan ikke den andres virkelighet ”leses”. I intervjuet med Afsar var det flere ganger jeg merket at han ikke forstod hva jeg mente. Selv om han har lært seg mange norske ord, kan det være vanskelig å forstå hele konteksten. At Afsar har svak språkbeherskelse på norsk, kan bety at han har mindre muligheter for å bli akseptert som fullverdig medlem i det norske samfunnet (Schiefløe, 2011:136), og at hans erfaringer dreier seg om noe annet enn rasisme.

Afsar forteller at han benytter dagene til å gå inn til sentrum for å prøve å komme i kontakt med nordmenn. Dette gjør han ved å gå bort til dem og forsøker å starte en samtale. Ifølge Afsar er reaksjonene han får å bli møtt med fiendtlige blikk og himlende øyne, før de går sin vei. Utover dette er det usikkert hvordan Afsar tilnærmer seg nordmenn, men ut ifra hva han forteller, kan det tenkes at hans tilnærming ikke er helt i tråd med de ”norske kulturelle koder”. Valenta (2012:126) har undersøkt asylsøkeres opplevelse av stigma i hverdagen, og referer til undersøkelser (Knudsen, 1984, 2005; Valenta, 2001, 2008) som antyder at tidlige samhandlinger og relasjoner kjennetegnes av manglende kunnskaper om norske samhandlingskoder, som i seg selv kan skape ubehag. Om Afsar har misforstått norske

”samhandlingskoder”, kan nordmenns ”blikk” skyldes at de er usikre på Afsars motiver for å søke kontakt.

Marla derimot, har bodd 12 år i Norge og snakker godt norsk. Hun har dermed en annen oppfatning av nordmenns holdninger:

Jeg har aldri opplevd rasisme her i Norge. Nordmenn er veldig snille. Men det kan hende at de som ikke forstår norsk opplever nordmenn som rasistiske, at de ikke vil hjelpe (...) at jeg snakker norsk er en fordel for meg. Uten språk kan du ikke vite hva nordmenn tenker om deg, og man kan oppleve at de er rasistiske uten at de er det. (Marla).

Fordi Marla snakker norsk og har oppholdt seg i Norge i flere år, har hun en bredere forståelse av norsk kultur og samhandlingskoder. Hun setter ord på det som diskuteres, nemlig at man på grunn av manglende forståelse, kan oppleve noe som rasistisk, uten at det er det.

Likevel er ikke språket den eneste faktoren som har innvirkning på informantenes oppfatninger av nordmenns holdninger. Armin snakker godt norsk, men opplever likevel at nordmenn er reserverte og uinteresserte i å bli kjent med ham. Hvilke forventninger man har, viser seg å ha en betydning:

Jeg kom til dette mottaket for femten dager siden, og hver dag har jeg dratt inn til byen for å få venner. I den forrige byen jeg bodde hadde jeg flere norske venner. Men i denne byen, jeg hilser på alle, men alle nordmenn kikker bort. Jeg har ikke opplevd noen som har vært snille mot meg. Jeg kjenner ingen her, og det gjør meg veldig redd, forstår du? Det er vanskelig. Du bor ett sted, og ingen snakker med deg, ingen forstår deg og hjelper deg. (Armin).

I likhet med Afsar, kan det tenkes at Armin tilnærmer seg nordmenn på feil måte. Det å hilse på alle man ser, er kanskje ikke måten man får venner på? Men i motsetning til Afsar, har Armin bodd i Norge i ti år og snakker godt norsk. På det forrige mottaket han bodde, var de ansatte flinke til å arrangere møter mellom mottaksbeboere og nordmenn gjennom ulike aktiviteter, og slik fikk Armin norske venner. At Armin er utålmodig, og tilnærmer seg nordmenn på ”feil” måte, kan forstås i den forstand, at norske vennskap fra den forrige byen kan ha skapt høye forventninger om å få seg norske venner i den nye byen.

I lys av denne diskusjonen, fremkommer det at norsknivået har en viss betydning for hvordan informantene oppfatter nordmenns holdninger. Samtidig kan ikke språket alene forklare deres oppfatninger, hvilke forventninger man har vil også ha en påvirkning. Hvordan informantene oppfatter nordmenns holdninger, kan videre ha en betydning for deres opplevelse av stigma. I det følgende vil jeg belyse informantenes historier om stigma.

5.2.1 Historier om Stigma

På bakgrunn av informantenes opplevelser, og hvordan de oppfatter nordmenns holdninger, vil jeg her diskutere hvorvidt nordmenn plasserer asylsøkere/flyktninger i en bestemt kategori, eller om informantene oppfatter det slik.

Flere av informantene forteller at de har erfart fiendtlige blikk og ubehagelige situasjoner med nordmenn, og i den forbindelse vil jeg benytte meg av Goffmans (1975) begrep *Stigma* som han definerer slik:

Det drejer sig i alle de nævnte tilfælde om et individ, som i almindeligt socialt samkvem ville være blevet accepteret uden vanskelighed, men som besidder en egenskap, der ikke kan undgå at tiltrække opmærksomhed, og som får de af os, der møder ham, til at vende sig bort fra ham og til at se bort fra hans øvrige egenskaber – egenskaber, som ellers kunne berettiggte ham til et fællesskab med os. (Goffman, 1975: 17).

Ifølge Goffman vil en person som har et stigma avvike fra samfunnets rammer og forventninger, og de som ikke avviker blir betraktet som ”normale” (Goffman, 1975). At han skiller mellom ”stigmatiserte” og ”normale” kan gjøre begrepet upassende i dagens samfunn, men likevel vil begrepets grunnleggende ideer være nyttige, idet jeg skal drøfte informantenes opplevelser av stigma.

Flere av informantene erfarer at nordmenn behandler dem annerledes som følge av deres status som asylsøker/flyktning, og stigmatiseringen skjer ifølge informantene i form av fiendtlige/redde blikk, nedlatende kommentarer og utsagn som: ”Du kan ikke gå på denne veien, den er ikke for deg”.

Afsar forteller:

En dag jeg var ute på tur, kom det en dame gående mot meg. Hun så på meg, og gikk andre veien. Jeg tenkte med en gang at damen trodde jeg var farlig. Jeg ble så trist. Jeg forstår at jeg er flyktning, men jeg er snill (...) Jeg er bare så trist fordi nordmenn tror jeg er farlig, og fordi nordmenn ikke gir meg en sjanse. Det er kanskje en eller to flyktninger som er slemme, og derfor ødelegger de for resten. Derfor tror nordmenn vi er farlige. De må snakke med meg først, for å bli kjent med hvem jeg er. Jeg er så mye mer, og jeg deler mange av de samme verdiene som nordmenn. (Afsar).

Afsars beretning tyder på at han først og fremst opplever å bli sett på som asylsøker/flyktning, fremfor den han føler seg som. Om damen som Afsar forteller om antok at Afsar er asylsøker, og av den grunn valgte å endre retning, behøver ikke å stemme. Som drøftet over, kan Afsars mangel på forståelse føre til at han blir mer engstelig og mistroisk. Samtidig forteller Afsar at han har mange vonde tanker og problemer som følge av den

vanskelige reisen til Norge, noe som kan medføre engstelse. Kanskje er denne engstelsen en forklaring på hvorfor han opplever og tolker hendelsen som om den er motivert ut fra at han er asylsøker. Det at damen gikk den andre veien da hun så Afsar, kan i realiteten skyldes noe så enkelt som at hun hadde gjenglemt noe der hun kom fra.

Uansett om hendelsen var motivert av damens frykt, eller om Afsar misforsto situasjonen, sitter Afsar igjen med en opplevelse av at nordmenn er redde for ham på grunn av hans status som asylsøker. Ifølge Goffman (1975:14) er det først og fremst utseende som utgjør grunnlaget for våre forventninger om hvilken kategori en person tilhører, eller en persons sosiale identitet. Det betyr at man kan lese en persons identitet basert på de tanker man har gjort seg på forhånd ut fra kroppslige uttrykk. Dermed kan det tenkes at Afsars utseende, som hud- og hårfarge, kan ha bidratt til at Afsar føler at andre ser på ham som asylsøker.

I boken *Balansekunstnere* undersøker Prieur (2004) hvilken betydning det har å ha en annerledes etnisk bakgrunn i Norge. Prieur hevder at for de fleste, er det samsvar mellom deres egen opplevelse av tilhørighet og det syn andre har på en med grunnlag i kroppslige og språklige kjennetegn. Likevel behøver ikke andres syn på en nødvendigvis stemme med ens egen opplevelse av tilhørighet (Prieur, 2004:133). Som nevnt tidligere, flyktet Afsar fra Iran på grunn av konflikter tilknyttet religion. At Afsar ikke bekjenner seg til religion ble et stort problem med tanke på hans familie og hans medarbeidere på universitetet hvor han jobbet. Afsar forteller at han deler samme verdier som nordmenn, og ønsker å bli en del av det norske samfunnet. Antakeligvis blir Afsar trist fordi han opplever at nordmenn ser på ham kun som en asylsøker, mens han selv ønsker å bli en del av det norske.

På spørsmål om hvordan de stigmatiserende erfaringene spiller inn på Afsar trygghetsfølelse, svarer han at det ikke gjør ham utrygg for egen sikkerhet, men at det gjør ham trist fordi han ønsker kontakt med nordmenn. Hvordan han opplever at nordmenn leser ham, er i strid med hans egne ønsker om hvordan han vil at andre skal se ham. Stigmaet kan utgjøre et misforhold mellom den subjektive identiteten til et individ (det personen selv ønsker å portrettere) og slik personens identitet blir opplevd eller forstått av andre (Goffman, 1975). I tillegg har Afsar kun et "overfladisk" vennskap til de andre mottaksbeboerne, da de ikke kan få vite at han ikke bekjenner seg til religion (se kapittel 4.2.2). Dermed kan det tenkes at Afsars opplevelse av stigma gjør ham utrygg rent sosialt.

Tamara forteller hvorfor hun føler seg stigmatisert:

Alle menneskene her er gode, ja. Men mine naboer er ikke snille. Fordi når vi flyttet inn i huset kom naboene bort til oss og sa: «Dere kjenner ikke meg, dere kjenner ikke min familie. Ikke kom bort til oss, ikke gå på denne veien. Fordi den veien er ikke for deg» (...) Men jeg hørte ikke på henne. Jeg gikk på den veien, min familie gikk på den veien. To ganger sa hun: «Ikke gå på denne veien». Jeg dro hit til resepsjon, snakket med de ansatte, og de fortalte meg at jeg ikke gjøre noe. Så etter det hørte jeg på naboen, og skiftet vei. (Tamara).

Tamara opplever at naboen tar fysisk avstand fra henne og familien, noe hun knytter til sin og familiens status som flyktninger. At hendelsen gjentok seg, kan gjøre at det oppleves som stigmatiserende. Da melder spørsmålet seg om hun blir behandlet på denne måten fordi hun er flyktning, eller om det kun oppleves slik. Kan dette karakteriseres som stigmatisering? Becker (1973) definerer stigmatisering som en prosess, hvor man først stemples, og i neste omgang godtar man stempelet. Kanskje godtar Tamara stemplingen, i og med at hun finner seg i det, og velger å benytte en annen vei? Samtidig valgte hun først å trosse naboens uttalelse, men etter de ansattes anbefaling, merkelig nok, turte hun kanskje ikke annet, og valgte derfor å bytte vei.

I tråd med Tamaras fortelling om naboen som tok fysisk avstand, kan det tenkes at naboen assosierer hennes flyktningstatus med ”annerledeshet” eller noe fremmed. Tamara kan naturligvis ha oppfattet naboen feil, men med tanke på Tamaras gode engelsk- og norskkunnskaper, kan det tenkes at hendelsen kan ha vært en konsekvens av hennes status som flyktning. Rapporten ”Om trakassering av muslimer og innvandrere etter eksplosjonen i Regjeringskvartalet” (2012) nevner det sterke negative fokuset på norske muslimer og innvandrere i den offentlige debatten, og den irrasjonelle frykten for muslimer som er skapt (s.5). I dagene etter eksplosjonen i Regjeringskvartalet var det flere artikler i mediene om trakassering og hets av muslimer og innvandrere, og flere av artiklene handlet om at nordmenn var raskt ute med å legge skylden på mennesker med muslimsk bakgrunn. En av informantene i rapporten er asylsøker, av iransk opphav. Han forteller at han i timene etter eksplosjonen, ble han trakassert på bussen av en norsk mann som sa høyt, gjentatte ganger: ”Hvor er du fra?”. Asylsøkeren svarte ikke, hvorpå mannen sparket ham flere ganger. Ifølge asylsøkeren ignorerte de fleste på bussen hendelsen, og flere ga ham stygge blikk.

Slik irrasjonell frykt kommer antakeligvis grunnet medias fremstilling av ekstreme hendelser i nyhetsbildet. Angrepet mot USA den 11. september 2001, og påfølgende terrorangrep i Madrid og London, har skapt frykt rundt hvorvidt det eksisterer en sammenheng mellom asylsøkere og terrorisme (Freedman, 2015: 1). Et slikt bildet av asylsøkeren og flyktningen kan ses i sammenheng med den ”avvikende innvandrer” som er et tilbakevendende tema

innen samfunnsfag, som vi er kjent med fra blant andre Chicagoskolen. I dag er den ”avvikende innvandrere” igjen fremtredende i politiske diskurser og i mediebildet i vestlige land. Bilder av voldelige asylsøkere, muslimske terrorister og nigerianske og østeuropeiske prostituerte, florerer (Aas, 2013:78-79). I forbindelse med flyktningstrømmen i 2015, har asylsøkere og flyktninger blitt fremstilt som store ”strømmer” som flommer inn i vestlige land. Her til lands har myter som blant annet; ”Flyktningene trenger ikke beskyttelse” og ”Flyktningene er for det meste unge kriminelle menn” vært å finne i medieoppslagene (Skulstad, 2016).

Slike medieoppslag kan således føre til at nordmenn utvikler fremmedfrykt eller negative holdninger ovenfor asylsøkere og flyktninger. På spørsmål om Milana har opplevd noe ubehagelig fra majoritetsbefolkningen, forteller hun om en hendelse som kan karakteriseres som trakassering:

Nei, ikke noe alvorlig. Men på 17.mai i fjor var vi ute i gatene, og en full norsk mann kom bort og spyttet på meg [ler]. Men det er ok. Jeg tror han var full, så det er greit. Jeg bare gikk min vei. (Milana).

Da Milana fortalte om hendelsen, ble jeg svært overrasket, og spurte hva hun gjorde med det. I dialog med mottaksansatte ble de enige om å la det ligge, fordi mannen var full, og de ønsket ikke å ødelegge dagen. Det som overrasket mest, var måten Milana fortalte om hendelsen, nærmest som en bagatell, og at hun forsvarte mannen ved å si at det var greit fordi han fremstod som beruset. Kanskje handler dette om Milanas fortid med overgrep, og at denne hendelsen bare ble en bagatell i forhold til hva hun har opplevd. Uansett kan denne hendelsen vitne om at den norske mannen kan ha vært motivert av negative holdninger eller frykt for asylsøkere.

I lys av denne diskusjonen, kan det tenkes at noen nordmenn er redde for asylsøkere og innvandrere fordi de representerer noe fremmed og ukjent. Flere av informantene forteller nettopp dette, at de føler at nordmenn er redde for dem, på grunn av deres status som asylsøker/flyktning. Samtidig er det viktig å ikke undervurdere det kulturelle skillet som ligger mellom nordmenn og asylsøkere, som kan skape misforståelser og ubehag. Schiefloe (2011: 137) hevder at inkludering i majoritetssamfunnet handler mer om vokabular og grammatikk enn om hudfarge og utseende. I boken *Tatt for en annen* (2007) undersøker Sollund relasjonen mellom etniske minoriteter og politiet, hvor ungdommer først beskylder

politiet for å være rasister, men når det kommer til stykket erkjenner de at ”politikontrollene” har andre årsaker. Hun viser at det ofte er mangel på god kommunikasjon som fører til at vanskelige situasjoner oppstår. I tråd med dette, kan det som vist, være veldig lett å ty til rasismeanklager, selv om det i realiteten kan være mangel på forståelse.

5.3 Oppsummerende

I dette kapitlet har jeg analysert og drøftet informantenes språkforståelse, og deres erfaringer i møter med nordmenn. Basert på hva som er drøftet, er språket grunnleggende for å oppleve trygghet, fordi det skaper forståelse. Således kan mangel på det norske språket skape større utrygghet i Norge. Blant informantene er det varierende fortellinger om hvordan de erfarer å bli møtt av medlemmer av majoritetsbefolkningen. På den ene siden forteller flere av informantene som mestrer norsk at de har fått god kontakt med nordmenn, og de hevder at vennskapet skaper trygghet i den forstand at de føler seg velkomne i landet. På den andre siden er det informanter som opplever ”fiendtlige” holdninger, som de mener at har bakgrunn i nordmenns frykt for flyktninger/asylsøkere. Som drøftet, kan det delvis skyldes manglende språkbeherskelse og dermed manglende forståelse av situasjoner. Det kan også skyldes en faktisk fremmedfrykt blant nordmenn, som følge av medias fremstilling av ekstreme hendelser i nyhetsbildet.

I forbindelse med informantenes opplevelser av rasisme og stigmatisering, forteller de at det gjør dem mer triste enn utrygge. Likevel forteller samtlige at de ønsker norske venner og relasjoner, nettopp for å bli integrert i samfunnet. Således kan det tenkes at det å bli møtt med negative holdninger, ikke kan oppleves som særlig trygt, i og med at de befinner seg i et ukjent land.

6 Ikke hvordan man har det, men hvordan man tar det

I foregående kapitler har jeg drøftet ulike faktorer som kan skape trygghet og utrygghet i en mottakstilværelse. I dette kapitlet vil jeg diskutere forskjeller i informantens opplevelser av trygghet med utgangspunkt i tradisjonelle kjønnsroller, og hvordan de på bakgrunn av sitt handlingsrom skaper og opprettholder trygghet i sin livssituasjon.

6.1 Kjønnen trygghet

Ifølge Carol Smart (1994) og Raewyn Connell (2005) er kjønnsroller sosialt konstruerte, og de benytter begrepet *gender* (kjønn) for å henvise til kulturelle og sosiale egenskaper kjent som maskulinitet og feminitet. Smart (1994:17-18) mener at aggressive og konkurrerende seksualiteter blir sett på som et resultat av maskulinitet – mens milde og omsorgsfulle seksualiteter blir sett på som en følge av det som er godt i feminitet. Disse ideene om maskulinitet og feminitet har hatt en sentral plass i vår kultursfære. Tradisjonelt har kvinner blitt sett på som emosjonelle, omsorgsorienterte, fredsommelige og passive. Menn derimot, betraktes som rasjonelle, aggressive, pågående og aktive. Således innebærer kjønnsroller at kvinner og menn ses på som forskjellige med hensyn til ferdigheter og egenskaper, og derfor kan de møte ulike forventninger (Schieffloe, 2011:207).

Et mottaksopphold kan oppleves forskjellig av menn og kvinner, og i det følgende vil jeg drøfte om ulike forventninger til menn og kvinner kan ha en betydning for informantenes opplevelse av trygghet.

6.1.1 «Kvinner er fredfulle, menn er farlige»

På bakgrunn av tidligere forskning som viser at tilværelsen i asylmottak kan bidra til økt utsatthet for kvinner når det gjelder vold og overgrep, og at kvinner føler seg utrygge i asylmottak (Lauritsen og Berg, 1999; Skogøy, 2008), gikk jeg inn i prosjektet med antakelser om at kvinnene i utvalget ville være dem som opplever mest utrygghet. I intervjuene stilte jeg derfor spørsmål om informantene trodde det var noen forskjeller mellom menn og kvinners opplevelse av trygghet i mottaket. Litt uventet svarte samtlige av informantene at kvinner er mest trygge i asylmottak, ettersom kvinner og barn er mer sårbare, og derfor får mer omsorg

og beskyttelse. Samtidig forteller flere av de mannlige informantene at menn har større sjanse for å ”havne i bråk” enn kvinner, og er følgelig mer utsatt for vold og konflikter.

I boken *Gendering the International Asylum and Refugee Debate* (2015) gir Jane Freedman en omfattende redegjørelse av kvinners situasjon i tvungen migrasjon, og forklarer hvordan kvinners erfaringer kan formes av kjønnete relasjoner og strukturer. Freedman (2015) hevder at kjønnete relasjoner og strukturer påvirker menn så vel som kvinner med konstruksjoner av hegemonisk maskulinitet (Connell, 2005), som kan påvirke måten menn oppfører seg på, og deres sosiale roller. Kawa forklarer det slik:

Jeg tror at menn alltid er farligere enn kvinner. Fordi, menn er gjerne [ler]. Hvis du går ute på gata for eksempel, og du ser en slåsskamp blant menn, løper du rett bort. Det blir bare verre. Jenter er mer fredfulle. Hvis de starter en krangel, eller slåsskamp, begynner de bare å prate, og så vil de forlate stedet. Det er hva jeg mener, menn er mer farlige. (Kawa).

Med Kawas beretning om at menn er mer ”aggressive” og ”pågående” enn kvinner, underbygger han de tradisjonelle kjønnsrollene skissert av Smart (1994), Connell (2004) og Schiefloe (2011). Denne ”maskuline” væremåten kan ifølge Kawa føre til at menn oftere havner i konflikter enn kvinner, og at de av den grunn er mer utrygge enn kvinner i et asylmottak. Dette er i tråd med flere levekårsundersøkelser som finner at menn oftere er voldsofre enn kvinner. Til tross for en nedgang av voldsofre blant menn de siste årene, er det fortsatt størst andel ofre for voldskadete blant unge menn (SSB, 2015b). I samsvar med dette finner Nøttestad (2008) i en undersøkelse av vold og trusler i asylmottak, at 90 prosent av rapportert fysisk vold ble utført av menn, og at de fleste hendelser med fysisk vold skjer når målet er mannlige medbeboere. I likhet med Kawa, forteller flere av de mannlige informantene i denne studien at menn er mer utrygge i asylmottak, som følge av at de oftere havner i konflikter. Sålde kan det tenktes at den ”maskuline” væremåten kan føre til at situasjoner blant menn har en større sjanse for å eskalere, og føre til voldskonflikter. Samtidig forteller de at kvinner får mer beskyttelse, *fordi* de er kvinner. Afsar forteller blant annet at kvinnene i asylmottaket hvor han bor er mest trygge, fordi de bor i egen leilighet. Som drøftet i kapittel 4.2, vil naturligvis bosted ha en påvirkning, og de kvinnelige informantene i mitt utvalg, bor alle i egne boenheter. Likevel har kvinner større sjanse for å bli utsatt for vold i private rom, som vold i nære relasjoner (Walklate, 2007:135).

6.1.2 Er kvinner mer beskyttet?

Kjønnsroller kan som nevnt ha innvirkning på kvinner og menn på bestemte måter, og Freedman (2015) beskriver:

If gendered constructions represent women as more "vulnerable" asylum seekers and refugees, then men (and particularly young men) may be constructed as more "threatening" and thus singled out for special attention (Freedman, 2015:17).

Ramee er ung og enslig asylsøker, og han deler et hus i sentrum med fem andre enslige menn fra Syria. Han forteller om en dag da de helt uventet fikk besøk av en politimann på døra:

(...) politimannen kom på besøk til oss, helt plutselig. Vi spurte om det var noen problemer, men han skulle bare informere oss om nordmenns grenser. At nordmenn ikke liker å gå over til naboen, og omvendt. (Ramee).

Videre uttrykker Ramee en skepsis, ved å fortelle at han ikke forstod hvorfor politiet kom, og at han synes det var snodig at politimannen kom kun for å fortelle om nordmenns reservasjoner. I lys av Freedmans (2015) resonnement, kan det tenkes at politiet ønsket å sjekke huset til Ramee, nettopp fordi de er unge, enslige asylsøkere. Det kan imidlertid ligge andre årsaker til grunn for politiets besøk. Eksempelvis kan det ikke vites om det har vært hendelser som har gjort at politiet har hatt "grunn" til å utføre en kontrollrunde i nabolaget, som følge av at det kan ha skjedd noe hvor mottakssenteret har vært involvert.

Det at kvinner får mer beskyttelse enn menn, er antakeligvis en følge av at kvinner og barn er mest sårbare i krig og under flukt. Forskning viser at kvinner er særlig utsatt for vold og overgrep både før, under og etter flukt fra krigs- eller konfliktsituasjoner (Skogøy, 2008; Freedman, 2015). Konstruksjoner av kvinner som mer sårbare, kommer til syne i UDIs rundskriv om krav til innkvarteringstilbud: "Mottaket skal sikre at *kvinner* ikke blir utsatt for vold, trakassering eller seksuelle overgrep" (UDI RS 2008-031). De fleste kvinnene i mitt utvalg hevder at de føler seg trygge i asylmottaket, og i Norge for øvrig. Kvinnene forteller at de opplever å bli ivaretatt dersom de får problemer, både fra mottakspersonell, fra helsestasjon og politiet. Som allerede nevnt, har de fleste kvinnelige informantene familie i mottaket, og bor derfor i egne boenheter. Sålde er de ikke "tvunget" til samhandling med "fremmede", som hevdes å kunne medføre en utrygghet (Skogøy, 2008; Andrews m.fl., 2014). Samtlige av de kvinnelige informantene forteller likevel at deres trygghet først og fremst er knyttet til trygghet for livet, altså deres fysiske sikkerhet. Som tidligere nevnt, befinner informantene seg i et fremmed land, og de er løsrevet fra sine omgivelser. Sålde

kan fortsatt indre omstendigheter, som savn av livet før konflikten eller usikkerhet rundt deres fremtid, skape grunnleggende utrygghet. I tillegg legger kvinnene stor vekt på barna, og forteller om ansvaret de har for å beskytte barna, og å fremstå som trygge for dem. I henhold til Goffmans ”presentation of self” (1959, 1992), kan det tenkes at kvinnene opptrer som trygge, eller forsøker å gi inntrykk av at de er trygge, for barnas del, selv om de innerst inne føler seg usikre. I forbindelse med at det ene mottaket skulle legges ned like etter intervjuene, fortalte samtlige av informantene med barn at de ikke kunne vise svakhet og frykt ovenfor barna, fordi det ville kunne gjøre situasjonen vanskeligere for dem.

Med utgangspunkt i tradisjonelle kjønnsroller kan det anses som vanlig at menn innehar rollen som ”primærforsørger” i familien, mens kvinner har ansvar for barneomsorg og hushold (jf. Freedman, 2015). Likeledes kan det i løpet av konflikt eller krig anses som normalt at menn er ”krigsherrene” og kvinner er sivile (Freedman, 2015). I tråd med dette forteller Ramee at de fleste som kommer fra hans land (Syria), mener at mannen har hovedansvaret for å takle utfordringer og at kvinner derfor er tryggere enn menn. Ramee forteller videre at kvinnen er avhengig av mannen, fordi mannen jobber, han kriger, og han beskytter familien. Igjen kan vi se beskrivelser som er i tråd med tradisjonelle kjønnsroller. Som Ramee, forteller flere av de mannlige informantene at det er mennenes oppgave å beskytte kvinner og barn. Det er ikke bare mennene som hevder dette, Saleen forteller:

Jeg tror mennene tenker mest på asylsøknaden. De mennene som har familie tenker også på asylsøknaden, om de får bli eller ikke. Fordi, mannen i vår religion og kultur, han er den ansvarlige for familien. Og han tar alt ansvaret på seg selv. Så du vet, her er det en forskjell på menn og kvinner. Kvinner kan føle trygghet når de har en mann som beskytter dem, og tar alt ansvaret på seg. Jeg tror det er annerledes for enslige kvinner med barn. Det er forskjellig på grunn av alt ansvaret. (Saleen).

Påstanden kommer fra en kvinne, og er i tråd med hvordan resten av kvinnene i mitt utvalg beskriver sin oppfatning av kjønnsrollene. I tillegg til støtte og beskyttelse fra mottakssystemet, forteller kvinnene at de er trygge fordi mannen passer på dem. Dersom disse kvinnene føler seg trygge fordi de har en mann som beskytter dem, kan det dermed tenkes at de enslige kvinnene føler seg mindre beskyttet, og dermed opplever større utrygghet.

Som tidligere nevnt, er det bare én enslig kvinne med i utvalget, Milana, som også har barn. Milana forteller at hun får mye hjelp og beskyttelse på grunn av sin status som enslig mor.

Likevel forteller hun om en grunnleggende utrygghet. Utryggheten Milana opplever kan i større grad tenkes å være knyttet til hennes fortid, enn til asylmottaket som sådan. Som nevnt, satt Milana fengslet i Syria før hun flyktet til Norge. Hennes fortellinger fra fengslet omhandler en fengselsbetjent som forgrep seg på henne gjentatte ganger. Hun forteller videre om en utrygg hendelse rett etter ankomst til Norge:

Da jeg først kom til Norge var det en mann (han er ikke norsk) som bor i nabolaget, utenfor mottaket. Han ville gjøre fæle ting med meg, og jeg ble veldig redd, og turte ikke si ham i mot. Han fortalte meg at han kunne hjelpe meg her, mot at han fikk noe tilbake fra meg, som sex og ja. Jeg likte ikke det, og følte meg veldig utrygg. Etter det kom jeg hit til mottaket, jeg gråt og fortalte om mannen. De ansatte her tok i mot meg, og fortalte at ingen fikk lov til å røre meg, og fortalte at jeg har frihet og rettigheter her som kvinne. Etter de fortalte meg det føler jeg meg trygg. Ingen får røre meg. Hvis de prøver seg, går jeg til politiet. Jeg fortalte dette til mannen, og da ble han redd. (Milana).

Det Milana forteller vitner om at redsel, som følge av tidligere traumatiske hendelser, påvirker hennes evner til å beskytte og stå opp for seg selv. Ikke før hun lærte om sine rettigheter i Norge, turte hun å forsvare seg selv mot mannen. Det at hun opplever en frykt kan derfor ikke kun forklares med at hun er enslig i mottaket. Milana er traumatisert etter gjentatte overgrep, og hennes fortid gjør det vanskelig å føle seg trygg i sin nåværende livssituasjon.

At Milana er den eneste enslige kvinnen i utvalget, gjør at det blir vanskelig å si noe om enslige kvinner generelt, også med tanke på Milanas traumatiske hendelser. Mitt datamateriale har ikke grunnlag for å si noe om dette, men på bakgrunn av det som har blitt drøftet i foregående kapitler med tanke på bosituasjon og om man er enslig eller har familie i mottaket, kan man anta at det oppleves mer utrygt for enslige kvinner som bor sentralisert, både fordi de er uten familie og fordi de bor tett på fremmede mennesker, som kan skape utrygghet (jf. Goffman, 1967).

6.2 Trygghetsskapende strategier

Som drøftet over, er det visse forskjeller mellom kvinners og menns opplevelser av trygghet i asylmottak. Informantenes erfaringer må ses i lys av hvordan tradisjonelle kjønnsroller bidrar til ulike forventninger til menn og kvinner. Samtidig er det viktig å huske på at informantenes opplevelser er individuelle erfaringer, og hver enkelte informant vil kunne oppleve både trygghet, og sitt mottaksopphold generelt, forskjellig fra de andre. Som drøftet i kapittel 3.2.2 om lang ventetid og uproduktive dager, har ikke mottaksbeboerne mye å ta seg til. Til tross

for vanskelige dager og et uforutsigbart liv, forteller informantene likevel om ulike mestringsstrategier de tar i bruk for å gjøre hverdagen bedre. Den enkelte vil finne en løsning som er forskjellig fra andres, men det er likevel noen likhetstrekk som jeg vil diskutere i dette kapitlet. Strategiene kan forstås som trygghetsskapende strategier som informantene benytter seg av for å skape og opprettholde trygghet i sin livssituasjon.

6.2.1 Hverdagsrutiner skaper trygghet

I foregående kapitler har vi sett at trygghet, for mange, handler om å skape kontinuitet og orden i hverdagen, noe man kan oppnå gjennom rutiner (Giddens, 1996). Ifølge Giddens (1996) kan en hverdag uten struktur føre til at man begynner å stille eksistensielle spørsmål som handler om ”det å være” og ”det å ikke være”. Med tanke på hva informantene har gått i gjennom, med henhold til krig, flukt og at de nå befinner seg i en usikker situasjon i et fremmed land, kan føre til spørsmål som ”hvem er jeg?” og ”hva vil jeg gjøre i fremtiden?”. Giddens (1996) hevder at ontologisk trygghet kan gi individer en følelse av mening og sammenheng, som igjen fører til at individene klarer å ”holde seg i gang” i det daglige.

Flere av informantene søker stabilitet og kontinuitet i hverdagen, og det får de ved å stå opp tidlig, gjøre ”normale” aktiviteter som å lage frokost, dra på voksenopplæring, trene, handle og så videre. Det å ha en plan for dagen kan skape en viss forutsigbarhet for de neste timene, som videre kan bidra til en tryggere tilværelse (Giddens, 1996; Brekke, 2001). I masteroppgaven *En verden i miniatyr – en sosiologisk studie av samhandling mellom beboere i asylmottak* (2007) undersøker Tina Mathisen blant annet kvinner og menns arenaer for identitetsarbeid. Hun skriver at mottakslivet er dominert av tradisjonelle ”kvinneaktiviteter”, og at kvinnenes hverdag nødvendigvis ikke blir like forandret som mennenes når de ankommer mottaket. Kvinnene har således større mulighet for å holde på sine vante roller, som sørger for husstell og pass av barn (s.92). Tilsvarende finner jeg i denne studien, at kvinnene har en større mulighet for å skape rutiner i hverdagen gjennom hverdagslige gjøremål som å vaske, lage mat, passe barna og så videre. Kanskje opplever kvinnene av den grunn at de har ”mer å ta seg til” enn de mannlige informantene.

I sin studie om asylmottaket som sosialt system, finner Solheim (1990:27) at kvinnene er de mest sosialt isolerte i henhold til lokalsamfunnet, både fordi de ofte er bundet til oppgaver tilknyttet husarbeid, men også fordi de er redde for å forlate mottaket (boligen) på egen hånd. Dette avviker fra min studie, hvor nettopp kvinnene, til tross for husarbeid og barnepass, later

til å ha større sosiale nettverk utenfor mottaket. Av informantene i denne studien er det kvinnene som snakker best norsk, og som vi har sett, har beboerne med norskkunnskaper større mulighet for å få norske venner (se kapittel 5). Flere av kvinnene forteller om ektemenn som oppholder seg hjemme store deler av dagen, dels fordi de ikke kan norsk, og dels fordi de ikke finner noe meningsfullt å gjøre. Samtidig finner jeg at mennene i denne studien i større grad enn kvinnene benytter tiden til å tenke på asylsøknaden, og hvorvidt de vil få opphold eller ikke. Som tidligere drøftet, kan dette skyldes at mennene opplever å ha et større ansvar, og at asylsøknaden derfor er deres ”oppgave”. Uavhengig av om de er enslige eller har familie snakker mennene generelt mer om den problematiske ventetiden, og forteller at de bruker tiden sin på internett, ser på tv eller ligger på sofaen. Sålde kan fravær av aktiviteter og rutiner gi et større rom for å gruble om fremtiden. Ehab som har familien sin i mottaket forteller:

Det eneste jeg gjør er å vente. Jeg ser på tv og er på internett. Min kone lager mat og leker med barna. Det er alt. (Ehab).

I lys av Ehabs fortelling, kan det tenkes at han blir handlingslammet som følge av ventetiden. Som vist tidligere, har mottaksbeboerne mistet kontroll over viktige livsområder. Slik kan mottaksoppholdet utfordre tradisjonelle kjønnsroller. Der kvinnene lager seg rutiner gjennom husarbeid og barnepass, har kanskje mennene i mindre grad mulighet til å fortsette med ”tradisjonelle” maskuline aktiviteter. Som drøftet i kapittel 3.3.1 er det antakelig flere av informantene som opplever tap av selvbestemmelse (Goffman, 1967). Å forsørge seg selv og familien har tradisjonelt vært mannens oppgave, og tap av både arbeid og økonomi kan oppleves ekstra vanskelig for mennene.

I tillegg er alle de mannlige informantene, bortsett fra Ehab, enslige i mottaket. Som vist, kan hverdagsrutiner være lettere å skape for informanter med familie i mottaket, både fordi de har en husholdning å organisere, og fordi de bor i egen bolig. Det fremkommer videre at de enslige informantene har vanskeligere for å skape rutiner i hverdagen, da de kun har seg selv å tenke på. De enslige forteller blant annet at de sover lenger om morgenen, på grunn av manglende gjøremål å stå opp til. Likevel ga de uttrykk for at de, i større eller mindre grad, går aktivt inn for å gjøre hverdagen bedre. I det følgende vil jeg drøfte ulike strategier de enslige beboerne tar i bruk for å skape og opprettholde trygghet i sine tilværelser.

6.2.2 Praktiske og mentale strategier

Gjennom intervjuene var det flere av informantene som ga uttrykk for at de hadde det nokså bra, til tross for en grunnleggende utrygg situasjon. Informantene forteller om blant annet løping, trening og å lære norsk, som strategier for å mestre tilværelsen og for å skape og opprettholde trygghet. Strategiene viser at informantene er handlende aktører, som gjør det beste ut av sine situasjoner.

Milana forteller at det å hjelpe andre mennesker bidrar til å skape mening i hennes hverdag. Hun forteller om en gammel og syk nabo som hun besøker flere ganger i uken. Under besøkene lager hun mat til ham og hører på hans historier, til tross for at hun ikke forstår alt han sier. Milana forteller at det å kunne være til hjelp gjør henne veldig glad. Som nevnt i kapittel 3.2.2 finner Sollund (1996) i sin studie om kvinneliv i eksil at arbeid er viktig både for selvfølelsen og for å føle seg trygg. Selv om Milanas hjelp ikke kan karakteriseres som arbeid, vil det fortsatt kunne gi henne følelsen av at hun er til nytte for noen andre, og slik skape mening i hverdagen. Bashir og Afsar mestrer hverdagen ved hjelp av fysisk trening, og forteller:

Jeg drar på løpetur hver natt, jeg føler at det frisker opp tankene mine, og jeg er sikker på at hvis jeg blir inne i huset en uke eller stopper og tenke positivt, da tror jeg at jeg ender opp på galehus. (Bashir).

Vi har et treningsrom, og jeg liker å trene. Men når jeg er sliten, orker jeg ikke å trene (...) jeg har mye problemer, mange tanker som gjør at jeg ikke får sove. Men jeg prøver å trene for å glemme vonde tanker, og det hjelper. Kan ikke bare sitte inne. (Afsar).

Til tross for vonde tanker, er fysisk trening strategier som hjelper Bashir og Afsar gjennom hverdagen. Begge forteller om en uutholdelig ventetid, som går utover deres psykiske helse (deres ord). Treningen kan forstås som en praktisk strategi de anvender for å legge bak seg vonde tanker, og således kan treningen bidra til å skape en indre ro eller en indre trygghet. Psykiske problemer er som tidligere nevnt, utbredt blant asylsøkere og flyktninger, og et mottaksopphold kan forsterke disse plagene (Berg og Sveaass mfl., 2005). I tillegg til fysisk trening, forteller informantene om mentale mestringsstrategier de tar i bruk for å gjøre hverdagen bedre og tryggere. Flere av de enslige mennene, som bor sentralisert, forteller at de ofte lar være å prate om sine problemer. Dels for å unngå å påvirke andre, og dels for å undergrave sine egne problemer. Lauritsen og Berg (1999) finner også denne strategien blant sine informanter, og de hevder at for noen fungerer det godt, i alle fall for en viss tid. Samtidig kan det tenkes at slike problemer kan forsterkes over tid, dersom beboerne ikke har

noe sosialt nettverk i form av familie eller venner rundt seg. I tillegg er det flere av informantene som forsøker best mulig å ikke ta inn over seg andres problemer og elendigheter. Kawa sier det slik:

(...) noen ganger blir man påvirket. Hvis de er triste, snakker om sine liv før de kom hit, problemer, at den personen ble skutt, faren hans ble drept foran øynene hans, sånne ting. Ja, det påvirker meg. Men jeg prøver alltid å ikke høre etter. Jeg prøver å holde sånt unna tankene mine. (Kawa).

Hvis man sammenligner det Kawa forteller med en samtale med en venn, kan det å med vilje ikke høre etter, vanligvis bryte etikette for sosial samhandling. Videre kan det tenkes at Kawa velger å ikke høre etter som en form for beskyttelse, for å unngå at det som fortelles skal påvirke ham negativt. Noen av de enslige mennene forteller også at de velger å ikke gi oppmerksomhet til beboere som virker slitne eller stressede, nettopp for å unngå potensielle konflikter.

Den strategien som ble mest vektlagt i intervjuene var læring av det norske språket. Ramee forteller at det å lære seg noe nytt, som det norske språket, holder hjernen i gang:

Jeg vet ikke hvor lenge jeg blir i Norge. Kanskje ett år, kanskje to. Men jeg må gjøre nytte av tiden, bruke tiden, fordi tiden renner ut. Så bare å sitte å vente på at ting skal bli bedre i Syria, det er ikke bra. Fordi hvis jeg ikke bruker hjernen vil den forsvinne. Å lære språk er veldig viktig og motiverende for hjernen (...) Jeg prøver å glemme den slags mentalitet, av venting. Jeg gjør det ved å lære, bruke hjernen. (Ramee).

Som Ramee, forteller samtlige av informantene at det å gå på norskkurs hjelper dem. Norskkurset hjelper dem i den forstand at de har noe å gå til, det skaper rutiner i deres hverdag. Ni av de tolv informantene går på norskkurs tre dager i uken, og forteller at disse dagene er best, fordi de har noe meningsfullt å gjøre. Mot denne bakgrunn, fremstår det å lære seg norsk som den viktigste trygghetsskapende strategien for informantene. I tillegg til at norskkurset oppleves som noe meningsfullt i hverdagen, vil det å lære seg norsk kunne bidra til å kommunisere med nordmenn på sikt. Videre vil informantene kunne utvikle en bredere forståelse av det norske samfunnet, og de kulturelle kodene som er gjeldende. Blant informantene som ønsker å vende tilbake til hjemlandet når konflikten er over, er ikke det norske språket like viktig. Ramee ønsker å reise tilbake til Syria så fort han kan, men likevel ønsker han å lære seg norsk. Som han forteller, handler det mer om å bruke tiden til noe nyttig og for å holde hjernen i gang.

6.3 Oppsummerende

Studien viser at ulike forventninger til menn og kvinner kan ha en betydning for informantenes opplevelse av trygghet i asylmottak. De mannlige informantene forteller at menn er mer utsatt for konflikter eller voldelige hendelser, dels fordi de er mer aggressive og utagerende, og dels fordi det er mannens ansvar å takle utfordringer og beskytte kvinner. Samtidig blir kvinner konstruert som den ”sårbare”, og får dermed mer beskyttelse. Som vist, kan menn oppleve at de til tross for større sannsynlighet for å havne i konflikter, får mindre beskyttelse, som videre kan gå utover deres opplevelse av trygghet. De kvinnelige informantene derimot, forteller at de først og fremst føler seg fysisk trygge som følge av beskyttelse både fra asylmottaket og deres ektemenn, men at indre omstendigheter, som savn av livet før konflikten eller usikkerhet rundt deres fremtid kan skape utrygge situasjoner.

Som vi har sett i foregående kapitler innebærer mottakslivet og asyltilværelsen en rekke usikkerhetsmomenter som kan skape utrygghet. I den forbindelse forteller informantene om strategier de tar i bruk for å gjøre hverdagen mer holdbar. Valg av mestringsstrategier avhenger av individets ressurser og situasjon. Det viser seg at de kvinnelige informantene med familie i mottaket har større mulighet for å skape rutiner i hverdagen, knyttet til oppgaver med husstell og barnepass. Således kan et mottaksopphold svekke mannens rolle i forhold til hva deres rolle var i hjemlandet. De enslige informantene forteller om andre mestringsstrategier som kan skape trygghet i deres hverdag. Flere av de enslige mennene forteller at fysisk trening hjelper for å holde unna vonde tanker. Det å unngå å prate om hverandres problemer er også en strategi for noen, og for informantene som bor i brakken, kan det å ikke gi oppmerksomhet til beboere som virker slitne hindre at potensielle konflikter oppstår. Det å lære seg det norske språket fremstår som den viktigste trygghetsskapende strategien, uavhengig av om informantene er kvinner eller menn, enslige eller har familie.

7 Avsluttende kommentarer

Et hovedanliggende i denne studien har vært å rette fokus mot informantenes erfaringer og opplevelser av trygghet og utrygghet i norske asylmottak, og videre undersøke hvordan de skaper og opprettholder trygghet i sine livssituasjoner. Som nevnt er det norske mottakssystemet preget av raske endringer og tidligere forskning har rettet kritikk mot flere sider ved norske asylmottak som blant annet lang ventetid, mottakenes fysiske utforming og fravær av aktiviteter (Solheim, 1990; Lauritsen og Berg, 1999; Berg og Sveaass mfl., 2005; Valenta & Berg, 2012; Andrews mfl., 2014; Hauge mfl., 2015). Dette er faktorer som kan gjøre det vanskelig å oppleve trygghet i et asylmottak, og studiene som er nevnt bidrar til å påpeke hvorfor dette prosjektet er viktig: Det er nødvendig med økt kunnskap om, og en bredere innsikt i, mottaksbeboeres opplevelser av trygghet i asylmottak, for å se hvilke faktorer beboerne vektlegger som trygghetsskapende i asylmottaket.

Med utgangspunkt i en fenomenologisk tilnærming, med kvalitative semistrukturerte intervjuer, har jeg fått innblikk i informantenes subjektive erfaringer av egen virkelighet. Temaene som har blitt belyst og drøftet i analysen er basert på det som fremstod som viktig i informantenes fortellinger. Som studien viser, er hver informant og hver historie unik, men likevel har jeg funnet noen gjennomgående trekk, som jeg vil oppsummere her.

Ut ifra en forståelse av trygghet som det å være i fysisk sikkerhet, forteller samtlige av informantene at de er trygge både i asylmottaket og i det norske samfunnet for øvrig. Informantene har flyktet fra en utrygg tilværelse, og ankomst til asylmottaket kan dermed oppleves som en befrielse fra det de flyktet fra. Til tross for denne befriende følelsen, vil mottakets strukturelle rammer, samt migrasjonsprosessen med hva den innebærer med tanke på bytte av sosiale og kulturelle felt (Bourdieu, 1995), kunne skape utrygghet både med hensyn til deres nåværende situasjon og med tanke på fremtiden.

I oppgavens to første analysekapitler (kapittel 3 og 4) har jeg belyst flere sider ved mottakstilværelsen, og drøftet ulike faktorer som skaper både trygghet og utrygghet for informantene. Ved bruk av teoretiske begreper som *den totale institusjon* (Goffman, 1967) og *Panopticon* (Bentham, 1748-1832; Foucault, 1977), har denne studien vist at asylmottakets strukturelle rammer innebærer uforutsigbarhet, lang ventetid, samt at beboerne er underlagt

en altomfattende kontroll. I kapittel 1.4.1 diskuterte jeg trygghet som begrep, og hvordan det forstås i denne oppgaven. Dersom trygghet innebærer et strukturert og forutsigbart liv (Maslow, 1943; Giddens, 1996), hvor man kan plassere hendelser innenfor en plan som gjør dem meningsfulle, og som man kan styre utfallet av (Hammer, 2006), kan det tenkes at mottaksbeboere opplever en grunnleggende utrygghet, da deres livsrammer på mange måter blir bestemt av forhold utenfor deres kontroll.

I forbindelse med informantenes asylprosess fremkommer det at de informantene som har fått opphold er preget av en større optimisme og i større grad klarer se for seg en fremtid i Norge, enn dem som fortsatt venter på svar fra UDI eller UNE. Det betyr likevel *ikke* at de opplever mer trygghet. Samtidig som oppholdstillatelse betyr at man kan begynne å planlegge fremtiden i Norge, representerer den også starten på et nytt liv, som for mange kan bringe med seg nye usikkerhetsmomenter. Felles for informantene, uavhengig av hvilken status de har i asylsaken, er den lange ventetiden. Uten rutiner og aktiviteter blir de ofte sittende å tenke tilbake på fortiden, noe som også kan skape usikkerhet. I tillegg til asylprosessens usikkerhet, er beboerne under kontroll både fra UDI og mottaket, som kan oppleves svært utrygt i seg selv. I forbindelse med de ansattes ”tilsynsrunde” ved mottak nr. 2, fremkommer det at beboernes atferd kan påvirkes av kunnskapen om at de synlige. Dersom vi forstår ”tilsynsrunden” som en form for overvåkning, kan det være bundet en frykt til disse besøkene, ved at ”fremmede” kommer for å inspisere. Slik kan beboernes ”gode” atferd gjenspeile en reell frykt for ikke å få innvilget opphold, samtidig kan det være snakk om en mer eller mindre bevisst strategi fra beboernes side, ved å opptre som flinke klienter nettopp for å få innvilget opphold.

Informantene med familie i mottaket gir uttrykk for at familien er den viktigste trygghetsskapende faktoren, da familie symboliserer noe nært og kjent fra fortiden. Selv om informantene med familie uttrykker at de opplever mer trygghet enn de enslige, viser studien at de enslige informantene finner tilhørighet andre steder, både hos de ansatte og hos andre beboere. I tråd med *Gaven* (Mauss, 1995) fremstår det som at beboerne hjelper til i mottaket, i bytte med sosialitet fra de ansatte. Den hjelpen beboerne bidrar med, blir her forstått som en ”gave”, som skaper, opprettholder og sikrer sosiale relasjoner, som videre kan skape trygghet. Når det kommer til samhandling med andre beboere, gir de fleste informantene uttrykk for at de er mer komfortable i samhandling med mennesker med samme verdier og/eller interesser som dem selv. Til tross for lite konflikter i mottakene, er det noen av

informantene som bor sentralisert som er redde for potensielle verdi- og interessekonflikter som følge av kultur- og religionsforskjeller (jf. Hoëm, 2010). Mottakets fysiske utforming har blitt drøftet, og det viser seg at hvordan beboerne bor, må ses i sammenheng med hvorvidt de er enslige eller har familie i mottaket. Hvorvidt informantene med familie opplever større grad av trygghet enn de enslige, kan som vist, ikke alene forklares med deres familiestatus. Mottakenes fysiske utforming har også en betydning, og det fremkommer at informantene som bor i egne boenheter opplever mer trygghet enn informantene som bor sentralisert. Dette kan dels forklares med at de som bor i egne boliger har større mulighet for å etablere et ”hjem”, som kan bidra til reetableringen av ontologisk trygget, og dels fordi konfliktnivå mellom beboere påvirkes av trangboddhet (Hauge mfl., 2015; Strumse mfl., 2016).

I kapittel 5 viser informantenes fortellinger at det norske språket er grunnleggende for å oppleve trygghet, fordi det skaper en bredere forståelse for det norske samfunnet. Informantene har varierende språkbeherskelse på norsk/og eller engelsk, og det ser ut til at dette har betydning for hvordan de erfarer å bli møtt av medlemmer av majoritetsbefolkningen. Informantene som mestrer norsk forteller at de har fått norske venner, og at det skaper trygghet fordi de føler seg godtatt og velkomne i Norge. Informantene med dårligere språkbeherskelse derimot, har større risiko for å misforstå situasjoner og oppleve utrygghet, da språket er et grunnleggende verktøy for kommunikasjon og samhandling. Noen av informantene har hatt negative opplevelser i møte med majoritetsbefolkningen, og i lys av Goffmans (1975) stigmabegrep er det flere som føler seg stigmatisert på grunn av sin status som asylsøkere. I tråd med deres fortellinger, fremgår det at de stort sett forholder seg stille og prøver å vike unna slike situasjoner. At de ikke forsøker å forsvare seg selv, kan tyde på at de ikke ønsker å gjøre disse situasjonene verre. Videre kan det tenkes at det å bli møtt med negative holdninger fra majoritetsbefolkningen, ikke kan oppleves som særlig trygt, i og med at de er nye i et fremmed land.

I kapittel 6 har jeg diskutert hvorvidt informantene opplever trygghet forskjellig på bakgrunn av kjønn. Basert på informantenes fortellinger fremstår det som at ulike forventninger til menn og kvinner kan ha en betydning for deres opplevelse av trygghet i mottak. På spørsmål om hvem informantene anser som mest utrygge i et asylmottak, av menn og kvinner, svarer samtlige at menn er mest utrygge. Dette begrunnes med at menn er mer utsatt for konflikter, dels fordi de er mer aggressive og utagerende, og dels fordi det er mannens ansvar å takle utfordringer og beskytte kvinner. Samtidig viser studien at kvinner blir

konstruert som den ”sårbare”, og får dermed mer beskyttelse både fra asylmottaket og sine ektemenn.

Det fremkommer videre at informantene er handlende aktører, som gjør det beste ut av en vanskelig situasjon. Deres fortellinger vitner om gode evner til å tilpasse seg og innrette seg. Informantene forteller om ulike strategier, her forstått som trygghetsskapende strategier, og valg av strategi avhenger av individets ressurser og situasjon. Som vi har sett, kan rutiner i hverdagen gjøre det lettere å planlegge fremtiden, som videre kan skape mer trygghet i beboernes situasjon. Det fremkommer at de kvinnelige informantene har størst mulighet for å skape rutiner, ettersom de utfører hverdagslige oppgaver som hushold og barnepass. Andre strategier som belyses, er blant annet fysisk trening, å unngå å prate om hverandres problemer og å ikke gi oppmerksomhet til beboere som virker slitne. Det å lære seg noe nytt, som det norske språket, fremstår som informantens viktigste strategi for å gjøre hverdagen trygg og meningsfull. Ved å lære seg norsk kan beboerne skape og opprettholde trygghet i sin livssituasjon, da de har noe meningsfullt å gjøre, samtidig som de vil utvikle en bredere forståelse av norsk kultur og samhandlingskoder, som vil kunne gjøre den ytre verden mindre fremmed på sikt.

I studiens overordnede problemstilling spør jeg i hvilken grad informantene opplever trygghet i norske asylmottak. Med bakgrunn i studiens analyser fremstår trygghet som et vidt begrep, og som Eriksen (2004) påpeker, er det ulike måter å være trygg på. Gjennom analysen har jeg forsøkt å problematisere studiens funn, for å vise kompleksiteten rundt begrepet *trygghet*. I og med at informantene uttrykker at de er trygge i den forstand at de ikke lenger befinner seg i krigsrammede land og er utenfor andre fysiske farer, kan det tenkes at de opplever en viss grad av trygghet i asylmottaket. Til tross for dette, har jeg drøftet flere faktorer som kan skape utrygghet i informantenes livssituasjon. Kombinasjonen av en uviss fremtid, mangel på kontroll, ukjent språk, og tap av blant annet jobb og sosiale relasjoner fra hjemlandet, er alle ytre betingelser som overføres til en indre opplevelse. Denne indre opplevelsen vil kunne skape en grunnleggende utrygghet i mottaksbeboernes tilværelse. Det betyr at informantene både kan være fysisk trygge for sitt eget liv, men samtidig oppleve en utrygghet knyttet til indre omstendigheter. På samme måte som informantenes opplevelse av trygghet fremstår som kompleks, gjelder dette også deres livsverden. Informantene har flukten til felles, men hver enkelt bærer med seg en fortid og en unik historie fra hjemlandet.

Disse ulike premissene vil på forskjellige måter kunne påvirke hvordan den enkelte opplever trygghet i sitt mottaksopphold.

Oppgavens bidrag og veien videre

Gjennom arbeidet med denne oppgaven har jeg fått bredere forståelse for kompleksiteten i mottaksfeltet og i flyktningers og asylsøkeres livssituasjon. Det er mange aspekter innenfor mottaksopphold som kan studeres, og denne oppgaven berører kun et lite utsnitt av informantens hverdagsliv. I den forbindelse vil jeg understreke at mine funn kun kan si noe om et lite utvalg asylsøkeres og flyktningers opplevelser og følelser knyttet til trygghet, og kan dermed ikke generaliseres og sies gjeldene for alle asylsøkere og flyktninger i mottak. Likevel kan oppgaven gi et innblikk i mottaksbeboeres opplevelser av trygghet i asylmottak, og kanskje kan oppgaven bidra til å øke forståelsen for flyktningers og asylsøkeres situasjon i norske mottak, samt deres første tid i det norske samfunnet for øvrig.

Selve mottaksoppholdet er, som nevnt, et område som har vært gjenstand for en god del forskning. Likevel viser det som fremkommer i denne oppgaven at norske myndigheter fortsatt har en utfordring i å finne gode tilpassede løsninger for flyktninger og asylsøkere som bor på asylmottak. Det som fremsto overraskende i denne studien var at samtlige av informantene opplevde at menn er mest utrygge i en mottakstilværelse. Informantenes begrunnelser var blant annet at menn har større risiko for å havne i konflikter enn kvinner, og de opplever at kvinner får mer beskyttelse ettersom kvinner er mer sårbare. Som nevnt, fremkommer det i UDIs rundskriv om krav til innkvarteringstilbud i ordinære mottak at ”Mottaket skal i størst mulig grad sikre at *kvinner* ikke blir utsatt for vold, trakassering eller seksuelle overgrep” (UDI RS2008-031). Kan en slik regel være med på å utelukke menns frykt for vold og overgrep? At informantene i denne oppgaven hevder at menn er mest utrygge i en mottakstilværelse mener jeg er et interessant funn, og jeg anser det som nyttig å vie mer oppmerksomhet til betydningen av kjønn på dette området i fremtidige studier.

Antall ord: 40 363

Litteraturliste

- Aakvaag, G. C. (2008) *Moderne sosiologisk teori*. Trondheim: Abstrakt forlag AS.
- Aas, K. F. (2013) *Globalization & Crime*. 2. opplag. London: SAGE.
- Akman, H. (1995) *Landflyktighet. En etnologisk undersøkelse av vietnamesiske flyktninger i eksil*. Bergen: Forlaget Migrasjonslitteratur.
- Andrews, T., Anvik, C. og Solstad, M. (2014) *MENS DE VENTER - Hverdagsliv i asylmottak*. NF-rapport nr. 1 / 2014. [Internett]. Tilgjengelig fra: http://evaluering.nb.no/eval-utlevering/innhold/URN:NBN:no-nb_overfordokument_5693_Eval_0/pdf [Lest 3. mai 2016].
- Araldsen, H., Maira, G. og Næss, R. (1989) *Det norske flyktningemottaket 1982- 1988*. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Becker, Howard (1973) *Outsiders*. New York: The free press.
- Berg, B., Lauritsen, K., Meyer, M. A., Neumayer, S. M., Tingvold, L. og Sveaass, N. (2005) *"Det hainnle om å leve" Tiltak for å bedre psykisk helse for beboere i asylmottak*. Rapport nr. STF50 A05054. Trondheim: Tapir Uttrykk.
- Berg, B (2010) *Eksilets stoppesteder. Fra flukt og asyl til integrering og transnasjonale liv* [doktoravhandling]. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Berg, B. (2012) Mottakssystemet – historikk og utviklingstrender. I: Valenta, M. og Berg, B. red. *Asylsøker – i velferdsstatens venterom*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 3-34.
- Bourdieu, P. (1995) *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Pax Forlag.

- Bourdieu, P. (2006) Kapitalens former. *Agora*, [Internett], Årg. 24, nr. 1/2, s. 5-26. Tilgjengelig fra: <https://www.idunn.no/file/ci/59687155/Kapitalens_former.pdf> [Lest 8.januar 2017].
- Brekke, J. P. (2004) *While we are waiting. Uncertainty and empowerment among asylum-seekers in Sweden*. Rapport 2004: 10. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Brekke, J. P. (2001) *Velkommen og farvel? Midlertidig beskyttelse for flyktninger i Norge*. [doktoravhandling]. Institutt for samfunnsforskning, Valdres Trykkeri.
- Bryman, A. (2012) *Social research methods*. (4.utg.). Oxford: University Press.
- Creswell, J. W., Hanson, W. E., Clark Plano, V. L. og Morales, A. (2007) Qualitative Research Designs. *The Counseling Psychologist*, vol. 35 (2), s. 236-264. DOI: 10.1177/0011000006287390.
- Cohen, S. og Taylor, L. (1972) *Psychological Survival*. The Chaucer Press, Skuffolk.
- Connell, R. W. (1995) *Masculinities*. 2. utgave. Cambridge: Polity Press.
- Drangslund, K., Dahle, M. og Karlsen, M. A. (2016) *Norskopplæring for personer i asylmottak* [Internett]. Rapport 2- 2016. Bergen: Uni Research Rokkansenteret. Tilgjengelig fra: < http://uni.no/media/manual_upload/Rapport_2-2016_Drangslund_Dahle_og_Karlsen.pdf> [Lest 4.februar 2017].
- European Migration Network (u.å.) *European Migration Network (EMN)* [Internett]. Tilgjengelig fra: < https://ec.europa.eu/home-affairs/financing/fundings/migration-asylum-borders/asylum-migration-integration-fund/european-migration-network_en> [Lest 5. Januar 2017].
- European Migration Network (2014) *The Organisation of Reception Facilities for Asylum Seekers in different Member States* [Internett]. Directorate General Home Affairs, European Commission. Tilgjengelig fra: < <http://www.emncz.eu/files/books/114.pdf>> [Lest 5. januar 2017].

- Engebrigtsen, A. I. og Fuglerud, Ø. (2009) *Kultur og generasjon. Tilpasningsprosesser blant somaliere og Tamiler I Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Eriksen, T. H. (2006) *Trygghet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Eriksen, T. H. og Sajjad, T. A. (2015) *Kulturforskjeller i praksis. Perspektiver på det flerkulturelle Norge*. 6.utgave. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Fauske, H. (1998) ”Modernitet og selv-identitet” I: *Modernitet – refleksjoner og idébrytninger*, red Først, E. L. & Nilsen, Ø. Cappelen akademisk.
- Fangen, K. og Sellerberg A. M. (2011) *Mange ulike metoder*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Flyktningshjelpen (2016) *Begreper* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<https://www.flyktningshjelpen.no/global/statistikk/begreper/>> [Lest 10.mai 2016].
- Foucault, M. (1999) *Overvåkning og straff. Det moderne fengsels historie*. 3.utgave. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Fozdar, F. og Hartley, L. (2014) Housing and the Creation of Home for Refugees in Western Australia. *Housing, Theory and Society*, 31 (2), s. 158-173. DOI: 10.1080/14036096.2013.830985.
- Freedman, J. (2015) *Gendering the International Asylum and Refugee Debate*. Université de Paris 8, France: Palgrave macmillan.
- Geertz, Clifford. (1973) *The Interpretation of Cultures*. New York: Basis Books.
- Giddens, A. (1996) *Modernitet og selvidentitet: selvet og samfundet under sen-moderniteten*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Goffman, E. (1967) *Anstalt og menneske* (tolvte opplag). Jørgen Paludans forlag.

Goffman, E. (1975) *Stigma: om afvigerens social identitet*. Viborg: Nørhaven Bogtrykkeri a/s.

Goffman, E. (1992) *Vårt rollespill til daglig*. Oslo: Pax Forlag A/S.

Grønmo, S. (2011) *Samfunnsvitenskapelige metoder*. 4. utgave. Bergen: Fagbokforlaget.

Grønseth, A. S., Støa, E., Thorshaug, R. Ø. og Hauge, Å. L. (2016) *Housing Qualities and Effects on Identity and Well-Being: Theoretical Perspectives for Interdisciplinary Research on Asylum Seeker Receptions Centers*. Nr. 169/2016. Høgskolen i Lillehammer.

Haarr, A. G. G og Partapuoli, K. H. (2011) *Om trakassering av muslimer og innvandrere etter eksplosjonen i Regjeringskvartalet 22/7* [Internett]. 22.juli-kommisjonen. Oslo: Anti-rasistisk senter. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/html/smk/22julikommissjonen/22JULIKOMMISSJONEN_NO/CONTENT/DOWNLOAD/221/1720/VERSION/2/FILE/NOTAT_9_22__JULI_RAPPORT_ANTI_R.PDF> [Lest 12. april 2017].

Hammer, E. (2006) Individualisering og trygghet i det senmoderne samfunn. I: Eriksen, T.H. red. *Trygghet*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 33-52.

Haug, C. S. (2010) Disse tjener millioner på norske asylmottak. *Dagbladet* [Internett], 20. juli. Tilgjengelig fra <<http://www.dagbladet.no/2010/07/20/nyheter/innenriks/asylmottak/12570589/>> [Lest 31. august 2016].

Hauge, Å. L., Denizou, K., Støa, E. (2015) *Bokvalitet på norske asylmottak*. SINTEF fag 29. Oslo: SINTEF akademisk forlag.

Hoëm, A. (2010) *Sosialisering – kunnskap – identitet*. Vallset: Oplandske Bokforlag.

- Horst, H. van der. (2004) Living in a reception center: the search for home in an institutional setting. *Housing, theory & Society* [Internett], 21 (1), s. 36-46. DOI: 10.1080/14036090410026806.
- Johannessen, A., Tufte, P. A. og Christoffersen, L. (2016) *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. 5. utgave Oslo: Abstrakt Forlag.
- Knudsen, J. C. (1984) *Vårt samfunn og flyktingene*. Oslo: Statens flyktningssekretariat.
- Knudsen, J. C. (2005) *Capricious Worlds: Vietnamese Life Journeys*. Münster: LIT Verlag.
- Kvale, S. og Brinkmann, S. (2015) *Det kvalitative forskningsintervju*. 3. utgave. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lauritsen, K. og Berg, B. (1999) *Mellom håp og lengsel – å leve i asylmottak*. STF38 A99508. Trondheim: Grytting AS.
- Lundberg, S. (1989) *Flyktningskap. Latinamerikansk exil i Sverige och Västeuropa*. Arkiv avhandlingsserie 29. Lund: Stehag Tryck Studentlitteratur.
- Maslow, A. H. (1943) A theory of human motivation. *The psychological review*. Vol.50(4).
- Mauss, M. (1995) *Gaven. Utvekslingens form og årsak i arkaiske samfunn*. Cappelen Akademiske Forlag AS.
- Mathisen, Tina (2007) *En verden i miniatyr – en mikrososiologisk studie av samhandling mellom beboere i asylmottak*. Akademisk avhandling. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Matthews, R. (2009) *Doing time. An Introduction to the Sociology of Imprisonment*. 2.utgave. London: PALGRAVE MACMILLAN.
- NESH. (2016) *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Oslo: De nasjonale forskningsetiske komiteene.

Norsk organisasjon for asylsøkere (2015) *Norges papirløse underklasse* [Internett]. Oslo: NOAS. Tilgjengelig fra: <<http://www.noas.no/norges-papirlose-underklasse/>> [Lest 10. februar 2017].

NOU 2011: 10. *I velferdsstatens venterom. Mottakstilbudet for asylsøkere.*

Nøttestad, J.A. (2008) Rapport: *Vold, trusler og ustabil atferd i norske asylmottak.* Trondheim: St. Olavs hospital H.F, avd Brøset.

Orwell, G. (1949) "*1984*". London: Penguin Books.

Postholm, M. B. (2010) *Kvalitativ metode.* En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier. 2. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.

Prieur, A. (2004) *Balansekunstnere: betydningen av innvandrerbakgrunn i Norge.* Oslo: Pax.

Repstad, P. (2002) *Mellom nærhet og distanse.* Kvalitative metoder i samfunnsfag. Oslo: Universitetsforlaget.

Schiefloe, P. M. (2011) *Mennesker og samfunn. En innføring i sosiologisk forståelse.* 2. utgave. Bergen: Fagbokforlaget.

Searle, J. (1995) *The construction of social reality.* New York: The Free Press.

Skogøy, E. (2008) *Rapport om vold mot kvinner i asylmottak i Norge.* Amnesty International Norge [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://www.amnesty.no/aktuelt/flere-nyheter/arkiv-nyheter/utrygg-hverdag-kvinner-i-asylmottak-i-norge>> [Lest 8.mai 2016].

Skulstad, A. (2016) Fire myter om flyktningstrømmen. *Aftenposten.* [Internett], 13. Januar. Tilgjengelig fra: <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Fire-myter-om-flyktningstrommen--Andreas-Skulstad-8310203.html> [Lest 8.mai 2016].

- Smart, C (1994) Law, Feminism and Sexuality: From Essence to Ethics? *Canadian journal of law and society*. Vol.9 (01), s. 15-38. DOI: 10.1017/S0829320100003495.
- Solheim, J. (1990) *"Her har du ditt liv"*. Asylsøker-mottaket som sosialt system. Rapport nr. 9/90. Arbeidsforskningsinstituttet.
- Sollund, R. (1996) *Asylmottaket – en total institusjon?* Stensilserien nr 84. Institutt for kriminologi, Universitetet i Oslo.
- Sollund, R. (1996) *Kvinneliv i eksil. En undersøkelse om flyktningekvinnens integrasjon i eksil, med fokus på arbeidslivstilknytning og arbeidsledighet*. Trondheim: SINTEF.
- Sollund, R. (1999) *Kan vold forklares? En undersøkelse av voldsdømte menn med flyktningebakgrunn*. Oslo: Spartacus Forlag.
- Sollund, R. A. (2004) *Rammer, rom og mobilitet*. [doktoravhandling]. Institutt for samfunnsforskning, Valdres Trykkeri.
- Sollund, R. A. (2007) *Tatt for en annen*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- SSB (2015a) *Boforhold, levekårsundersøkelsen, 2015* [Internett]. Oslo: Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/statistikker/bo/hvert-3-aar> [Lest 6.mai 2017].
- SSB (2015a) *Utsatthet og uro for lovbrudd, levekårsundersøkelsen, 2015* [Internett]. Oslo: Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/vold/hvert-3-aar> [Lest 6.mai 2017].
- Strumse, E., Grønseth, A. S., og Støa, E. (2016) *Fysiske omgivelser virkning på trivsel og konfliktnivå: Spørreundersøkelse om boforhold på asylmottak i Norge* [Internett]. Forskningsrapport nr. 170. Høgskolen i Lillehammer. Tilgjengelig fra: https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2399529/170_2016_forskrapp_hil.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Lest 15.januar 2017].

- Sveaass, N. (2005) Med frykt og forventninger i bagasjen – en gjenetablering av tilværelsen i eksil. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid* [Internett], vol 2. Nr. 3. Tilgjengelig fra: <https://www.idunn.no/tph/2005/03/med_frykt_og_forventninger_i_bagasjen_en_gjenetablering_av_tilværelsen_i_e> [Lest 10. 09. 2016].
- Thagaard, T. (2011) *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. 3. utgave. Bergen: Fagbokforlaget.
- Thorbjørnsrud, T., Staalesen, P. D., Rokkan, T. og Hammerlin, Y. (2014) *Undersøkelse av vold og uønskede hendelser i asylmottak* [Internett]. Proba-rapport nr. 2014-08, Prosjekt nr. 12070. Oslo: PROBA samfunnsanalyse. Tilgjengelig fra: <<https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/226839>> [Lest 9. april 2016].
- Tjelle, I. (2016) Antall asylsøkere til Norge har falt drastisk. NRK. [Internett], 5.juli.Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/norge/udi_-laveste-asylankomster-til-norge-pa-19-ar-1.13027939> [Lest 30. august 2016].
- UDI (u.å.a) *Asylsøker* [Internett]. Tilgjengelig fra: < <https://www.udi.no/ord-og-begreper/asylsoker/>> [Lest 10. mars 2016].
- UDI (u.å.b) *Søke om beskyttelse (asyl) i Norge* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<https://www.udi.no/skal-soke/beskyttelse/beskyttelse-i-norge/>> [Lest 2.februar 2017].
- UDI (2008) *Krav til innkvarteringstilbud i ordinære mottak*. RS 2008-031. Tilgjengelig fra: <<https://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-rundskriv/rs-2008-031/>> [Lest 10.mars 2016].
- UDI (2011) *Reglement for drift av statlige mottak*. RS 2011-003. Tilgjengelig fra: <<https://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-rundskriv/rs-2011-003/>> [Lest 10.mars 2016].

- UDI (2014) *Retningslinjer om UDIs bistand til forskere og studenter*. RS 2014-002. Tilgjengelig fra: <<https://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-rundskriv/rs-2014-002/>> [Lest 5.september 2016].
- UDI (2015) *Årsrapport 2015*. [Internett]. Oslo: UDI. Tilgjengelig fra: <<https://www.udi.no/om-udi/om-udi-og-utlendingsforvaltningen/virksomhetsrapporter/virksomhetsrapport-2015/>> [Lest: 10.mars 2017].
- UDI (2017) *Beboere i asylmottak etter asylmottak og måned (2017)* [Internett]. UDI. Tilgjengelig fra: <<https://www.udi.no/statistikk-og-analyse/statistikk/beboere-i-asylmottak-etter-asylmottak-og-maned-2017/>> [Lest 10.mars 2017].
- Utlendingsloven. *Lov 15.mai 2008 nr. 35 om utlendingers adgang til riket og deres opphold her*. LOV-2008-05-15-35.
- Utlendingsnemnda (u.å.). *Utlendingsnemnda (UNE)* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://www.une.no>> [Lest 4.april 2017].
- Valenta, M. (2001) *Asylsøkernes opplevelse og mestring av hverdagssamhandling*. [Hovedfagsoppgave i sosiologi]. Trondheim: NTNU.
- Valenta, M. (2008) *Finding friends after resettlement. A study of the social integration of immigrants and refugees, their personal networks and self-work in everyday life*. Trondheim: NTNU.
- Valenta, M. og Berg, B. (2010) User involvement and empowerment among asylum seekers in Norwegian reception centres. *European Journal of Social Work* [Internett]. 13 (4), s. 483-501. DOI: 10.1080/13691451003603406.
- Valenta, M. og Berg, B. (2012) *Asylsøker – i velferdsstatens venterom*. Oslo, Universitetsforlaget.

- Valenta, M. (2012) Asylsøkeres opplevelse av mestring og stigma i hverdagen. I Valenta, M. og Berg, B. red. *Asylsøker – i velferdsstatens venterom*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 126-143.
- Varvin, S. og Dahl, C. I. (1997) Kan eksilet bli en ny start? I: Sveaas, N. og Hauff, E. red. *Flukt og fremtid*. Oslo: Ad Notam Gyldendal, s. 171-189.
- Varvin, S. (2003) *Flukt og eksil*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Varvin, S. (2012) Indre og ytre eksil. Flyktninger og psykoterapi. I: Gilbert, S., Stänicke, E. og Engelstad, F. red. *Psyke, kultur og samfunn*. Oslo: Abstrakt forlag AS, s. 55-70.
- Walklate, S. (2007): *Imagining the victim of crime*. New York: McGraw-Hill Education.
- Weiss, N. (2013) *Normalitet i limbo, asylbarn med endelig avslag*. Fafo-rapport 2013: 47. Oslo: Allkopi AS. [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://www.fafo.no/images/pub/2013/20337.pdf>> [Lest 3. oktober 2016].
- Weiss, N., Djuve, A. B., Hamelink, W. og Zhang, H. (2017) *Opphold i asylmottak. Konsekvenser for levkår og integrering*. Fafo-rapport 2017:07. Oslo: Allkopi AS.

Vedlegg 1: Intervjuguide (norsk og engelsk)

Intervjuguide (norsk)

Bakgrunnsinformasjon

- Navn, alder og nasjonalitet – hvilket land er du fra?
- Hva er status på asyløknaden din?
- Kan du fortelle litt om din bakgrunn fra hjemlandet? (jobb, skole, annet?)
- Har du familie?
 - Hvis ja, er de her med deg?
- Hvor lenge har du bodd her på asylmottaket?
- Kan du huske hva du tenkte da du først kom hit til mottaket?

Boforhold

- Hva syns du om beliggenheten på mottaket? Hvilken innvirkning har mottakets beliggenhet på livet ditt?
- Hvordan bor du (rom, hybel, leilighet, bolig)?
 - Kan du beskrive hvordan det ser ut?
- I hvilken grad er du fornøyd med ditt botilbud?
- Hva syns du om ditt botilbud i forhold til andre boliger i lokalsamfunnet?
- Hvordan opplever du lokalsamfunnet?
- Bor du alene, eller sammen med flere?
- Hvordan opplever du mottaket som et hjem?

Mottakslivet

- Kan du beskrive en vanlig dag for deg på mottaket?
- Hvordan opplever du situasjonen din? Det å bo på mottak.
- I hvilken grad trives du med ditt liv her på mottaket?
- I hvilken grad er hverdagen preget av venting?
- Hvordan er ditt forhold til de ansatte?

- Hvilke aktiviteter tilbyr mottaket (skole, idrett, kvinnegruppe, beboerråd)? Deltar du på noen av aktivitetene?
 - Synes du aktivitetene er meningsfulle?
- I hvilken grad har du innflytelse over ditt eget liv?
- Hvordan er det å være kvinne/mann på et asylmottak?
- Du snakker godt Engelsk/Norsk. Føler du at det er en fordel for deg, sammenlignet med de som ikke kan språket?

Trygghet (asylsøkernes opplevelse av trygghet i mottaket)

- Hva legger du i begrepet ”trygghet”?
 - Hva skal til for at du føler deg trygg?
- Hvilke forventninger hadde du til trygghet når du kom til Norge?
- I hvilken grad føler du deg trygg på mottaket (der du bor)?
 - Kan du fortelle om hva som bidrar til at du føler deg trygg her?
- Kan du nevne spesifikke hendelser hvor du har følt deg utrygg?
 - Hva skjedde? Hvem var involvert? Hvor skjedde det?
- Føler du deg trygg i forhold til de ansatte?
 - Hvis ja, hvorfor?
 - Hvis nei, hvorfor ikke?
- I hvilken grad føler du deg trygg i forhold til fremtiden?
- Har du noen gang vært redd for å bli hentet av politiet? For å bli sendt hjem.
- I hvilken grad har du følt deg utrygg fordi du er mann/ kvinne?
- Hvordan påvirker din bakgrunn din situasjon?
 - Hvordan påvirker din bakgrunn din opplevelse av trygghet her?
- Dette mottaket skal legges ned 31.12.16 – hva syns du om det?
 - Vet du hvor du skal etter det?
 - Påvirker dette din opplevelse av trygghet?

Relasjoner og nettverk

- Har du familie eller andre relasjoner i mottaket?
 - Hvis ja, hvordan bidrar det til din trygghetsfølelse?
 - Hvis nei, hvilken betydningen har det for din opplevelse av trygghet?

- Det er mange mennesker her fra ulike steder i verden. Hva er positivt med det? Er det noe som er vanskelig?
- Har du noen gang vært redd for noen av de andre asylsøkerne ved mottaket?
- Jeg kan forestille meg at det er flere av asylsøkerne som har en tung historie bak seg. Hvordan blir du påvirket av andre beboeres psykiske helse?
- Har du familie, bekjente eller venner utenfor mottaket?
- Har du andre nettverk utenfor mottaket?
- Begynner du å bli kjent med det norske samfunnet?
 - I hvilken grad føler du at du er en del av det norske samfunnet?

Vold og trusler

- Har du noen gang vært redd for å vold og/eller trusler fra de andre asylsøkerne?
- I hvilken grad er du redd for vold og/eller trusler fra personer utenfor mottaket?
- Har du opplevd vold og/eller trusler?
 - Hvis ja, vil du fortelle hva som skjedde.
- Er du redd for å oppleve vold og/eller trusler på bakgrunn av at du er mann/kvinne?
- I hvilken grad tror du at du er mer utsatt for vold og/eller trusler på bakgrunn av at du er mann/kvinne?
- Hvilke sikkerhetsrutiner har mottaket?

Avsluttende

- Er det noe du ønsker å legge til?
- Har du noen spørsmål om din deltakelse i denne studien?
- Hva synes du om å snakke om dette temaet?
- Har du noen siste spørsmål?

Interview guide (English)

Background information

- Name, age and nationality – what country are you from?
- What is the status of your application for asylum? (Can you stay in Norway, or do have to leave?)

- Can you tell me about your background from your home country? (Work, school, other things?)
- Do you have family?
 - If yes, are they here with you?
- For how long have you been at the reception centre? (mottak)
- Can you remember what you thought when you first came to this reception centre? (mottak)

Living conditions

- What do you think about the location of this reception centre? In what ways is it good or bad to stay here?
- How do you live? (In a room, dorm, apartment, residence?)
 - Can you describe what it looks like?
- To what extent are you satisfied with your housing?
- What do you think about your housing compared to other housing in the local community?
- How do you experience the local community?
- Do you live alone or with others?
- Is the reception centre a home for you?

The life at the reception centre

- Can you describe a normal day for you at the reception centre/here?
- How do you experience your situation? To live in a reception centre.
- To what extent do you enjoy your life here? Are you satisfied?
- To what extent is your everyday life characterized by waiting?
- How do you experience the staff working here?
- What activities do the reception centre offer (school, sports, women's group, cooperation council)? And do you participate in any of the activities?
 - How are the activities meaningful?
 - Are you motivated to participate?
- To what extent do you feel that you have influence/impact in your own life?
- The reception centre is meant as a voluntary housing for the asylum seekers. Do you feel that it is voluntary? Do you have any other options?

- You speak English/Norwegian. How is that a benefit to you, compared to those who do not know the language?

Safety (the asylum seekers' experience of safety at the reception centre)

- What is your perception of safety? What does it involve being and/or feeling safe?
 - What does it take for you to feel safe?
- What were your expectations for safety when you came to Norway?
- To what extent do you feel safe here (where you live now)?
 - What contributes to your safety at the reception centre?
- Can you give some examples of situations where you have felt unsafe?
 - What happened? Who was involved? Where did it happen?
- Do you feel safe in relation to the employees/staff?
 - If so, why?
 - If no, why not?
- How are your feelings about the future?
 - Do you feel insecurity?
- Are you afraid of being picked up by the police? To be sent home.
- How do you perceive safety in relation to your gender? Do you feel that men/women are more/less safe than you here?
- How does your background affect your situation now?
 - How does your background affect your sense of safety here?
- This reception centre will soon be closed – How does it affect you?
 - Do you know your next destination?
 - Does this affect your feeling of safety?

Relations and social network

- Do you have family or other relationships in the reception centre?
 - If yes, how does it contribute to your sense of safety?
 - If no, how does it contribute to your sense of safety?
- There are many people here from different places in the world. What do you think is positive about it? What is difficult about it?
- Have you ever been afraid of some of the other asylum seekers? If yes, why?

- I can imagine that there are several of the asylum seekers who got a difficult history. How are you affected by other residents' mental health?
- Do you have family, friends or other relations outside the reception centre?
- Are you starting to get to know the Norwegian society?
 - To what extent do you feel that you are part of the Norwegian society?

Violence and threats

- Have you ever been afraid of/worried about situations of violence and/or threats from other asylum seekers at the reception centre?
- To what extent are you afraid of/worried about violence and/or threats from people outside the reception centre?
- Have you experienced episodes of violence and/or threats at the reception centre?
 - If yes, do you want to tell me what happened?
- To what extent are you afraid of experiencing violence and/or threats because you are a man/women here at the reception centre?
- What are the safety/security procedures at the reception centre?

Final questions

- Is there anything you want to mention, that we have not talked about?
- Do you have any questions about your participation in this study?
- What do you think about talking about this topic?
- Do you have any last questions?

Vedlegg 2: Infoskriv og samtykkeerklæring

Informasjonsskriv til asylmottak

”Asylsøkeres opplevelse av trygghet i norske asylmottak – En studie basert på mannlige og kvinnelige asylsøkeres erfaringer”.

I forbindelse med masteravhandling i masterstudiet ”kriminologi”, ved Universitetet i Oslo skal jeg, Kjersti Berg Johansen, samle erfaringer og opplevelser fra asylsøkere om deres trygghetsfølelse i norske asylmottak.

Bakgrunn og formål

Ifølge UDIs rundskriv *”krav til innkvarteringstilbud i ordinære mottak”* skal *ordinære mottak være et nøkternt, men forsvarlig innkvarteringstilbud som sikrer beboernes grunnleggende behov og den enkeltes behov for trygghet*”. Tross kravet om nøkternt innkvarteringstilbud, konkluderer forskning med at oppholdet på asylmottakene oppleves som en påkjenning for dem som bor der. I tillegg har vi sett en økt privatisering av mottaksdriften og betydningen av kjønn har vært bredt omtalt på dette området. Blant annet viser en undersøkelse gjort av Amnesty at flere kvinner i norske mottak føler seg utrygge.

Målet for prosjektet er å utforske asylsøkeres opplevelser av trygghet i asylmottak, i lys av deres bakgrunn og nåværende situasjon. Det inkluderer mulige traumer som en følge av traumatiske hendelser før og under flukt, mottakets fysiske utforming og relasjoner innad og utenfor mottaket. Med andre ord, hvilke erfaringer mannlige og kvinnelige asylsøkere har gjort seg i møte med det norske asylmottaket. Mer spesifikt ønsker jeg å utforske om det er forskjeller mellom privatdrevne mottak og statlige mottak, og om det er forskjeller mellom menns og kvinners opplevelser av trygghet.

Problemstillinger

- I hvilken grad opplever asylsøkere trygghet i norske asylmottak?
- Hvordan har kjønn betydning for asylsøkernes trygghetsfølelse?

- Har økt bruk av private mottak fremfor mottak drevet av kommuner eller frivillige organisasjoner betydning for mottaksbeboernes trygghet?

I den forbindelse ønsker jeg å intervju mannlig og kvinnelig asylsøkere over 18 år, som snakker engelsk. Jeg ønsker mellom 4-6 deltakere.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Datainnsamlingen krever aktiv deltakelse i form av intervju. Jeg ønsker et intervju som vil vare ca. 1 time, hvor vi har en samtale om asylsøkernes erfaringer og opplevelser av trygghet i asylmottaket. Spørsmålene vil angå asylsøkernes hverdag i mottaket, hva de legger i begrepet ”trygghet” og om de føler seg trygge i mottaket.

Rekruttering

Når det gjelder rekruttering skal jeg informere beboere om prosjektet og innhente deres samtykke. Dette er i tråd med UDIs regelverk for intervju av beboere i mottak. Deltakelse vil ikke gi noen fordeler eller ulemper med hensyn til deres asylsøknad. UDI vil ikke få kjennskap til hvem som evt. velger å delta. Om det skulle være behov for det, vil jeg orientere helsetjenesten på mottaket om forskningen.

Hva skjer med informasjonen om deltakeren?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Deltakelse i prosjektet innebærer at deltaker gir informasjon som kun skal brukes til denne oppgaven. Intervjuene vil bli tatt opp med båndopptaker, og lydopptakene vil bli oppbevart på en passordbeskyttet privat datamaskin. Kun jeg, Kjersti Berg Johansen, vil ha tilgang til opptakene. Navn og bosted vil bli anonymisert, dermed vil deltaker ikke kunne bli identifisert i det ferdigstilte prosjektet. Prosjektet skal etter planen avsluttes 15.mai 2017. Personopplysningene vil da slettes fra båndopptaker og datamaskin.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og deltakeren kan når som helst trekke sitt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom vedkommende trekker seg kan informasjonen som er samlet inn, ikke brukes i prosjektet.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD – Norsk senter for forskningsdata AS. Studien er også godkjent av UDI.

Spørsmål om studien kan rettes til meg, Kjersti Berg Johansen, på e-post:

kjersti_johansen90@hotmail.com, telefon: 41 60 39 88.

Information for participants in the master thesis study

”Asylum Seekers’ Sense of Safety in Norwegian Reception Centres – A study based on the experiences of male and female asylum seekers”

My name is Kjersti Berg Johansen and I am a postgraduate criminology student at the University of Oslo.

The purpose of this master thesis is to gain insight into asylum seekers’ experiences of feeling safe in Norwegian reception centres, in light of their backgrounds and current life situation. I am interested in exploring both male and female asylum seekers’ experiences with regards to both structural and social aspects of arriving at, and living in, reception centres in Norway. This may include possible traumas as a result of events before coming to, and on their journey to, Norway, as well as having relations in, or outside of, the reception centre, and the reception centre’s structure. More specifically I aim to further explore the differences between a privately run reception centre and a reception centre run by a commune or a nonprofit organization, and whether the type of operator may affect the asylum seekers safety. I also want to explore if there are differences between males and females in regards to feeling safe.

For this study I wish to interview male and female asylum seekers over the age of 18.

What will involve for you taking part in this study?

If you are willing to participate in the study, you will be asked to take part in an interview/conversation about your experiences before coming to, and after arriving at, the

reception centre, with regards to feeling safe. The interview will take approximately one hour and the interview will be audio recorded.

If you choose to take part in this study, I have prepared some topics and questions in which I would appreciate if you could have a look at and think about before the interview takes place:

- Can you describe a normal day for you at the reception centre?
- Do you have any family or other relations at the reception centre?
- What do you think of when you hear the word “safety”?
- What does it take for you to feel safe?
- Do you feel safe at the reception centre?
- Are you afraid of/worried about experiencing episodes of violence and/or threats?

What will happen with the information you provide?

All information obtained during the interview, and otherwise, will be treated confidentially and will only be used in connection with this study. Your participation will not provide any advantages or disadvantages regarding, or in any way affect, your application for asylum. Neither management at the reception centre or UDI will gain knowledge of your participation in the project, and your choice whether to participate will not affect your offer at the reception centre.

The audio recordings of the interview will be kept safe on a password protected personal computer. Only me, Kjersti Berg Johansen, will have access to the recordings. Personal information, such as your name and address, will be made anonymous, so that you cannot be identified through the master thesis.

The project is planned to be finished in May 2017. All personal information given during the interview, as well as the audio recordings, will then be deleted.

Participation in the study

Participation in this study is voluntary and you are free to withdraw at any time, without having to give any reasons or explanations for doing so. If you withdraw after you have

already participated in the interview, all the information you provided will be kept out of the study and not be used.

If you would like to take part in the study, or if you have any questions, please contact me via e-mail: kjersti_johansen90@hotmail.com, or call me on the number: 41 60 39 88. You can also contact my supervisor Ragnhild Sollund via e-mail: ragnhild.sollund@jus.uio.no, or call: 92 86 33 97.

This study is reported to Norwegian Centre for Research Data (NSD).

Consent to participate

I have received information about the study and hereby agree to take part in the study

(Name)

(Signature)

(Date)

Vedlegg 3: NSD

Ragnhild Sollund
Institutt for kriminologi og rettssosiologi Universitetet i Oslo
Postboks 6706 St. Olavs plass
0130 OSLO

Vår dato: 07.09.2016

Vår ref: 49459 / 3 / STM

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 16.08.2016. Meldingen gjelder prosjektet:

<i>49459</i>	<i>Asylsøkeres opplevelse av trygghet i norske mottak - En studie basert på mannlige og kvinnelige asylsøkeres erfaringer</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Ragnhild Sollund</i>
<i>Student</i>	<i>Kjersti Berg Johansen</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 16.05.2017, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Kjersti Haugstvedt

Siri Tenden Myklebust

Kontaktperson: Siri Tenden Myklebust tlf: 55 58 22 68

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Kjersti Berg Johansen k.b.johansen@student.jus.uio.no

FORMÅL

Formålet med prosjektet er å samle inn asylsøkeres opplevelser av trygghet i norske asylmottak. Trygghet oppleves individuelt, og dermed er det interessant å se hvilken betydning kjønn har for trygghetsfølelse - om det er forskjeller mellom menn og kvinners opplevelser av trygghet.

Problemstillinger: I hvilken grad opplever asylsøkere trygghet i norske asylmottak? Hvordan har kjønn betydning for asylsøkernes trygghetsfølelse? Har veksten av private mottak fremfor statlige mottak en betydning for mottaksbeboernes trygghet?

INFORMASJON OG SAMTYKKE

Utvalget består av voksne asylsøkere som rekrutteres fra mottak. Det er lagt opp til at det utelukkende rekrutteres personer som behersker engelsk godt. Utvalget informeres skriftlig og muntlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivene mottatt 07.09.2016 er godt utformet.

GODKJENNING FRA UDI

Studenten og veileder vil sende søknad til UDI om å få gjennomføre prosjektet. Vi forutsetter at dere ikke starter prosjektet og datainnsamlingen før dere har fått tilbakemelding fra UDI, og vi ber også om at tillatelsen ettersendes til personvernombudet@nsd.no.

DATAMATERIALET

Ifm. opplysningene som kan fremkomme under spørsmål 4 i delen som omhandler Safety (the asylum seekers' experience of safety at the reception centre) minner personvernombudet om at i tilfeller hvor man får kjennskap til opplysninger om planlagte eller pågående kriminelle handlinger er man pliktig til å anmelde etter straffeloven § 196, jf. epost sendt 05.09.2016. Vi legger til grunn at student og veileder i forkant av intervjuene gjøre informantene oppmerksom på at det foreligger en begrensning i konfidensialiteten.

Det behandles sensitive personopplysninger om etnisk bakgrunn eller politisk/filosofisk/religiøs oppfatning. Personvernombudet tar høyde for at det også behandles sensitive personopplysninger om helseforhold.

SÅRBAR GRUPPE

Det vil rekrutteres personer fra en sårbar gruppe som skal intervjues om et særdeles vanskelig og inngripende tema. Oppfølgingen fra veileder vil derfor være av betydning i prosjektet. Personvernombudet har i sin vurdering av dette prosjektet vektlagt at veileder har lang erfaring med forskning på sårbare grupper, og flyktninger spesielt. Videre skal utvalget som rekrutteres beherske engelsk godt og vi antar derfor at studenten selv har bedre forutsetninger til å fange det opp dersom informanten skulle gi uttrykk for ubehag eller intervjuet av andre årsaker bør avbrytes.

Personvernombudet har mottatt en redegjørelse fra student og veileder vedrørende oppfølging av informanter. Personvernombudet legger til grunn for sin vurdering at rekruttering av informanter skjer der hvor man har fått på plass en avtale med helsetjenesten ved mottaket som deltakerne i prosjektet kan kontakte dersom de i etterkant av intervjuet har behov for å snakke med noen.

Personvernombudet vil på bakgrunn av student og veileder sin redegjørelse anbefale prosjektet slik det er planlagt.

TREDJEPERSONER

Intervjuguiden la opprinnelig opp til å innhente bakgrunnsopplysninger om andre beboere ved mottaket. Veileder har bekreftet i epost mottatt 05.09.2016 at det ikke er nødvendig å innhente disse opplysningene. Personvernombudet tar imidlertid høyde for at det behandles enkelte opplysninger om tredjeperson. Det skal kun registreres opplysninger som er nødvendig for formålet med prosjektet. Opplysningene skal være av mindre omfang og ikke sensitive, og skal anonymiseres i publikasjon. Ved å redusere personvernulempen for tredjeperson på denne måten, kan student unntas fra informasjonsplikten overfor tredjeperson, fordi det anses uforholdsmessig vanskelig å informere.

INFORMASJONSSIKKERHET

Personvernombudet legger til grunn at student og veileder etterfølger Universitetet i Oslo sine interne rutiner for informasjonssikkerhet. Vi vil ikke anbefale bruk av privat pc/mobiltelefon til opptak/behandling av sensitive personopplysninger. Vi anbefaler at studenten i den grad det er mulig låner opptaksutstyr fra UiO. Dersom personopplysninger likevel skal lagres på privat pc/mobiltelefon, må det avklares med UiO og opplysningene bør krypteres tilstrekkelig.

PROSJEKTSLUTT

Forventet prosjektslutt er 16.05.2017. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. livshendelser/historier, bosted, alder og kjønn)
- slette digitale lydopptak